

posita, vel adiecta ex interuallo post contractum iam perfectum, ut quia primò contractus fuit celebratus purè, & simpliciter: & postea ex interuallo fuit apposta dilatio, vel factum pactum de non petendo, vsque in talem diem certam, tunc si creditor ex contractu puro, & simplici, & reus conuentus nullam exceptionem temporalem parti opponat, iudex potest, & debet debitorem condemnare, ut statim soluat ante diem, etiamsi ex actis processus iudici constet de illo pacto de non petendo, ita probat text. in §. *appellantur, versicul. temporales, Institut. de exception.* Si verò dies certa fuit apposta inter partes in ipsomet contractu, ut quia debitor promisit creditori solvere rem vel pecuniam in talem diem, vel fuit appositum pactum in continenti de non petendo vsque in talem diem, & creditor agit ante talem diem, & debitor conuentus non opponat exceptionem temporalem, potest & debet iudex eum condemnare, ut soluat, non statim, sed adueniente die posita in ipso contractu, vel pacto, si ex actis iudici de ea constat. Cuius ratio subtilis est: quia ista dilatio inest obligationi à principio ad differendam solutionem, & censetur pars ipsius contractus, & obligationis, vnde non debet iudex diuidere, sed prout contractus sonat, & fuit celebratus condemnare, ita probat text. in *l. 1. §. 1. vers. nam dies. ff. de edendo.* Cuius verba sunt: Nam dies solutionis sicuti summa pars est stipulationis, sed talis dies non dicitur inesse contractui quo ad impediendum iudicium, sententiam & condemnationem exceptione non apposta, cum bene sit nata actio & obligatio, etiam ante diem, ut supra dictum est. & in effectu istam sentent. & resolu. ponit in hoc articulo magistraliter Bartol. in *leg. eum qui ita, §. qui ita, fin. quast. infra isto titul.* vbi dicit text. ex prædictis intelligis quid est dictum pactum inesse, vel non inesse, tu qui nunquam intellexisti ante, & ibi tenet Angelus de Perus. dicens esse perpetuò mente tenendum. Imol. *penult. column. vers. ult.* inducitur Paulus, 2. *col. num. 4.* Alexand. 2. *col. num. 7.* Iason 7. *col. num. 12.* idem Bartol. notat in *l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. 7. col. num. 20.* Paul. ibi *pen. col. num. 13.* reputans hoc esse sing. Iason ibi *pen. col. num. 35.* idem Bartolus, dicens hoc esse subtile in *l. lecta. ff. si cert. pet. pen. col. num. 21.* & ibi notab. Paul. de Castr. *pen. col. vers. tertius & vltimus casus.* Iason ibi 15. *col. numer. 22.* Bartol. in *l. exceptionem. Codic. de proba. 1. lect. num. 4. & 2. lect. fin. quast.* & ibi notat, & meliùs quàm alibi Paulus 1. *col. & 3. oppo.* Baldus in *l. bona fidei. Codic. de pact. in fin. num. 5.* idem Bald. in *l. ordinarij. Cod. de rei ven. 4. col. num. 8.* idem Bald. in *auth. presente. Codic. de fide instr. 2. col. num. 4.* idem Bald. in *l. peremptorias. Cod. sen. resc. non po. 3. col. num. 39.* idem Bald. in *c. de testibus. 2. col. num. 3. extra de testibus.* Aretin. not. in *l. ita stipulat. infra eod. antepen. col. num. 15.* & ibi Franc. de Ripa, *pen. fol. num. 87.* Imol. in *l. necessariis. de acq. hered.* vbi ex hoc infert bonum verbum in practica in materia illius l. Angel. de Aretin. in §. *appellantur. Instit. de except. 18. col. n. 37.* Ant. in *c. exceptionem. de excep. 3. col. num. vers. aduerse tamen.* & ibi Abb. 2. *col. num. 14.* Imol. 3. *col. Fel. 8. col. num. 31.* Ant. Anton. Gomez, Tom. II.

e. peruenit. de cyp. & ven. 2. col. num. 6. Imol. n. 12. pro qua sentent. & conclusionem facit bonus tex. in *l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. & ibi Bald. & Doctores.*

Si tamen talis exceptio dilatoria est apposta ante litem contestatam, bene impedit iudicium, & statim debet actor repelli ab instan. iudicij, & in expensis condemnari, & ultra hæc, si per reum conuentum fuerit peticum, duplicabuntur induciæ. textus est in §. *hodie. Institut. de exceptio.* & ibi communiter Doct. textus in *cap. 1. de plus pet. text. in l. 45. tit. 2. 3. part.* non tamen debet duplicari totum tempus à tempore contractus, sed à tempore petitionis; & sic illud tantum, quod superest, duplicatur, ita Bartol. argument. illius text. in *l. aut damnus. §. si quis. ff. de pœnis.* & tenent commun. Moderni in *l. pecuniam. ff. si cert. pet.* de quo tamen articulo & eius veritate, vide omnino Iason. in §. *sed hæc quidem. 1. colum. in. si. n. 5. Institut. de act.* Si verò debitum sit conditionale, vel in diem incertam, & creditor petat ante conditionem, est dubium an duplicentur induciæ. & certè hoc casu non reperitur de iure Ciuili aliqua pœna, & sic non duplicabuntur induciæ, sed tantum absoluetur reus ab obseruatione iudicij, & actor condemnabitur in expensis, ut in *l. bonem. §. si sub conditione. ff. de adil. edict.* cum simi. item etiam ratione, quia hoc casu sumus incerti, quod tempus debet duplicari, cum tempus in quo conditio debet adimpleri sit incertum. Et ex hoc fundamento cum ratione istam partem tenet Alb. post Guilliel. in *l. pecuniam. ff. si cert. pet.* sed de iure Canonico bene est decisum, quod duplicentur induciæ, textus est in *cap. 1. de plus pet. in fin.* vnde cum de illo iure sit clarè decisum, habebit etiam locum in foro ciuili. ita Bart. in *l. pecuniam. ff. si cert. pet.* & ibi tenent Moderni. Et si replices quòd debeat duplicari, respondeo quòd postquam venerit conditio, duplicabitur medium tempus quod fuit inter petitionem & existentiam conditionis. Quartò & principaliter infero, quòd per aduentum diei certæ incurrit debitor in moram, cum antea nata sit actio & oblig. text. est in *l. magnam. C. de comm. stipul.* sed per aduentum conditionis, vel diei incertæ, non incurrit debitor moram, neque eius effectus, ne vno & eodem tempore cauletur obligatio & contrahatur mora. arg. tex. in *l. quod dicimus. ff. de solut. text. in l. ratum. eo. titul. text. in l. promissor. ff. de constit. pec. text. in §. si. Inst. de mut. stip.*

Item adde, quòd si quis simpliciter promisit dare, vel soluere calendis, vel primo die mensis Ianuarij, vel die Paschatis, vel die S. Mariæ, vel die S. Ioannis, vel alterius Sancti, non expresso proximo, vel vltiori, intelligitur de primo die, vel festo. textus est in *l. eum qui calend. infra isto titul.* & ibi gloss. ordin. Bart. & comm. Doctor. & idem est si talis contractus, vel promissio contineat tacitam conditionem ex natura actus vel rei, & similiter diem, ut si quis promittat partum nasciturum, fructus, vel quid simile in calend. vel tali die, qua intelligitur in calend. proximis, vel die proximo post natiuitatem partus, vel fructuum, non verò ante. textus est in *l. interdum. textus in l. neque emptio. ff. de contrahen. emptio. textus in leg. 1. D. de condit. & demonstr.* Quod tamen limita, & intellige,

intellige, nisi promissio fieret eodem die, quia tunc non de illo, sed de proximo intelligitur. textus est in *l. eum qui calendis. vers. planè. infra eod.* & ibi communiter Doctores. Item adde, quòd si quis promisit soluere ante calendas, vel annum, intelligitur promittere dare in ipsis calendis, & sic ultimo die earum, quia intelligitur ante calendas finitas, textus est in *l. qui ante calendas, infra isto titul.* & ibi communiter Doctores. Item adde, quòd si quis promisit dare pecuniam, vel rem in diebus vel post aliquot dies, intelligitur post duos dies, & si promisi, post aliquot annos, intelligitur post duos annos. textus est singul. in *l. inter illam. vers. si. ff. de verbor. signif.* & ibi notat & commendat gloss. ordin. Bartol. & communiter Doct. probat etiam textus in *l. libertas, qua. §. fin. ff. de manu. testam.* & ibi gloss. Bartol. & commun. Doct. tenet etiam gloss. ord. Bartol. Alberic. Paulus, Imol. & Moderni in *d. leg. eum qui calendis, infra isto titul.* tenet etiam gloss. in *cap. pen. de censibus*, & ibi communiter Doct. gloss. etiam ord. in *regula, pluralis locutio, de regul. iur. lib. 6.* & ibi Dynas, & commun. Doct. Confirmatur, quia semper pluralis locutio in qualibet dispositione duorum numero est contenta. text. est in *dicta regula, pluralis locutio, de regul. iur. lib. 6.* textus in *l. ubi namerus. ff. de testibus.* item etiam adde, quòd si quis promisit alteri dare aliquo tempore, vel aliquando, quòd tenetur dare quamprimum poterit, postquam ab eo fuerit petitur, & idem est in ultimis voluntatibus, si hæres isto modo sit grauatus, textus est singularis & vnicus in *l. rogo. ff. quando dies legati cedat.* quem ibi ad hoc reputat singularem Bart. Alber. & alij Doct. antiqui. Similiter etiam adde, quòd si in contractu, vel vltima voluntate promisit, vel legauit alteri centum in tribus terminis, intelligitur in tribus annis, & quolibet anno soluatur tertia pars. ita probat textus in *l. tertia, vers. fin. ff. de annuis legatis*, & ibi ad hoc expressè notat & commendat Bart. & alij Doct. Alex. in *l. stipulatio ista, habere licere. §. fin. infra isto titul.* Rom. in *l. qui bona fide. §. fin. ff. de damno infecto*, vbi reputat singul. & ibi Alex. & alij Doctores. Felin. in *cap. plerumque, de scriptis.*

27 Dubium tamen est notabile in materia, si promissio est facta sub aliquo tempore, quod potest intelligi in principio, vel in medio, vel in fine, de quo intelligatur? Et certè est notabilis & quotidianus articulus, in quo magistratiter & resolutiue dico, quòd aliquando & primò, tempus adiicitur demonstrationis causa cum celeritate, vt si quis promittat dare rem, vel pecuniam hodie, tunc statim potest peti, nõ transacto, nec finito illo die: textus est singul. & vnicus in *l. liber homo, la 2. §. decem. el 1. infra isto titul.* & ad hoc reputat vnicum Dynus, Raine. Alber. Angel. Paul. Imol. & communiter Doctores. Cuius ratio est, quia cum expressè promisit isto die præsentem dare, vel soluere, non est intentio sua differre solutionem, vt tota dies pertranseat, sed celeriter & in continenti velle soluere. confirmatur, quia tale tempus non censetur adiectum in vtilitatem debitoris, sed ipsius creditoris, quia aliàs longius tempus exprimeretur. Aliquando & se-

cundò tempus apponitur causa dilationis, vt si quis promittat dare hoc anno, vel mense, & tunc in fine temporis est facienda solutio. textus est notab. in *l. qui hoc anno. infra isto titul.* & ad hoc notat & commendat ibi Bart. & communiter Doct. text. in *l. eum qui certarum. eod. tit. text. in §. qui hoc anno. Instit. de inutil. stipul.* Cuius ratio est, quia in dubio tempus adiectum solutioni semper censetur appositum in fauorem debitoris, & non creditoris, vt in *l. stipulatio ista, §. inter certam, infra isto titul.* textus in *l. eum qui ff. de annuis lega. text. in l. quod in diem. ff. de solut. text. in l. quod quis, ff. de actio. & obligat. text. in l. cum tempus, de regul. iur.* Aliquando & tertio, tempus apponitur gratia dilationis per verba denotantia perfectionem temporis, vt si quis promittat Titio pecuniam vel rem post annum, vel aliud certum tempus, vel cum perueniat ad certam ætatem: quia tunc non debetur nisi in fine temporis, vel ætatis. textus est in *l. non putabam. ff. de condit. & demonstrat. text. in l. si cui legetur. ff. de lega. 1. text. in l. ex his. Cod. quando dies lega. ce. & vtrouque communiter Doct.* Aliquando & quarto, tempus apponitur gratia dilationis, sed verba diriguntur ad creditorem, vt si quis promittat Titio pecuniam, vel rem quam possit petere infra annum, vel mensem, & tunc in principio anni vel mensis potest petere. ita probat textus in *l. si ita fuerit libertas. D. de manu. testam.* per quem ita tenet Bartol. in *d. l. qui hoc anno. infra isto titul. i. col. & ibi communiter Doct.* Aliquando & quinto, tempus apponitur causa multiplicandæ præstationis, vt si quis promittat alteri annuam præstationem, & sic certam pecuniæ quantitatem quolibet anno. Et certè iste articulus est difficilis, & in eo sunt diuersæ opiniones: sed resolutiue ista vera & communis opinio, quòd modo loquamur in contractibus, modo in ultimis voluntatibus, semper debetur & potest peti in principio cuiuslibet anni. text. est in *l. in singulos, versicul. illud, de annuis legat. textus in l. nec semel, vel quando dies legat. ce. textus in l. si seruus communis meus & castrensium peculij. §. fin. de stipul. seruor. textus in l. 1. Cod. quando dies legat. ce. & ista opinio est tenenda in iudicando, & consulendo, secundum Doct. in dictis locis. Aliquando & sexto, tempus apponitur in contractu, vel obligatione, respectu alicuius causæ, vel necessitatis, vt si quis promittat alteri, vel leget quolibet anno, pro disciplina, habitatione, vel alia simili causa, & hoc casu non debetur in certo tempore determinato, sed illo tempore quo inest & durat illa necessitas & causa. textus est notabilis & expressus in *l. nec semel, §. si in habitatione. ff. quando dies lega. ce. & ibi communiter Doct. & in effectu istam doctrinam & resolutionem ponit Bart. in *d. l. qui in hoc anno, infra isto titul.* & ibi Paulus, Imol. Alexand. Iason, & communiter Doctores. Baldus in *l. 1. Cod. quando dies lega. ce. & ibi Salyc. & communiter Doctores.* Ioan. de Imol. in *l. si cui legetur, ff. de legatis 1. & ibi Moderni, Faber, Angelus, & communiter Doctores, in §. at si ita stipuleris. Instit. de verbor. obligat.* idem Faber, Angelus, & communiter Doctores in *§. qui hoc anno. Instit. de inutil. stipul.***

Quidam

28 Quidam est contractus, promissio, vel obligatio conditionalis, ut si quis promittat alteri centum, vel rem, si naus veniat ex Asia, vel aliud quid contigerit, quo casu pendente conditione nulla oritur actio nec obligatio, sed substantia contractus, virtus, & effectus eius est in pendenti, donec impleatur conditio. text. est capitalis & expressus in *l. cedere diem, D. de verb. significat.* text. in *l. bouem, §. sub conditione, D. de adil. edict.* textus in *l. grege, §. fin. D. de pign. text. in l. is cui, D. de action. & obligat.* textus in *l. id quod, D. de constit. pecun. text. in l. fideiussor obligari, §. stipulatione, D. de fideiuss.* textus in *l. sub conditione, D. de solution.* textus in *l. quod in diem, D. de excepti.* textus in *l. proinde, D. si certum petat.* text. in *§. sub conditione, Instit. de verb. obligat.* & utrobique communiter Doctor. & idem disponit *l. 12. titul. 11. §. part.* Quod extende, ut habeat locum nedum in conditione expressa, verum etiam in tacita, ut si quis promittat fructus ex aliquo fundo, vel partum ex ancilla vel animali, qui debet intelligi, si nascatur, vel si mulier, vel alter pro ea promittit dotem, subintelligitur conditio, si nuptiæ sequantur, non aliàs: & ante non est nata aliqua actio, vel obligatio. ita probat text. in *l. interdum, infra isto titul.* & ibi communiter Doct. textus in *l. stipulatem, §. sacram. versic. pro quo, infra eod.* textus in *l. 1. versic. fin. ff. de condit. & demonstrat.* textus in *l. nec emptio, in princ. ff. de contrah. emptio.* textus in *l. stipulationem, ff. de iure dot.* & utrobique communiter Doctores. & in expresso per illa iura ita tenet gloss. singularis & vnica, in *l. item quia, §. primo. in verbo, male petitur, in fin. ff. de pactis,* quam ibi reputat singularem & vnicam Alber. in *fin. numer. 4.* & dicit notabilem Bartol. & reputat singularem Baldus, Angelus, *fin. colum. Paul. de Castro, 2. colum. numero quarto & quinto. Alexander prima colum. numer. 3. Iason penultim. colum. num. 21.* notat etiam & commendat Bartol. in *l. ita stipulatus, infra eodem, antepenultima col. in principio. numero 49.* illam etiam glossam dicit singula. Baldus in *cap. significasti, extra de electione, 1. colum. numero 2.* & in *l. ex cautione. Codic. de non numerata pecun. 4. colum. 8. questione. in princ.* idem Baldus in *l. 2. Codic. de caduc. numero 14.* illam etiam reputat singul. Ioannes de Imol. in *l. conditiones extrinsecus, in princ. ff. de condition. & demonstrat.* similis tamen gloss. est in *l. secunda, §. creditum. ff. si cert. petat. in verbo post nuptias,* & ibi notat. Angel. in *princ.* & Iason *colum. numer. 4.* Ex quibus colligitur, & infertur, quod talis debitor sub conditione, imo etiam in diem non dicitur propriè debitor, quia ille propriè, & verè dicitur debitor, à quo statim debitum exigi potest. textus est in *l. debitor. ff. de verbor significat.* cuius verba sunt: Debitor intelligitur, à quo inuito exigi pecunia potest. Ex quo infertur, quod si testator legat alteri, quod Titius debet, intelligitur legare debitum purum, non vero conditionale, vel in diem. text. in *l. si ita scripsisset, ff. de legat. 2. & ibi gloss. ordinar.* Bart. Alb. Bald. Paul. Imola, & comm. Doct. tenet etiam Bart. in *l. qui Roma, §. duo fratres, 6. col. 4. quest.* & super eos communiter Doctores, *infra isto titul.*

Anton. Gomez, Tom. II.

Item etiam, quod si creditor cessit alteri per contractum iura sibi competètia contra alium, quod in tali cessione vel contractu non veniunt debita sub conditione, vel in diem, sed tantum debitum purum. ita expresse notat Bald. in *dict. l. si ita scripsisset, ff. de legat. 2. & ibi Ioan. de Imola.* item infertur ratio decidendi ad text. in *l. qui Roma, §. duo fratres, infra isto titul.* vbi habetur, quod si pater instituit duos filios, & eos inuicem grauat, ut qui prius decedat sine liberis restituat alteri, & postea diuidunt hereditatem, & promittunt non venire: contra, si contingat, quod vnus eorum prius decedat sine liberis, potest licitè superstes petere eius partem virtute fideicommissi, non obstante prædicta diuisione, nec dicitur venire contra eam: nam certè ratio illa manifestè, & clarè colligitur ex superioribus, quia in tali remissione non comprehenditur ius futurum, sed tantum præsens, quod tamen intelligo præterquam si nullum aliud esset fideicommissum vel debitum in quo posset verificari remissio, ut infra proximè dicam, imò quod magis est, extendendo prædicta dico, quod si testator legat quod sibi debetur, & illud promittit, in tantum videtur legare, vel promittere debitum purum, & non conditionale, vel in diem, ut procedat etiam si tempore mortis iam cesserit, & venerit dies. textus est in *l. si ita legatum, D. de auro, & arge. lega.* vbi si testator legat vestes suas, equos, vel alias res, intelligitur legare illas tantum, quæ erant suæ tempore conditi testamenti, non verò eas, quæ reperiuntur suæ tempore mortis: limita tamen, & intellige superiora, quando creditori competere contra debitorem iura, vel debita pura, & liquida de præsentis, & similiter conditionalia, vel in diem: secus tamen est, si tantum competere iura, vel debita conditionalia, vel in diem, quia ad ea debet referri dispositio, vel liberatio contractus, vel vltimæ voluntatis, ita probat textus in *l. fundus, qui locatus, D. de fundo instructo,* vbi si testator legat fundum locatum, quod ibi est, non venit in tali legato instrumentum coloni, sed tantum domini, sed si non erat ibi aliquod instrumentum domini solius coloni, illud venit legatum in legato, & debetur: & ibi notant & commendant Doctores antiqui, probat etiam textus in *l. cum illud, §. 1. D. quando dies legati ced.* textus in *l. quotiens, D. de rebus dub.* textus in *l. pater filium, la 3. textus in l. 2. ff. de liber. & posth.* textus in *leg. si tamen angusti. de serui. rust. præd.* textus in *l. si quando, ff. de legat. 1.* textus in *l. quotiens in stipulationibus, infra isto titul.* & utrobique communiter Doctores, & in terminis istam sententiam & conclusionem tenet Bartol. licet ista iura expressa, & notanda non alleget in *l. cum stipulamur, infra isto titul.* alij Doctores, præcipuè Iason 2. col. num. 3. Baldus, Paulus, & alij Doctores in *leg. si ita scripsisset, ff. de legat. 2.* Alexand. in *leg. si ita stipulatus fuero, 1. infra isto titul.* & ibi Iason 2. col. num. 4. idem Iason qui bene loquitur in *leg. qui Roma, §. duo fratres infra isto titul. 26. colum. numer. 100.* Felin. in *cap. 1. ff. de rescriptis, 5. column. numer. 8.* ex qua sentent. & conclusione sic bene fundata confirmatur illa gloss.

G g 2 singul.

v. p. si vid
duo fratres

singul. in *l. pediculis*, §. *item cum quaereretur*, ff. de auro & argen. leg. in gloss. fin. ubi tenet, quod licet in legato generali rerum, quas testator habet in domo vel aliquo loco, non veniant neque comprehendantur res venales, quæ venditioni sunt paratæ, tamen si nullæ aliæ res ibi reperiantur, illæ veniunt, & continentur in legato. Item etiam confirmatur ille casus singularis, & vnicus in *l. si is cui*, §. *Flavius*, ff. de solut. ubi probatur, quod licet eo casu, quo testator mandat in suo testamento, quod solvantur debita sua per contractum inter viuos, & mandatum factum alicui, debitor iubet debita solui, non debeant solui debita conditionalia, vel in diem, vel debita præscripta, vel debita alias de iure non exigibilia, sed tantum ea, quæ debentur ciuilitur, vel naturaliter sine exceptionis obstaculo, quem ad hoc not. & commendat ibi Bartol. & communiter Doctor. Idem Bartol. in *l. quibus diebus*, §. *dominus*, ff. de condi. & demonstr. idem Bartol. in *l. legauit*, ff. de lib. lega. & reputat vnicum Baldus in *c. quintaualis*, de iureiuran. fin. colum. tamen si talis testator, vel disponens non haberet alios creditores, bene intelligeretur sensisse de eis, vt soluantur talia debita conditionalia, vel in diem, & in terminis ita singulariter tenet Baldus in *l. quibus diebus*, §. *dominus*, ff. de condi. & demonstr. Iason in *l. qui Roma*, §. *duo fratres*, infra eod. 27. colum. num. 102. Felin. in *c. 1. de rescriptis*, §. *colum. num. 8*. Ex quibus potest decidi illud pulchrum dubium, quod vertitur inter aliquos Doctor. si testator legat uxori, vel alteri vestes suas vel seruos suos, vel equos, vel triticum, vel quid simile, & illæ res postea consumuntur, & aliæ factæ de nouo, vel acquisitæ, an legatum, vel dispositio extendatur ad eas? & videtur, quod non, per supra dicta, quia nunquam legatum, vel contractus extenditur ad futura, quia tractatur de maximo præiudicio, sed teneo contrarium, imò, quod tales res de nouo factæ vel acquisitæ debeantur, & veniant in legato, quia subrogantur loco primarum rerum, nec obstant iura superiora, quia debent intelligi, quando priores res superessent, tunc non extenditur legatum ad alias de nouo quæsitæ: secus verò quando essent consumptæ, quia debentur aliæ de nouo quæsitæ per subrogationem ex tacita voluntate defuncti. argument. textus in *l. fin. ff. de libe. legat.* & tenet Bartolus, & comm. Doct. in *l. si ita legatum*, ff. de auro & argen. legat. idem Bart. in *l. si seruus*, §. *qui quinque*, ff. de lega. 1. & ibi Bald. Angel. Paul. Imola, & commun. Doct. tenet etiam Paulus, in *l. filia sua*, §. *Titia*, ff. de cond. & demonstr. & ibi Socinus qui reputat hoc esse notabile.

29 Aduertendum tamen, quod pendente conditione, licet non sit nata actio, vel obligatio, nec dicatur quis verè debitor, tamen bene est quædam spes à iure approbata, quæ inducit aliquos notabiles effectus.

Primus effectus, quia inducit transmissionem ad hæredes. text. est in §. *ex conditionali*. *Instit. de verb. obl.* & infra latiùs dicam.

Secundus, quia si interim fiat traditio, transfertur dominium. text. est in *l. sub conditio*, ff. de solut. & ibi notat Bartol. & communiter Doctor. text. in *l. dotis fructus*, §. *fin. cum sequenti*, ff. de iur.

dot. & dixi in repetitione *l. 1. ff. de acq. poss.* in materia domini.

Tertius effectus est, quia præter istam spem tenetur debitor præstare cautionem de soluendo adueniente conditione, si efficitur suspectus post debitum contractum: text. in *l. in omnibus*, ff. de iudi. de quo ibi per Doct.

Quartus effectus ex hoc videtur resultare, quod si quis vendat rem de genere sub conditione, an possit proximior consanguineus eam retrahere saltem præstando cautionem de soluendo adueniente conditione: & videtur quod sic, & quod nouem dies, qui dantur ad retrahendum currant à tempore ipsius contractus. Primò per *l. 62. in ll. Tauri*, ubi habetur, quod quando venditur res, habita fide de pretio, proximior consanguineus potest & debet retrahere infra nouem dies à tempore contractus præstita cautione, vel satisfactione de soluendo pretio in termino, quo emptor tenebatur soluere. Secundò, quia emptores sub conditione dicuntur creditores, vt in *l. is cui*, ff. de act. & oblig. text. in *l. creditores*, ff. de verbo. signif. Tertio, quia si postea purificetur conditio, retrahitur ad tempus ipsius contractus, & per consequens retrahitur omnis effectus ipsius contractus, ergo iam postea non poterit retrahere: quia in consequentiam fictionis est transactum tempus nouem dierum datum ad retrahendum. Quarto facit not. decisio Cuma. in *l. si stipulatus fuerim*, §. *1. infra isto titul.* ubi dicit, quod si cauetur statuto, quod si quis vendat rem immobilem, ille qui præten dit habere aliquod ius in ea, compareat in certum tempus, aliàs postea non audiatur, & creditor conditionalis, cui sub conditione illa res debetur, tenetur comparere infra illud tempus, aliàs repellitur, & sequitur ibi Iason 2. col. numer. 3. sed ego teneo contrarium. imò quod tunc non tenetur, nec possit retrahere, nec tempus nouem dierum currat, nisi demum à tempore purificatæ conditionis, quia ante non est contractus neque obligatio, licet ex eo aliquod ius in spe causetur, & per hoc facit regula text. in *l. cum notissimi*, §. *illud*, de pres. 30. vel 40. annor. text. in *l. 1. in fin. de aua. except.* item nulla lex regia loquitur in hoc casu, sed tantum loquitur in contractu venditionis puro & perfecto statim soluto pretio, vel habita fide de eo, quod intelligo isto modo, quia si non est facta traditio, non competit ius retrahendi, nec currit tempus datum ad retrahendum. Si vero est facta, tunc si facta post aduentum conditionis ab illo tempore, currit tempus retrahendi, si verò est facta pendente conditione, tunc videtur, quod statim currat tempus retrahendi, cum transeat dominium, sed adhuc isto casu teneo, quod non currit nisi verificata conditione, quia licet ante sit dominus, non est virtute contractus vend. sed titulo pro suo causato ex traditione, & postea confirmatur ex *titul.* præambulo venditionis, ideo tunc habet locum retractus, & currit tempus eius. item adde, quod si talis conditio appositæ in contractu deficiat, annullatur omnino ipse contractus, ac si à principio non esset celebratus. text. est in *l. pec. ver. perinde*, ff. si cor. pe. cuius verba sūt: Perinde enim est ac si nulla stipulatio interuenisset. & ibi ad hoc not. Paul. de Castr. 2. colum.

column. num. 3. Socin. 2. column. 6. not. Alexand. 2. column. vel not. Iason 2. 5. not. Phil. Dec. 1. col. 2. not. textus in l. necessario. in princ. ff. de peric. & com. rei vend. ibi, quod sub conditione res venerit, si quidem defecerit conditio, nulla est emptio, sicuti nec stipulatio. text. in l. decem. §. stipulatus. isto tit. in l. si decem. ff. de solu. in fine.

30. Item etiam per contrarium, si conditio adimpleatur, & verificetur, valet & tenet contractus, & dispositio, ac si fuisset purè celebratus, & habet omnes effectus, quos haberet promissio, vel obligatio pura & liquida. textus est iuncta gloss. ordin. in *fin. §. Titius. ff. de vulg. & pupill.* & ibi Baldus, Angelus, Aretin. Alexand. & Iaf. textus in *leg. si te solum. ff. de heredit. instit.* textus in *l. si pupill. ff. de condi. instit.* text. in *l. sed & si de sua. §. fin. ff. de acquir. hered.* text. in *l. si à reo. §. sub diuersis. ff. de fideiuss.* text. in *l. si. §. si. infra isto titul.* & utrobique communiter Doctores. Ex quibus inferuntur aliqui notabiles effectus, quos ponit Angel. & Moderni in *d. l. fin. §. Titius. ff. de vulg. & pupill.* inter quos ille est maximus, quod purificata conditione mandabitur contractus executioni, sicut si esset purè celebratus, ut dixi & probavi in *l. 63. in ll. Tauri*, ad quam te remitto.

Aduertendum tamen, quod ita demum conditio purificata operatur omnes effectus, quos operatur actus, vel contractus purè celebratus, quando illa conditio reperitur probata, & verificata in iudicio & processu, antequam ius, vel actio competens auctori deducatur in iudicio. ita probat textus singul. in *l. hoc iure, infra isto titul.* quem ad hoc reputat singular. Baldus in *l. cum testamento. Codic. de testam. manu.* Iason in *prædicta l. hoc iure*, quam legit cum *leg. in illa stipulatione. 4. column.* probat etiam textus in *l. ita stipulatus, versic. 1. infra eod.* Sed licet istud sit de rigore iuris, tamen ex æquitate quæ præualet, teneo firmiter, quod sufficeret verificatio, & liquidatio postea facta in processu. argument. textus in *l. non potest videri. ff. de iudic.* & in *leg. non quemadmodum. eod. titul.* & in *l. si rem alienam. §. fin. ff. de pignora. act.* & in *l. fin. autem. §. 1. ff. de rei vendi.* Item adde, quod in tantum purificata conditio valet, & tenet contractus, ut adimplementum eius retrotrahatur ad tempus ipsius contractus & dispositionis. textus est bene notandus in *l. potior. versic. fin. ff. qui pot. in pign. habe.* cuius verba sunt: Cum enim semel conditio extitit, perinde habetur ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset, & ibi notat gloss. ordin. Odofred. Bartol. Baldus, Angel. Salyc. & Fulg. text. in *l. qui balneum. vers. fin. eod. titul.* textus in *l. necessario. versic. quod si pendente. ff. de peric. & comm. rei vendi.* textus in *l. nec emptio. ff. de contrab. emptione.* textus in *l. si quis uxori. §. fin. ff. de furtis.* text. in *l. sub conditione. ff. de solut.* ex qua regula & doctrina infero aliquos notabiles effectus. Primus est, quodabilitas vel capacitas creditoris consideratur tempore contractus, non vero tempore existentis conditionis. text. est in *l. filiusfamil. infra isto titul.* text. in *l. filius sub conditione. ff. de reg. iur.* text. in *l. Senatus. §. fin. de donat. caus. mortis.*

Secundus effectus est, quod si promissit pecuniam, vel rem sub conditione alicui, &

obligauit bona sua, & postea contraxit cum alio purè & simpliciter, & ei obligauit similiter bona sua, & postea verificetur conditio, & ambo creditores concurrant, præfertur primus creditor conditionalis, textus in *leg. potior. versic. videamus. ff. qui pot. in pign. habe.* & ibi gloss. ordin. Bartolus, & communiter Doctores. & per illum textum tenet Iarè & notabil. Anton. Negusantius in *tractat. de pignor. in part. 5. versic. 6.* & idem disponit *lex 13. titul. 5. par.*

Tertius effectus est, quod licet pendente conditione non debet solui Gabella ex contractu condicionali, sed postquam fuerit purificata, ut probat textus in *l. 2. Codic. de eunuchis.* & ibi Baldus, & commun. Doctores. textus in *l. ea quidem. si manci. ita fuer. alie. ut manu. tex. in l. 1. §. hac autem verba. ff. quod quisque iuris.* tamen verificata conditione bene debetur Gabella, & pertinebit primo conductori illius loci, & temporis, ubi contractus fuit celebratus, non vero conductori loci & temporis, in quo fuit impleta cond. argument. text. in *l. potior. ff. qui pot. in pign. hab.* & in expresse ita Bart. *l. cum Titio. ff. ad leg. Falc. 2. col.* & ibi Paulus, & communiter Doctor. Baldus in *l. dinortio. ff. solut. matr. fin. colum.* & ibi Paul. & alij Doctor. idem Baldus in *l. si. ff. de iuris. om. iud. Rom. in l. si Stichum. §. stipulatio. infra eod.* Ioan. de Firmo. in *tract. Gabellarum, 6. part. 1. quest. in 1. volum.* Limita tamen & intellige superiorem conclus. quæ habet, quod conditio posita in contractu, retrotrahitur ad tempus contractus, ut procedat & habeat locum in conditione casuali: secus tamen est in conditione potestatiua posita in facultate creditoris, quia illa non retrotrahitur, & cessabunt effectus superiores, text. est in *l. potior. ff. qui pot. in pign. hab. text. in l. si debitori, la 1. §. si filius. ff. de fideiuss.* text. in *l. qui pecuniam, ff. si cer. pet. text. in l. quidam cum filium. §. fin. infra isto titul.* cuius ratio est, quia fictio semper fundatur in æquitate, ut in *l. sciendum. cum simili. ff. ex quib. cau. maio.* sed quando est conditio casualis, non est in potestate creditoris eam implere, sed pendet à facto Dei, Casu vel Natura: sed quando est conditio potestatiua, in sua potestate est, quando velit eam implere, unde merito non retrotrahitur, cum ei sit imputandum, & cesset æquitas fictionis. ita Bar. in *l. si is qui pro emptore. ff. de usucap. 4. conc. u. num. 46.* & ibi Iason 42. *column. num. 307.* idem Iaf. in *l. si filius, infra isto tit. col. ...* idem Iaf. in *l. si decem. eod. tit. pen. col.* idem Iaf. in *l. quidam cum filium. §. fin. eod. tit.*

Secundò & principaliter limita superiorem conclusionem, quæ habet, quod conditio posita in contractu retrotrahitur, ut procedat quando conditio ponitur in contractu simplici, secus verò si ponatur in contractu annuo, & multiplicabili, ut si quis promittat Titio aliquam pecuniæ quantitatem, quolibet anno sub aliqua conditione etiam casuali, quia ea verificata & impleta, ex tunc incipiet annuatim deberi, non vero ante & retro à tempore contractus, quia hoc casu cessat æquitas fictionis, & maxime grauaretur promissor, si teneretur soluere pro toto tempore præterito ante conditionis existentiam. text. est sing. in iure, in *l.*

huiusmodi, *la 2. infra isto tit.* & ibi summe notat & commendat Paul. & comm. Dd. præcipue Ias.

Tertio & principaliter limita, & intellige, ut procedat & habeat locum, quando tempore existentie conditionis reperiuntur extrema habilia: secus vero, si aliquod extremum reperiatur inhabile, vel ex parte personæ, vel ex parte rei, quæ ducitur in contractu, quia tunc non retrahitur, quia in materia fictionis istud est principale, & substantiale requisitum, quod omnis fictio translativa de tempore ad tempus requirit duo extrema habilia, scilicet tempus ad quod extenditur, & tempus à quo incipit. De primo, quod requiratur extremum habile ad quod, probat textus iuncta gloss. in *l. donationes quas parentes. in fin. Cod. de donation. inter virum & vxor.* vbi habetur, quod donatio inter virum, & vxorem confirmatur morte, & retrahitur ad tempus factæ donationis, sed dicit gloss. ordinar. ibi, in verbo, referatur, quod debet intelligi quoad fructus & partus medij temporis, non quoad dominium ex eo, quod constante matrimonio, non potuit transferri ex illo titu. inhabili donationis. text. est in *l. 1. Cod. de inoff. don.* & ibi gloss. not. in verbo *familia ercisc.* & ibi communiter Doct. text. in *l. 1. §. si pater filio. ff. de usuc. pro donato.* iuncta gloss. si. vbi si pater donauit filio rem alienam bona fide post mortem patris, confirmatur illa conditio, ut valeat ex nunc, non vero retrahitur, ut valeat ex tunc, quoad dominium, vel vsucapionem: tenet etiam gl. ord. in *l. talis scriptura. §. fin. in gloss. fin. ff. de legat. 1.* & ista est magis communis opin. Doctorum, licet contrarium teneat gloss. in *l. sequens questio. ff. de leg. 2. in gloss. 1. in fin. alia in l. sub conditione. ff. de solut. in gloss. 1. in fin.* Ex quo deducitur, & infertur, quod sicut lex non potest fingere super impossibili, de facto, vel natura, ita nec sub impossibili de iure, quia alias ius sibi repugnet, fingendo valere illud, quod improbat, & annullat, quod est singulare in materia fictionum, secundum Paulum in *d. l. talis scriptura. fin. column. de legat. 1.* & ibi Iason *ante penult. column. num. 26.* & secundum Bald. in *fin. Cod. de usucap. pro donat. 2. column.* & eundem in *l. siue possidetis. Cod. de proba. 2. column. eundem in c. cum consuetudinis. de consuetu. 1. column. numer. 4.* & in cap. *innotuit, de electione, 2. column.* pro qua subtili conclusione facit textus in *l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. possess.* secundum communem intellectum. Secundo facit text. iuncta gloss. *fin. in l. Gallus. §. si eius. ff. de libe. & posthum.* vbi lex non fingit retro aliquem fuisse natum tempore, quo erat in ventre, cum illud extremum sit inhabile, & impossibile, & ibi not. Bartolus, & communiter Doctores. Tertio facit textus in *l. obseruare. §. fin. de offi. pro cons. & legat.* vbi si proconsul, antequam ingressus sit prouinciam, delegauit alteri iurisdictionem, talis delegatio non valet, quia delegans antequam ingressus sit prouinciam, nullam habet iurisdictionem, ergo alij eam demandare non potest, & si posteaquam ingressus sit prouinciam, confirmavit dictam delegationem, delegatus acquirit iurisdictionem de nouo, ut ex nunc, non tamen retrahitur ad tempus factæ delegationis, & ad hoc notat & commendat ibi Baldus, Alb.

& communiter Doctores. De secundo, quod requiratur extremum habile à quo, probat text. notabilis, & expressus in *l. quotiens. ff. de noua.* vbi habetur, quod si res sub conditione debita sit perempta tempore existentis conditionis, ex tali contractu non oritur aliqua actio, & obligatio, nec retrahitur ad implementum conditionis, quia deficit extremum à quo. & ad hoc notat & commendat Bartol. ibi dicens esse perpetuo mente tenendum. Ang. Paul. Imol. & communiter Doctores. textus in *l. necessariò. versicul. sane, et 1. ff. de peri. & commo. rei vend.* & ibi notat Bartolus, & communiter Doctores. text. in *l. eum qui, §. fin. infra isto titul.* & ibi etiam communiter Doctores. textus in *l. cum hæredes. §. 1. ff. de acquir. possess.* & ibi Bartol. & commun. Doct. text. in *l. huic scriptura. ff. ad leg. Aquil.* & ibi Bartol. in *l. eius qui. ff. de testam.* & ibi etiam Bart. & Doct.

Ex quibus infero, quod licet eo casu, quo quis fecit actum nomine alterius sine mandato, possit ille alter ratificare, & illa ratificatio trahatur retro ad tempus actus celebrati, ut in *l. ex hoc iure. versic. 1. ff. de regul. iuris.* & in *l. 1. versic. si ratum. ff. quod iussu.* & in *l. vero procuratori. §. fin. de solut.* & in *l. licet. ff. de iudic. & in l. fin. Cod. ad Maced. & in cap. penult. de sentent. excommun. lib. 6.* & in cap. *ratihabitionem. de regul. iur. in 6.* tamen illa ratihabitionem debet fieri infra tempus, in quo ille actus debuit geri ex legis dispositione. textus est singul. in *l. bonorum, ff. rem ratam haberi,* vbi habetur, quod si quis agnouit bonorum possessionem nomine alterius, ille alter debet ratificare infra tempus legitimum, à iure statutum ad agnoscendam bonorum possessionem, & hoc notat & commendat ibi Bartol. dicens, quod deberet scribi literis aureis: Albericus, Angelus, Paulus, & communiter Doctores. & dicit Paulus, quod non est melior text. de iure in sua materia. illum etiam ad hoc notat. & commen. Bartolus in *l. si is qui pro emptore, ff. de usucap. 3. column. & 3. oppo.* & ibi communiter Doctores, præcipue Iason *num. 145.* Baldus in *l. obseruare, §. 1. ff. de offic. procons. & legat. Alexand. in l. 1. C. qui admittit. 4. column. numero 15.* & ibi Moderni. Philipp. Dec. in *regula semper, qui non prohibet, de regul. iur. gloss. ord. in cap. ratihabitionem. de regul. iur. in 6.* & ibi Dynus & communiter Doctores. gloss. in *c. quam sit de electis. eod. lib.* ex quo textu & eius regula, & doctrina infero aliqua notanda. Primo, quod si quis appellauit pro condemnato, infra decem dies datur ad appellandum, quod postea condemnatus tenetur ratificare infra eosdem decem dies, & in specie ita probat textus in *leg. 1. ff. de appell.* & ibi not. Dyn. Bartol. & communiter Doct. gloss. ord. in *c. non solent, 2. q. 6.* & ibi commun. Doct. Secundo, quod si in terminis regni quis velit retrahere nomine alterius rem generis sui vendicatam, talis consanguineus nomine actus fuit gestus debet ratificare infra nouem dies datos ad retrahendum, sed licet hoc sit verissimum de iure, tamen non videtur posse verificari in nostro regno, cum principalis consanguineus, qui vult retrahere, teneatur iurare, quod illam rem vult sibi habere, & tale iuramentum sit personale, quod alius pro

pro eo non potest facere, ideo non deberet admitti alius sine mandato ad retrahendum pro eo.

Tertio infero, quod si quis nomine alterius se constituit possidere, quo casu secuta ratihabitio quaeritur sibi possessio, in *l. communis seruus. §. si. de acquir. possess.* tamen requiritur, quod fiat illa ratihabitio tempore, quo ille qui se constituit possideat, aliàs non. ita not. Alexand. in *l. quod meo. ff. de acquir. possess.* Anto. & Abb. alij Doctor. in *ca. cum venisset. de resti. spol.*

31. Item quaero, an aduentus conditionis constituat debitorem in mora, sicut aduentus diei? In quo breuiter dico, quod videtur absurdum, & iniquum quod in eodem instanti, quo quis incipit obligari, incurrat moram. argument. text. in *l. quod dicimus, & in l. ratum. ff. de solut.* & in *l. promissor. de constit. pec. & in §. fin. Inst. de inutil. stip.* Secundò, quia non magis debet operari promissio, vel obligatio conditionalis, verificata conditione, quam ipsa promissio, pura, & simplex. imò equiparantur, vt in *l. fin. §. Titius. ff. de vulg. & pup. cum simil.* Sed promissio vel obligatio pura non constituit debitorem in mora sine interpellatione, ergo nec conditionalis etiam impleta conditione, & in terminis ita tenet Bart. in *leg. ita stipulatus. infra eod. 16. colum. num. 45.* idem Bart. in *l. quotiens in diem. 1. quest. infra eod.* & ibi Paul. Imol. Alexand. & Ias. qui dicunt hanc esse commun. opinionem, vbi melius quàm alibi, vide Ias. Cynum, in *leg. minorum. Codic. in quibus caus. rest. in integrum non sit necessar. 3. colum. 6. quest.* Bald. in *leg. quod te mihi. ff. si cert. pet. 2. colum. 1. 9. princ.* idem Bald. in *leg. si post tres. 1. lect. 4. col. ff. si quis cau. Ias. in l. si ex legati causa, infra isto tit.*

32. Item etiam in nostra materia quaero, quid si contractus contineat conditionem & diem, an sufficiat conditionem existere, vel requiratur implementum vtriusque? & certè iste articulus est valdè subtilis, & dubius, in quo procedam per veras, & resolutiuas conclusiones.

Prima concl. quod quando contractus continet conditionem, & diem, & talis disponitur, & adiicitur dispositioni, & substantiæ obligationis, vt si quis promittat alteri centum soluenda infra annum, si nauis ex Asia venerit, tunc non sufficit conditionem existere, sed etiam requiritur, quod labatur annus, ita probat text. notabilis in *l. si ita legatum sit Titio. de cond. & demonstrat.* vbi dicit, quod si testator legauit Titio decem post decem annos, & sub conditione, si satis ab hærede non exegerit, quia Titius decessit infra illos decem annos, transmittit illud legatum ad hæredes, & dicit ibi gloss. ordin. quod hæredes legatarij non possunt petere prædictum legatum, si post lapsum decem annorum, & per illum text. istam conclusionem tenet ibi Bart. Alber. Paul. & communiter Doctores. Probat etiam textus in *l. cum tale. §. Mania. eod. tit.* & ibi notat Bald. & alij Doctor. pro qua sententia, & conclusione est hodie notabilis *lex par. leg. 17. in princ. tit. 11. 4. par.* Quam conclu. extende, vt procedat tam in conditione expressa quàm tacita, vt si contractus, vel promissio contineat conditionem

raciam ex natura, vel qualitate rei, & similiter diem, quia promissit quis partem, vel fructus alicuius animalis, vel rei in talem diem, quia requiritur implementum vtriusque, scilicet, quod nascantur, & sic, quod verificetur conditio, & similiter, quod veniat dies, & semper intelligitur dies proximus post existentiam conditionis, ita probat text. in *leg. interdum. infra isto titul. text. in leg. inter stipulantes. §. sacram. versic. pro quo. eodem titul. text. in leg. 1. §. nec emptio. ff. de contrahen. empt. text. in l. 1. ff. de condit. demonstrat.* iuncto textu in *leg. cum qui calendis. infra eodem.* & ibi tenet glossa ordinaria, & communiter Doctores.

Secunda conclusio, quod quando contractus continet conditionem, & diem, & talis dies ponitur, & adiicitur ipsi conditioni, tunc etiam requiritur implementum vtriusque, si conditio pendet ex facto, & voluntate debitoris seu promissoris, vt si promitto tibi centum, si quid faciam, vel non faciam infra annum. text. est singul. in *l. in illa stipulatione, si calendis. infra isto tit.* cuius verba sunt. In illa stipulatione, si calendis Stichum non dederis, decem dare spondes mortuo homine, quaeritur an statim ante calendas agi possit. Sabinus, & Procul. expectandam diem actionis putant, quod verius est, tota enim obligatio sub conditione, & in die collata est, & licet ante conditionem committi videatur, dies tamen superest, & ibi notat Bart. & commun. Doct. in *leg. si eum. §. homo. ff. si quis cautio. text. in ca. commissa. de elect. lib. 6.* & ita etiam potest intelligi, & extendi prædicta *l. 17. tit. 11. part.* Cuius ratio potest esse ex mente illius text. & comm. opin. quando conditio pendet ex facto promissoris, ipse potest quocumque tempore adimplere, vnde per appositionem diei dat intelligere, se ante nolle obligari cum effectu, sed velle vt illa dilatione, quia vtrumque videtur positum causa differendæ solutionis, & apertæ in fauorem eius, & sic implementum vtriusque requiritur.

Tertia conclusio, quod quando contractus continet conditionem, & diem, & talis dies ponitur, & adiicitur ipsi conditioni, & non dispositioni, & conditio non pendet ex facto, & voluntate debitoris, sed ex facto alterius, aut viribus fortunæ, tunc non expectatur dies, sed sufficit conditionem existere. text. est in *l. hoc iure. infra isto tit.* & ibi commun. Doct. vbi vide exempli.

Quarta conclusio, quod quando contractus continet conditionem, & diem, & fuit adiecta aliqua dictio significans extremitatem temporis indistinctè, expectatur dies, modò adiciatur dispositioni, modò conditioni, & modo conditio pendeat ex facto debitoris, modò alterius, vt si quis dicat, si infra annum tale quid contigerit, vel non contigerit, promitto tibi centum: nam tali casu intentio promittentis est, vt totum tempus debeat expectari. textus est in *l. 4. §. 1. ff. de condit. & demonstrat.* & ibi notat & commendat Bart. Alber. Paul. Imol. & Socin. facit etiam text. in *l. uxori usufructum villa. ff. de usufruct. legat.* & ibi commun. Doct. & in effectu istas resolutiuas conclusiones ponit

magistraliter Bartol. in *l. ita stipulatus. infra isto titul. antepen. colum.* & ibi commun. Modern. idem Bartol. in *leg. in illa stipulatione, si calendis. 1. colum. infra eod.* & ibi Alber. Paul. Alexand. Iaf. & Ripa, & commun. Doctor. Raine. & antiqui, in *l. hoc iure. eod. tit.* Bart. & commun. Doctor. in *l. 3. §. 1. ff. de condi. & demonstrat.* idem Bart. & alij Doctor. in *l. cum tale. §. Mania. eod. tit.* Ang. & commun. Doctor. in *leg. si eum. §. homo. ff. si quis cau.* Dominicus, & alij Canonistæ in *cap. commissæ. de electione. lib. 6.*

33

Sed pulchrum dubium est in casibus, quibus contractus continet conditionem, & diem, & requiritur implementum vtriusque, an dies incipiat currere à tempore purificatæ conditionis, vel à tempore contractus? In quo resolutiue dico, quod si talis dies non est certus, & determinatus, sed est dies in genere, & reiterabilis, vt si quis promittat alteri rem, vel pecuniam infra annum sub aliqua conditione expressa, vel tacita, tunc dies incipit currere à tempore purificatæ conditionis, textus est notab. qui sic debet intelligi in *l. tali facta stipulatione. ff. de iure dot.* quem ibi ad hoc notat, & commendat Odofred. Bald. Salyc. Iacob. de Sanct. Georg. & commun. Doct. notat etiam & commendat Bart. in *l. si cui legetur. in fin. ff. de legat.* & ibi commun. etiam facit text. in *l. 1. §. annuus. ff. quando actio. de pecun. est an.* & ibi Doct. Ex quo notabiliter infertur, quod licet semper in dubio tempus simpliciter prolatum vel positum in contractu, intelligatur de proximo, vt in *l. eum. qui calendis. infra isto tit.* tamen illud procedit, & debet intelligi, quando ponitur & adiicitur in contractu puro, & simplici: secus verò, si ponatur in contractu conditionali, quia tunc debet intelligi de proximo post purificatam conditionem, quod est singulare, & subtile. Si verò talis dies est certus, & determinatus, & non variabilis: vt si quis promittat alteri rem, vel pecuniam in diem S. Ioannis, talis mensis & anni sub aliqua conditione, tunc dies incipit currere à tempore contractus: vnde si tempore, quo extiterit conditio, iam dies venerat, statim debetur, nec debet alius dies Sancti Ioannis expectari. ita probat textus singul. in *dict. leg. in illa stipulatione, si calendis. infra isto titul.* & ibi communiter Doctores. text. in *leg. fin. §. fin. ff. de rescindend. vend.* & ibi Baldus & alij Doctor. & in expresso istam doctrinam, & resolutionem ponit Baldus in *rubric. Cod. de contrahend. emptio. fin. column. 23. questio.* Salycet. in *leg. 2. eodem titul. final. questio.* Paul. de Castr. in *leg. si cui legetur. §. 1. ff. de legat. 1. 2. colum. num. 7.* & ibi Moderni, præcipue Iaf. *penultim. column. numer. 11.*

34

Et ex his possunt inferri aliqua singularia, & quotidiana: & primò, quod si testator instituit vxorem, vel alium hæredem, vel ei legatum reliquit sub conditione, si non nupserit, vel sub alia conditione, & grauauit, vt post mortem restituat Titio, & talis vxor, vel hæres nupsit, & non paruit conditioni, & sic amisit hæreditatem, vel legatum, & applicatur venientibus ab intestato, vel aliis cohæredibus ex testamento, an illi statim debeant restituere illi Titio substituto, vel post mortem vxoris, vel

hæredis? & certè videretur, quod post mortem vxoris, vel hæredis, quia verba testatoris sunt clara, & certa, ergo sequenda, vt in *leg. non aliter. ff. de leg. 3.* & in *leg. Labeo. ff. de suppe. leg.*

Secundò, quia talis dispositio continet conditionem, & diem, & requiritur implementum vtriusque, & per consequens inducit dilationem: vnde cum illa qualitate, & natura debet transire in venientes ab intestato, vel alios cohæredes, qui loco grauati subrogantur, vt ante tempus mortis non teneantur dare, vel restituere. argum. text. in *l. si ita legatum sit Titio. ff. de cond. & demonstrat.* & in *l. in illa stipulatione, si calendis. infra isto tit.*

Tertiò, & principaliter per text. notab. & expressum in *l. vxori vsumfructum villa. ff. de vsumfructu leg. vbi si testator legauit vxori vsumfructum fundi, vel villæ per quinque annos, hoc addito, vt transacto quinquennio: ex tunc ille fundus, vel villa pertineat quibusdam libertis, & vxor decedat infra quinquennium, ille fundus, vel villa non pertinet statim libertis, sed transacto quinquennio: & in expresso in quæstione proposita istam sententiam, & conclusionem tenet Ludou. Roman. licet non ita bene fundet in *leg. si quis hæres. la. 2. ff. de acquir. hæred.* & Philippus Decius in *leg. si mater. Codic. de institut. & substit. 2. col. num. 6.**

Sed his non obstantibus teneo contrarium, imò quod talis hæreditas, vel legatum statim debeat restitui Titio, postquam vxor nupta est, vel conditio verificata. nam intentio testatoris fuit, quod vxor semper staret vidua, & credidit non nupturam, & si contrarium cogitasset, statim grauaret restituere, ergo si mulier nubet, statim debet fieri restitutio, non expectato tempore mortis. pro qua sententia, & concl. primò facit, quia in dubio semper testator videtur plus cogitasse de effectu conditionis, & dispositionis, quàm de modo. text. est in *l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posthum.* & ibi plenè, & magistraliter Bart. 1. & 2. col. & commun. Doctor. text. in *l. mulier. la. 1. ff. ad Trebell. text. in l. fideicommissa. §. si cui. ff. de legat. 3. text. in l. si ita esset. ff. quando dies lega. ce. text. in leg. Iulianus ait. ff. de condit. & demonstrat. text. in *l. si mater. Codic. de instit. & substit.* & vtrouque commun. Doctor. Secundò, quia dispositio testatoris, legis, vel principis collata in vnum casum, habet etiam locum in alio omisso, quando verisimile est quod testator, lex, vel princeps idem disposuisset, si de eo cogitasset, vel esset interrogatus. ita probat text. sing. in *l. tale pactum. §. final. ff. de pactis.* & ibi gloss. ord. fin. Bald. Paul. Iaf. & commun. Doct. & reputat singul. Hippolytus in *l. si quis viduam. ff. de questio. 2. column. num. 9.* probat etiam text. in *leg. fin. ff. de hæred. instit. text. in l. cum res. versic. 1. ff. de legat. 1. text. in l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & posthum. text. in l. si ita scriptum sit. eod. titul. text. in l. cum auus. ff. de condi. & demonstratio. text. in leg. Scauola. ff. ad Trebell. text. in l. ex facto, eod. titul. textus in l. fin. Codic. de posthum. textus in l. generaliter. §. cum autem. Codic. de instit. & substit. text. in leg. cum acutissimi. Codic. de fideicommiss. text. vnicui in suo casu. in l. 3. Codic. de inoff. testam. text.**

text. singularis, & vnicus in suo casu in *l. si vnquam. C. de reuoc. dona.*

Tertio facit text. in *l. à filia. §. alumno. ff. ad Treb.* vbi si testator legauit aliquam pecuniæ quantitatē, hoc addito, vt soluat̄ur quando legatarius peruenerit ad vigesimum annum, & interim ei dentur aliquæ vturæ, eumq; grauauit, vt si sine liberis decesserit, restituat illud legatum, vel fideicommissum, & prædictus alumnus decedat ante vigesimum annum, statim debet fieri restitutio, non spectato aliquo tempore.

Quarto facit text. in *l. si quis hæres ita scriptus fuerit. ff. de acquir. hered.* vbi si quis est hæres institutus sub conditione, si adierit hæreditatem infra certum tempus, & si non fecerit, alter sit substitutus, & primus hæres decesserit, alter potest statim adire illo tempore non spectato.

Quinto facit textus in *leg. 2. Cod. qui non possunt ad libertatem peruenire.* vbi si testator prohibet seruum manumitti in fauorem filiorum, quia cum eo educati sunt, prædictis filiis mortuis potest statim manumitti, quia cessat causa quæ mouit testatorem.

Sexto facit text. in *l. liberto. §. fin. ff. de annuis legatis,* vbi si testator grauat filium maiorem, vt alteri quod prælegatum restituat alteri filio minori cum perueniat ad certam ætatem, & interim habeat ipse filius maior, si talis filius maior decedat extraneo hærede relicto antequam filius minor perueniat ad illam ætatem, tenetur prædictus hæres extraneus ei statim restituere, nullo spectato tempore. Et in expresso istam sententiam, & conclusionem originaliter tenet Richard. Malum. in *disputatione sua incipien. Quidam testamento suo.* sic dicit Ioan. And. in *addit. ad Specul. in titul. de secund. nupt. super Rubric. in additione prim.* Bartol. si est lectura sua in *authen. hunc locum. 2. lectura. 3. column. num. 10. Cod. si secund. nups. mulier.* Alberic. 4. column. Paul. de Castr. in *l. si quis hæres. la 2. n. 6. ff. de acquir. hered.* & ibi Aretin. 2. column. idem Paul. in *leg. si mater. C. de instit. & substit. 2. col.* & ibi Alexand. numer. 2. Corneus numer. 3. Ias. 1. column. num. 2. Iacob. de S. Georg. & commun. Moderni. idem Paul. de Castr. in *l. mulier. la 1. ff. ad Trebell. 1. col. num. 2.* vbi dicit, istum casum pluries habuisse de facto, & ibi Alexand. 2. column. dicens, vidisse de facto. idem Alexand. in *l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthum. 3. column. num. 9.* & ibi Ias. qui dicit hanc esse communem opinionem 8. column. num. 28. idem Ias. in *leg. Lucius. eod. tit. 2. col.* Iacob. de S. Georg. in *leg. si pater. ff. de inr. dot.* Neque obstant superius adducta in contrarium, quia respondeo, quod primum fundamentum non obstat, quia licet verba testatoris sint clara eo casu, quo vxor non nubat, tamen eo casu, quo nupsit, dispositio est dubia, cum testator nihil dixit, vnde ex tacita, & coniecturata eius mente præsumitur velle, quod si nubat, statim restituat.

Secundo non obstat fundamentum secundum, in quo latè dicebamus, quod ista dispositio continet conditionem, & diem, vnde videbatur requiri implementum vtriusque: quia respondeo, quod illud procedit quando dispo-

sitio continet diem certum, quo casu vtrumque expectatur: secus verò, quando dispositio continet conditionem, & diem incertum mortis, vt in nostro casu.

Tertio non obstat text. ille singularis, & terribilis in *dict. leg. vxori vsufructum villa. ff. de vsufruct. legat.* quia dupliciter respondeo. Primum, quia ibi fuit posita dictio ex tunc, quæ denotat extremitatem, & vltimum implementum temporis. & merito ante non debetur, sed requiritur implementum conditionis, & etiam temporis. argument. text. in *l. 4. §. 1. de condit. & demonstrat.* & ita intelligit illum textum ibi Bart. Alber. & Lancellottus Dec. Vel aliter & secundo respondeo, quod ibi testator apposuit certum, & determinatum tempus, quo casu debet totum expectari, licet vxor antea nubat vel moriatur: sed in nostro casu, & q. fuit appositum tempus incertum, quod non ita afficiat & astringat dispositionem. ita respondet & intelligit illum text. Aret. in *l. si quis hæres. la 2. ff. de acquir. hered. fin. col.* & Ias. in *l. Gallus §. & quid si tantum.*

Secundo & principaliter infero, quod si quis relinquat vxori, vel alteri in vltima voluntate, & contractu vsufructum, vel rem non transitoriam ad hæredes vsque ad decem annos, & quod postea detur vel restituitur Titio, & talis vxor, vel grauatus decedat ante illos decem annos, quod statim Titius consequetur vsufructum, vel legatum, non legato cursu decem annorum, quia illa dilatio censetur appositæ fauore primi honorati; & testator, vel donator, qui grauamen apposuit, credidit illum viuere vsque ad illud tempus, vnde si ante moriatur, statim debetur Titio ex tacita & præsumpta eius voluntate: & in terminis istam sentent. & concl. tenet Paul. de Castr. in *l. ambiguitatem. Cod. de vsufruct. 2. col. num. 3.* & ibi Salyc. 1. column. in fin. licet Bald. ibi. 1. col. num. 2. relinquat cogitandum, & ista opin. videtur vera, licet contrarium teneat Alex. in *leg. Seius Saturninus. ff. ad Treb. 3. column.* & Ias. in *l. Gallus §. & quid si tantum. ff. de lib. & posthum. 9. column. 30.*

Tertio, & quidem notabiliter infero, quod si mater non assumpsit tutelam filij, nec fecit ei tutorem dari, sed talis filius impubes mortuus est infra annum, qui datur à lege ipsa matri ad petendum, sed moritur in fine anni, taliter, quod restabant tam pauci dies, quod impossibile erat tutela prouideri, attentæ solemnitate quæ in ea discernenda requiritur, talis mater non priuatur successione. ita sing. Paul. in *l. eum stipulatus sum mihi à Proculo. 2. column. n. 6. infr. isto titul.* dicens esse quotidianum, & perpetuò mente tenendum. tenet etiam & sequitur Alexand. in *l. si decesserit. ff. qui satisfac. cog. licet contrarium teneat idem Paul. de Castr. in leg. non omnis. ff. si cert. pet. 2. column. num. 10.* & idem Alexand. in *leg. cum stipulatus sum mihi à Proculo. infr. isto tit. pen. col.* quam primam opinionem ego sequor, tanquam veram, & æquam: pro qua confidero text. in *l. in insulam intra biennium. infr. isto titul.* vbi si quis promisit opus facere infra certum tempus, non tenetur ad interesse, vel penam. Item etiam confidero text. in *c. commissis. de elect. lib. 6.* vbi habetur, quod ille

ille cui est commissæ parochialis Ecclesia, tenetur promoueri ad sacerdotium infra annum, aliàs priuabitur Ecclesia: tamen si transferat tanta pars anni, quòd in residuo non possit promoueri, quia non celebrantur ordines, vel aliàs, non priuatur Ecclesia. Confirmatur, quia quando actus habet diem, & conditionem, modo dies adiiciatur dispositioni, modò conditioni, quæ pendet à factò, vel potestate debitoris, requiritur implementum vtriusque, vt *l. in illa stipulatione, si calendis. infr. isto tit.* Nec obstat, si subtiliter dicatur, quòd in dictis iuribus saltem tenetur promissor transacto tempore, in quo tenebatur facere, modò loquamur in pœna, vel interesse legali, modò conuentionali, vt apertè probatur in *dict. l. insulam intra biennium*, & in *dict. l. cum stipulatus sim mihi à Proculo*, & in *l. in illa stipulatione, si calendis. infr. eod.* & in *d. c. commissæ*. vnde videtur quòd in nostro casu, & q. licet statim non priuetur, tamen translato anno priuetur successione, quia singul. & nouiter respondeo, quòd in dictis iuribus transacto tempore, idè tenetur debitor, vel promissor, quia verè, & realiter concurrat defectus conditionis, & temporis, quia post lapsum temporis apparet factum, vel illud quod est promissum non fuisse impletum, & ultra hoc superest persona, locus, vel res in quo, vel qua debeat fieri & adimpleri. Sed in nostro casu non potest dici verè defecta conditio, licet totus annus sit elapsus, quia in eo decessit filius, in cuius persona debebat impleri conditio, vnde potest dici quòd per matrem non extitit, & licet obiiciatur, quòd saltem pertransiuit maior pars anni, taliter in residuo tempore adimplere conditionem non posset: responderetur, quòd non potest sibi hoc opponi, cum totus annus cessit & erat positus in eius utilitatem, & dilationem, & ideo debet totaliter, & pleno iure gaudere, ideo non tenetur, maximè, cum tractetur de pœna sibi imponenda, & lege non caueatur, quòd isto casu tenetur. Et ista est veritas in hoc artic. non sic per aliquem dilucidata.

Quartò singulariter infero, quòd si caueatur lege, vel statuto, quòd teneatur condemnatus appellare infra certos dies, & post illos dies teneatur prosequi appellationem, & se præsentare coram superiore infra alios, prout hodie cauetur, & disponitur in nostro Regno, in *l. 1. & 2. titul. 16. libr. 3. ordin.* & appellauit in prima die, statim incipit sibi currere tempus datum ad prosequendam appellationem, & non debet expectari lapsus omnium dierum qui per legem dantur ad appellandum, quia ratio & intentio legis, vel statuti videtur esse, quòd condemnatus non appellauit vsque ad extremum diem, vnde si ante appellauit, statim debet incurrere tempus. argument. suprà dictorum iurium, & in specie pro hac sentent. & conclus. facit textus expressus iuncta communi opin. in *l. fin. vers. eo addito. Cod. qui admitti*, vbi habetur, quòd si primus in gradu repudiavit successionem, & bonorum possessionem in initio termini, statim incipit currere tempus bonorum possessionis sequenti in gradu. ex quo text. hoc tenet, & infert expressè Paul. de *Cast.* dicens, quòd habuit de factò Florentiz,

& ita consuluit, & idem tenet ibi Alexand. Decius, & commun. Moderni. tenet etiam ibi Pau. & Aret. in *l. si quis hæres. la. 2. ff. de acqui. hæred. fin. colum. & q.* confirmatur etiam per text. in *l. 1. §. si intra. & §. quib. ff. de successorio edict.* & in *§. pen. Instit. de bono. poss.* & in *l. 1. §. ita autem. versic. plane. ff. si tabula testament. nulla extabunt.* & in *l. à filia. §. alumno. ff. ad Trebell.* & in *l. liber. §. fin. ff. de annuis legat.* & in *l. 2. Cod. qui non possunt ad liber. perue.* & in *l. continuu. §. cum ita. infr. isto tit.* & in *l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adul.* & in *Cle. sicut. de appell. iuncta gl.*

Item quæro, an contractus conditionalis & spes eius transeat in hæredes? In quo notabili, & quotidiano articulo. resolutiuè dico, quòd licet in vltimis voluntatibus legatum, fideicommissum, vel alia dispositio conditionalis non transeat ad hæredes actiuè, modo sit conditio casualis, modo mixta, modo potestatiua, vt est textus in *leg. 4. & 5.* & in *l. huiusmodi. ff. quando dies lega. ced. text. in l. 1.* & in *l. legata sub conditione.* & in *leg. si ita expressum. ff. de condi. & demonstr. text. in leg. si ita legatum. §. illi si volet. ff. de legat. 1. text. in leg. si in persona. Codic. de fideicom. text. in l. vnica. §. sin autem sub conditione. Cod. de caduc. tollend.* de quo dixi suo loco in materia vltimarum voluntatum, tamen in contractibus actus, vel dispositio conditionalis bene transmittitur ad hæredes, tam actiuè quàm passiuè. textus est capitalis, & expressus in *§. ex conditionali. Instit. de verb. oblig.* Cuius verba sunt. Ex conditionali stipulatione tantum spes est debitum iri, eamque ipsam spem in hæredem transmittimus, si prius quàm conditio extet, mors nobis contigerit, & ibi gloss. ordin. & commun. Doctor. text. in *l. si quis. §. si Titius Consul factus erit. infr. isto titul. text. in l. necessario. §. quod si pendente. ff. de peri. & commo. rei. vend.* & vtrobique commun. Doctor. Cuius ratio est, quia in contractibus interuenit factum, & persona creditoris, qui in dubio videtur prospicere, & prouidere sibi & suis hæredibus, & perpetuam utilitatem ex tali contractu acquirere. argument. text. in *l. si pactum. ff. de proba. cum simili.* Sed in legatis, fideicommissis, vel aliis dispositionibus conditionalibus prouenientibus ex vltima voluntate non interuenit factum, vel persona legatarij, vel fideicommissarij, volentis sibi, vel hæredibus suis prospicere, imò attenduntur, & considerantur merita personæ, vt in *leg. nec adiecit. ff. pro socio. cum similibus.* vnde ea mortua, spirat legatum, & relictum cum illa causa, & ratio meritorum cessat in hæredibus, qui tanquam incerti non potuerunt de testatore bene mereri. istam rationem in effectu ponit gloss. ord. in *dict. §. ex conditionali, Instit. de verbor. obligat.* & ibi Bartol. Bald. Fab. Ang. Nico. de Nea. Platea, Christopho. & commun. alij Doct. ex qua communi ratione nouiter & subtiliter videtur inferendum, quòd si hodie in nostro Regno fiat promissio, vel donatio absenti sub conditione, quòd mortuo creditore cui facta fuit promissio, non transeat ad eius hæredes, quia isto casu non interuenit aliquod factum ex parte creditoris per quod videatur prospicere hæredibus suis, cum fiat in absentia, & sic cessat ratio communis. Sed hoc non obstante teneo contrariū, imò

imò quod mortuo creditore pendente conditione, contractus conditionalis, virtus & spes eius transeat ad hæredes, modo fiat in præsentia, modo in absentia, quia cum per nostram legem regiam statim fiat acquisitio absenti saltem spe illius contractus, & promissionis conditionalis, sicut si fieret præsentem, & lex suppleat factum, & præsentiam creditoris absentis, valet, & acquiritur cum omnibus iuribus, & qualitatibus suis, unde merito transmittitur ad hæredes actio, & obligatio, virtus & effectus eius: & est mea noua, & subtilis consideratio: quod tamen intellige, quando conditio apposita erat casualis, vel mixta, secus si potestatiua, quæ solùm dependet à voluntate creditoris, vt si ascenderit Capitolium, dederit decem, manumiserit seruum, vel quid simile, quia tunc creditore mortuo, non transit ille contractus, vel obligatio ad hæredes, nec ius implendæ conditionis, textus est singularis, & vnicus in *l. si decem cum petiero. infra isto tit.* vbi si creditor stipulatus est dari sibi decem, cum petierit, talis dispositio non censetur conditionalis, sed pura, & potius significat quandam monitionem, vt pecunia celeriter, & sine mora soluatur, quàm suspensiuam conditionem. & subdit textus, quod si creditor decedat antequam petat, bene transmittit, quia non dicitur defecta conditio, quæ nulla fuit, ergo à contrario sensu aperte vult ille textus, quod si esset apposita mera conditio, si creditor petierit, quod talis contractus, vel dispositio conditionalis non transmittatur ad hæredes, & ad hoc illum textum notat & commendat ibi gloss. ordin. Bart. Paul. Imol. Alexand. & communiter Doctor. dicit pulchrum, & subtilem Angel. & reputat vnicum Dynus, & Alberic. Ex quo inferitur, quod si in contractu esset apposita illa conditio facillima potestatiua, si creditor voluerit: & decedat antequam verificetur conditio, & declaret se velle, non transmittet ad hæredes, & in terminis ita tenet Baldus, post Iacobum de Aret. & antiquos in *leg. si ita legatum. §. illi, si volet. ff. de legat. 1. in fin.* Cuius ratio est, quia cum sit conditio potestatiua, creditor videtur esse in culpa illam in vita non adimplendo, nec sufficit adimpleri per hæredem, quia requiritur quod impleatur verè, & formaliter, sed si transmittetur, esset impletio ficta, ergo non sufficit, argument. textus in *leg. qui heredi. & in leg. Meuius, & in leg. cui fundus. ff. de condit. & demonstrat. & in leg. qui liberis. §. hac verba. ff. de vulgar. & pupill.* & in istam rationem tanquam nouam posuit Baldus in *diel. leg. si decem cum petiero. in fin.* & ibi Paul. de Castr. vno verbo non allegando Bald. sed aduertendum, quod contra prædicta facit textus notabilis & expressus, iuncta gloss. ordin. in *leg. 2. Codic. de pactis inter empt. & vendit.* vbi si quis vendidit rem cum pacto de retrouendendo, ipse venditor, & hæres eius potest redimere, & retrahere pretio oblato, & tamen est illa conditio potestatiua, & transmittitur, ergo & cætera. & idem probat textus in *leg. si prædio. ff. de in diem adiectione.* vbi pactum adiectum in diem, virtus & effectus eius transit ad hæredes. Sed ad illa iura notabiliter respondeo modis sequentibus. Primò, quod ibi

expressè fuit facta mentio hæredum, ideo transit ad eos, ita solus Imola in *diel. leg. si decem cum petiero.* Sed ista solutio non est tenenda, quia gloss. & commun. Doctor. ibi dicunt, quod in illis iuribus ius implendi conditionem, transit ad hæredes, licet de eis nulla fuerit facta mentio. Vel aliter & secundò respondeo, quod quando ille, qui est futurus obligari ex conditionis implemento percipit aliquid, vt obligetur, tunc tam ex parte implentis, quàm eius cui impletur transit obligatio conditionalis ad hæredes. ita respondet, & intelligit Bartol. in *diel. leg. si decem cum petiero. in fin.* & ibi Angel. & alij Doctor. idem Bart. in *leg. cui fundus. ff. de condit. & demonstrat. fin. colum. in fin.* idem Bart. in *leg. à testatore. eod. titul. 2. colum.* Vel aliter, & tertio respondeo, quod aut conditio potestatiua ponitur principio obligationis, & sic totali, & principali substantiæ eius, & non transit ad hæredes, aut verò ponitur in contractu, vel pacto secundario, & accessorio, vel resolutioni eius, & tunc bene transit, quia transit ipse principalis contractus: & ita intelligitur casus in *l. 2. C. de pactis inter empt. & vendit.* cum simil. & in terminis ita respondet Bald. in *d. l. si decem cum petiero. in fin.* & ibi Imol. in *fin.* Vel aliter, & quarto clariùs, & notabiliùs respondeo, quod in contractibus lucratiuis conditio potestatiua nõ transit ad hæredes creditoris, & ita intelligatur lex in *diel. leg. si decem cum petiero. infra eod.* in contractibus verò onerosis vltro citroque obligatoriis bene transit, quia aliàs alter contrahens esset in damno, & ita intelligatur text. in *d. l. 2. C. de pactis inter empt. & vendit.* cum simil. & ista fuit intentio Bartol. & aliorum, in *d. l. si decem cum petiero.* Et tenet ibi Ias. *fin. col. vers. 2. limita.* Sed aduertendum quod contra prædict. text. & solut. facit inconuincibilis ratio & difficultas, quæ talis est: contractus onerosus non potest committi in liberam voluntatem alicuius contrahentis. text. est cum materia in *l. in vendentis. C. de contrahen. empt.* ergo non potest committi in conditionem potestatiuam, quia eiusdem est effectus. sed huic difficultati subtiliter respon. quod in *l. 2. contractus ipse, & eius substantia, non ponitur in voluntatem contrahentis, sed resolutio contractus, quæ inducitur per pactum de retrouendendo, quæ potest bene poni, & committi in voluntatem vnus. ita probat ibi text. & probat etiam text. in *leg. quod si nolit. §. si quid ita. ff. de adil. edict.* & per ista iura tenet, & determinat Abb. Panor. in *c. illos, de pign. 1. col. num. 2.**

Item adde, quod ius, vel spes conditionis potestatiuæ ab aliquo tertio implendæ, bene transit ad hæredes, tam actiue, quàm passiuè, vt si quis promittat mihi centum, vel rem, si quidam tertius fecerit hoc, nam tali casu, debitore vel creditore mortuo, antequam ille tertius faciat, bene transit ad hæredes, dum tamen ille tertius viuat, & per se faciat, & adimpleat, non per alium, nec per hæredem eius. & in terminis ita tenet solus Imol. in *diel. leg. hæres cum petiero arg. text. in l. qui hered. & in l. hæres meus. ff. de condit. & demonstrat.* & est textus singularis & vnicus in *leg. qui Roma. §. Augerius. infra isto tit.* vbi filius familiæ promittit seruo Publio

t Publio Mæuio dare, & soluere, quicquid constiterit patrem suum debere Publio Mæuio, & dicit textus, quod patre mortuo antequam constet quantumcunque deberet, talis filius non tenetur, quia illa fuit conditio posita in persona tertij, hoc est, patris debitoris, & Publij Mæuij creditoris, quæ non fuit verificata in vita patris, vnde non transmittitur. Cuius ratio est, quia tacite actum videtur, quod filius promissor aliter non teneatur quam si constiterit de ipso debito in vita patris, facta cum eo calculatione, & liquidatione. & ita illum textum intelligit ibi gloss. ordin. Bartol. Alberic. Angel. Imol. & Paul. de Castr. qui dicit, quod est mirabilis, & peregrinus casus, quem si non haberemus, quilibet diceret contrarium, & ibi reputat vnicum Dyn. Alexand. Socin. & Iaf. Ex quo infert ibi Bart. Paul. Imol. & Moderni, quod si quis promisit pro mercatore, vel amico, vel alio debitore soluere quicquid constiterit, vel appareat debere, facto calculo, quod ita demum tenetur, si liquidatio fiat viuentem illo debitore, non aliàs, quia nemo alius præsumitur scire veritatem debiti, & calculationis fiendæ, sicut ipse, & in hoc resident prædicti Doctores. Sed in isto casu ego teneo nouam, & contrariam sententiam: imò, quod in casu proposito licet liquidatio, & calculatio non fiat in vita illius tertij debitoris, teneatur promissor, & fideiussor eius, & possit fieri liquidatio post mortem, & communis intellectus ad illum text. non sit verus nec possit procedere, quia de necessitate videtur intelligendus, quando expressè actum est inter partes, quod talis liquidatio fieret viuentem illo tertio debitore, quia aliàs ille actus non esset conditionalis, sed purè celebratus, & transitorius ad hæredes, aliàs repugnarent omnia iura & rationes iuris nostri. Pro qua sent. & concl. nostra contra communem facit, quia ille text. non considerat mortem creditoris, cum erat etiam liquidatio facienda. idem etiam facit text. in *l. veteris. C. de contra. & commit. stipula.* vbi stipulatio, & promissio facti semper transit ad hæredes, nisi illud factum cohæreat omnino personæ, & ibi tenet gloss. ord. & comm. Dd. ergo in nostro casu, & quæstione transeat prædictus contractus ad hæredes, licet factum calculationis non fiat in vita debitoris vel creditoris vel vtriusque. Confirmatur etiam per text. in *l. cum seruus. ff. de condit. & demonstrat.* vbi habetur, quod conditio reddendarum rationum est mixta, & transitoria ad hæredes. Vltimò etiam confirmatur ex lege nostra regia tertia, titul. 8. lib. 3. ord. & ex sua generali dispositione. Item etiam adde, quod omnia supra dicta habent locum, & procedunt nedum in conditione affirmatiua, sed etiam in negatiua, vt si quis promittat alteri, si non fecerit hoc, quia ante conditionis existentiam non oritur aliqua actio vel obligatio: quæ conditio non potest verificari, quousque per rerum naturam simus certi, quod iam illud non potest fieri, putà per mortem vel aliud impedimentum naturale, & perpetuum. text. in *l. hoc iure. infra isto tit.* Cuius verba sunt: Hoc iure vtimur, vt ex hac stipulatione, Si Lucius Titius ante Calendas Maias in Italiam non venerit, decem dare spondes? non à te quicquam peti posset

quam exploratum sit ante eam diem in Italiam Titium venire non posse, nec venisse. & ibi commun. opin. Doctor. text. in *l. ita stipulatus cum materia. infra eod.* ex quibus collige regulam, & doctrinam generalem, quod ille qui fundat intentionem suam in aliqua negatiua, modo sit actor, modò reus, debet illam probare, & per illa iura istam sententiam, & conclusionem tenet magistraliter Bartol. in *leg. in illa stipulatione. §. si calendis. ff. de verb. oblig. 2. colum. num. 4.* & ibi commun. Moderni, tenet etiam Innocen. in *cap. super his de causa,* & ibi comm. Doctores.

Sed dubium est singulare in isto casu, an habeat locum cautio Mutiana, sicut in vltimis voluntatibus, & sit hæc quæstio, an in contractibus conceptis sub conditione negatiua habeat locum cautio Mutiana? In quo articulo resolutiue dico, quod in vltimis voluntatibus conceptis sub conditione negatiua quæ in vita non potest impleri, habet locum cautio Mutiana, modò loquamur in institutionibus vniuersalibus, modò in legatis vel fideicommissis particularibus, cuius forma, & virtus est, quod talis hæres legatarius vel fideicommissarius habeat & consequatur statim hæreditatem, legatum vel fideicommissum præstita cautione, quod conditione defecta restituet bona iis, quibus principaliter & immediatè illa bona pertinerent, si non esset relicta sub conditione: itaque in hæreditatibus cautio præstabitur venientibus ab intestato: in legatis verò hæredibus scriptis. text. est in *l. Mutiana. ff. de condit. & demonstrat.* & ibi notat gloss. ord. Bart. Alb. Bald. Paul. Imol. & Socin. text. in *l. heres meus. vers. qui potest. eod. tit.* text. in *l. Titio fundum. in prin. eo. tit. text. in l. pater Seuerinam. §. socrus. eo. titul. text. in l. seruo inuito. §. 1. in fi. ff. ad Treb. text. in l. cum filius. §. qui Mutianam. ff. de legat. 3. text. in *auth. qui relictum. Cod. de indict. vidui. col. & idem disponit lex 7. tit. 4. 6. part.**

Sed in contractibus conceptis sub conditione negatiua est maximum dubium, an habeat locum cautio Mutiana, vt creditor possit statim petere debitum, præstita cautione de restituendo defecta conditione? & videtur probabiliter, quod sic. Primò, quia valet argumentum de contractibus ad vltimas voluntates: & contra, vt in *leg. seruum filij. §. cum qui chirographum, de legat. primo.* Sed in vltimis voluntatibus habeat locum cautio Mutiana, vt supra latè dictum est: ergo & in contractibus. Secundò, quia quando quis tenetur in futurum, vel conditionaliter tenetur præstare satisfactionem, vel bona debitoris sequestrantur pro securitate debiti. textus est in *leg. in omnibus. ff. de iudic. textus in leg. si creditoris. ff. de prin. cred. textus in leg. si fideiuss. §. fin. ff. qui satis. cogan. text. in leg. Imperatores. versicul. fin. ff. de appell. text. in l. si cum dotem. §. si autem in sauisimo. ff. solut. matrimon. text. in leg. 1. §. iubet. ff. de collatione bonor. text. in leg. ab executione. ff. quo. appe. non res. in l. insulam. §. fin. ff. locati. text. in l. litibus. C. de agric. & cens. libr. 11. & in expresso isto fundamento, & ratione istam sententiam & conclusionem tenet Guilier. Doctor. antiquus in *l. 3. ff. de cond. ob causam.* Cynus in *leg. sine apud acta. Cod. de transact. 3. colum. 8. quæst.**

8. questione, post gloss. ibi, & tenent alij plures Doctores. Sed his non obstantibus contractuum est tenendum, imò quod in contractibus non habeat locum cautio Mutiana, sed omnino suspenditur actio & obligatio, donec sit verificata conditio negatiua, & in terminis istam sententiam & conclusionem tenet gloss. ord. in dict. l. Mutiana. ff. de condit. & demonstrat. & ibi Bartol. 2. column. numer. 4. & Socin. 4. column. qui dicit hanc esse commun. opin. gloss. ord. in l. 3. ff. de cond. ob causam. & ibi Bart. Alber. Bald. Angel. Fulg. Alexand. & Ias. qui dicunt hanc esse commun. opin. gloss. ord. in l. 1. Cod. de paelis, in gloss. magna, in fin. & ibi commun. Doct. gloss. ordin. in l. ita stipulatus, vers. Sabinus, in isto tit. & ibi etiam commun. Doct. Bartol. in l. siue apud. Cod. de transact. 2. col. & ibi Ang. & alij Doctores. & hanc dicit ibi communem opinionem Ias. qui bene loquitur 4. column. num. 19. pro qua communi sententia, & conclusione Primò facit tex. in dict. l. ita stipulatus, vers. quòd si ab initio, infra isto tit. vbi habetur, quòd quando contractus incipit à conditione negatiua, non potest agi antequam certum sit conditionem iam stetisse, & verificatam esse, sed ille tex. nihil probat: quia loquitur, quando conditio apponitur in persona debitoris, qui in defectum conditionis aliquid tenetur prestare: nam tunc antequam constet, quod non potest facere nec implere, non tenetur, & in eo non habet locum cautio Mutiana: sed quæstio nostra loquitur, & procedit quando conditio negatiua ponitur in persona creditoris. Secundò facit textus in l. hoc iure, infra isto titul. vbi habetur, quòd si quis stipuletur sub conditione negatiua, si Lucius Titius in Italiam non venerit, non potest petere antequam certum sit, & constet illum venire non posse per mortem vel aliud perpetuum impedimentum: sed nec ille textus probat, quia loquitur, quando conditio negatiua ponitur in persona tertij, quo casu nec in contractibus nec vltimis voluntatibus habet locum cautio Mutiana, vt supra dictum est. Tertio facit textus in leg. quidquid adstringenda. §. fin. infra isto titul. vbi si quis promittit mihi quantitatem vel rem sub conditione negatiua, si non ascenderit Capitolium infra biennium, nihil debetur, nisi toto biennio transacto: sed nihil etiam probat, quia non est conditio negatiua perpetua: item, quia ponitur in persona debitoris, & non creditoris. Quarto facit textus singularis & melior de iure in §. si quis ita stipuletur, Institutio. de verborum obligat. vbi disponitur, quod conditio negatiua in persona creditoris apposita idem importat, quod promissio collata in tempus mortis eius. Cuius verba sunt: Si quis stipuletur, si in Capitolium non ascenderit dare spondes: perinde erit ac si stipulatus esset cum morietur sibi dari, quem ad hoc reputat singular. Fulgos. in leg. 3. ff. de condit. ob causam. 2. column. & ibi Roman. dicens non esse ab alio ponderatum: illum etiam ad hoc notat & commendat Fulgos. in dict. leg. siue apud acta. Cod. de transact. & ibi Lancellot. Decius. Alexand. 2. column. Ias. 4. column. Et si quæras quæ potest esse ratio, per quam habeat locum cautio Mutiana in vltimis voluntatibus, & non in contractibus? dico,

Anton. Gomez, Tom. II.

quod prima ratio potest esse, quia vltima voluntas non debet esse ita in pendentem, sicut contractus, vt in leg. fin. ff. commun. pradio, istam rationem ponit Raine. & alij Doctores, in dict. leg. Mutiana. Sed ista ratio non concludit, quia ex mente, & voluntate defuncti vltima voluntas potest esse in pendentem, vt in toto titulo. ff. de condit. & demonstrat. Secunda ratio potest esse fauor vltimæ voluntatis. textus in leg. in testamentis. ff. de regul. iur. cum similib. istam ponit Imol. & alij Doctores, in dict. leg. Mutiana: sed ista similiter non concludit, cum ratio fauoris, vel specialitatis non datur. Tertia ratio potest esse, quia hæreditas, vel legatum semper intelligitur relictum pro benemeritis honorati, vt in leg. nec adiecit. ff. pro socio, vnde esset iniustum dissolutionem differre. Istam ponit Socinus in dict. leg. Mutiana, prima oppos. Quarta vera, & subtilis ratio sit, quia si non præstaretur cautio Mutiana in vltimis voluntatibus, non transmitteretur tanquam relictum conditionale, ideo fuit maxime necessaria, vt supra dixi. Sed in contractibus bene transmittitur dispositio conditionalis, imò in ipsa morte purificatur, vt in §. ex conditionali. Institut. de verborum obligat. & in leg. vna. Cod. vt actio, ab hered. & contra hered. istam ponit Christophor. de Cast. in dict. leg. siue apud acta. & in dict. leg. stipulatus, infra eodem. & in dict. leg. 3. ff. de condit. ob causam. quam sequitur, & ibi ascribit Christ. Por. in dict. §. ex conditionali. Institut. de verbor. obligat. in fin. sed attende, contra istam rationem facit subtile fundamentum: nam per mortem verificatur conditio, & transmitteretur legatum, licet non hæreditas, & ex isto fundamento istam rationem mordet Iason in dict. l. siue apud acta. Codic. de transact. §. column. numer. 20. & in leg. 3. ff. de cond. ob causam. penultim. column. ex qua subtili ratione infertur not. quod si in contractu deducitur aliqua res de sui natura non transmissibilis, vt si promittis mihi alimenta vel vsumfructum, si non fecero hoc, quod tali casu præstita cautione Mutiana potero statim consequi, & petere. ita singular. determinat Bald. in authent. cui relictum. Codic. de indic. vidui. rollen. fin. column. in fin. quod dictum reputat singular. Alexand. licet illud reprobet in leg. 1. Codic. de pactis. final. column. in princip. Ias. in leg. 3. ff. de condit. ob causam. 4. column. numer. 16. Sed ego teneo sentent. Bald. tanquam veram, & æquam attenda eius ratione, quia aliàs illa dispositio nunquam sortiretur effectum, & in dubio partes videntur gerere actum potius vt valeat quam pereat. argumento text. in leg. quotiens in stipulationibus, infra isto titul. & in leg. quotiens. la 2. ff. de rebus dubiis, cum similibus. & ista consideratione istam sententiam & conclusio. Baldus approbat, & tenet Socinus in d. l. Mutiana. §. column. ff. de condit. & demonstrat. dicens, quod ista opinio seruaretur in practica propter auctoritatem Bald. & statim etiam consequitur & approbat Ripa, in dict. leg. ita stipulatus, infra isto titul. 13. column. numer. 45. Ias. in additio. ad Christophor. in §. conditionali. pen. column. Institut. de verbor. obligat. nec obstant iura pro contraria parte adducta in primo fundamento, quia fateor, quod bene valet, argumento de vltim. voluntat. ad

contractus, & è contrà quando aliud non reperimus expressum, & est eadem ratio, sed in præsentem reperimus aliud contrarium expressum, & militat diuersa ratio: ergo, &c. Non obstant etiam iura adducta in secundo fundamento, quia in eis præstatur cautio ab ipso debitore, vel obligato in idem, vel conditio propter suspicionem personæ, aliàs si non potest præstari cautio, fit sequestratio bonorum, nec per hoc inducitur aliqua actio, qua statim possit petere, sed in nostro casu, & quæstione loquimur ex parte creditoris honorati, cui aliquid debetur sub conditione negatiua: vnde ageret statim, & consequeretur debitum, si possit præstari prædicta cautio Mutiana. Aduertendum tamen, quod supradicta habent locum, & procedunt in conditione de futuro contingente, quæ habet se ad esse, & non esse, tamen alia est conditio de præsentem vel præterito, vt si Titius viuit, vel Titius est, vel fuit iam conf. quia si talis conditio vera est statim obligat. & non suspendit contractum, sed censetur de præsentem pura, & perfecta obligatio, quamuis partes ignorent implementum conditionis, & illa est propriè conditio quæ concipitur in futuris, & suspendit, non verò in præsentem, vel in præteritum. text. est formalis, in *leg. cum ad præsentem cum leg. sequenti, & sequenti. ff. si cer. petat.* & ibi gloss. ord. Odofred. Bartol. Alberic. Angel. Paul. Socin. Iaf. & Philipp. Dec. text. in *leg. conditio in præterito. infra eod.* Cuius verba sunt: *Conditio in præteritum non tantum in præsentem tempus relata statim aut perimit obligationem, aut omnino non differt: textus in leg. si ita stipulatus fuero hanc summam. infra isto titulo. text. in leg. cum in secundo. ff. de injusto rupto. text. in leg. institutio talis. ff. de condi. institut. text. in leg. eas causas. ff. de condit. & demonstr. text. in l. 3. §. si patronus. ff. de bonis liber. text. in §. conditiones. Instit. de verborum obligat. text. in l. 12. tit. 5. part. ex quo infero sequentia.* Primò, quod in vltimis voluntatibus talis conditio non impedit transmissionem, etiam si ignoratur implementum eius per hæredem, vel legatarium transmittentem. Secundò infero, quod licet testamentum, in quo filius reperitur institutus sub conditione casuali, vel mixta, sit nullum, vt in *leg. si pater. Cod. de institut. & substitut.* tamen illud debet intelligi, quando conditio esset de futuro: secus verò, quando esset de præsentem vel præterito. Tertiò infero, quod si cauetur lege vel statuto, quod teneatur quis respondere libello, vel positionibus purè, & non sub conditione, sub certa pœna, debet intelligi, si respondeat sub conditione de futuro, non verò de præsentem vel præterito. Quartò infero, quod licet actus legitimus, vt est aditio hæreditatis, adoptio, arrogatio, datio tutoris, vel curatoris, vel similis actus, non possit fieri sub conditione, vt in *leg. actus legitimi. ff. de regul. iur.* tamen debet intelligi, quando fit sub conditione de futuro: secus verò de præterito, vel præsentem. Quintò infero, quod licet bona, vel iura conditionalia non confiscentur, vt est gloss. sing. & commun. opin. in *leg. non ad ea. ff. de condit. & demonstrat.* tamen debet intelligi, quando debentur sub conditione de futuro: secus verò de

præsentem, vel præterito, quæ omnia colliguntur ex mente Doctor. in *d. l. cum ad præsentem. ff. si cert. petat.* alia est conditio necessaria non suspensiuæ, vt si quis promittat alteri si digito cœlum non tetigerit, vel quid simile, qui non suspendit, sed statim obligat, & promissio, vel obligatio habetur pro pura, text. est in *l. impossibilis. infra isto titul. in fin.* Cuius verba sunt: *Aliter atque si talis conditio inferat, si cœlum non ascenderis: nam hæc utilis, & præsentem est, & pecuniam creditam continet, & ibi commun. Doctor. text. in l. illa stipulatione si calendis. infra eod. text. in l. si pupillus. §. qui sub conditione. ff. de nouat. text. in §. si impossibilis. Instit. de inutil. stip. & idem disponit l. 17. tit. 11. 5. part. quæ est corrupta in exemplo, quia dum dicit si tanxieres, debet dicere si non tanxieres, & istud habeo pro constanti. alia est conditio necessaria quæ habet dependentiam & tractum de futuro, vt promitto tibi centum si moriar, & in hac vertitur dubium, an statim promissor teneatur, an verò expectandus sit dies mortis? & resolutiue dico, quod modo fiat promissio per dictionem, si, modo per dictionem, cum, expectandus sit dies mortis, & ante non tenetur promissor: ita probat text. in *l. quodcunque. §. non solum. infra isto titul. text. in l. quibus. §. quidam Titio. ff. de condit. & demonstr.* per quæ iura istam sententiam & conclusionem tenet magistraliter Bartol. in *l. ista stipulatio. infra isto titul. 16. colum. numer. 47.* & ibi Moderni. idem Bart. in *l. quodcunque. §. non solum. infra eod.* & ibi Paul. & com. & Dd. idem Bart. in *l. extraneum. la. 1. Cod. de hered. institut.* & ibi Angelus, Paul. Salycetus, & Alexand. qui dicit hanc esse magis communem opin. idem Angel. Paul. Imol. & communiter Doctor. in *l. si pupillus. §. qui sub conditione. ff. de no. Socin. in leg. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & demonstrat.* Alia est conditio impossibilis de natura, vel facto, vel de iure, & talis conditio vitiat, & annullat contractum, modò sit bonæ fidei, modò stricti iuris. text. est in *leg. si impossibilis. infra isto titul. text. in leg. non solum. ff. de act. & oblig. text. in l. certi conditio. §. quoniam. ff. cert. petat. text. in §. si impossibilis. Instit. de inutil. stipulat. & idem disponit l. 17. tit. 11. 5. part.* Cuius ratio vera, & mentalis est, quia promissor non videtur habere animum se obligandi, ita probant prædicta iura, & ibi tenent commun. Doctor. & in tantum hoc est verum, vt non firmetur iuramento, vt in *leg. non dubium. Cod. de legibus,* item etiam non potest ei accedere fideiussor, vt in *l. sub impossibili. ff. de fideiussor.* Item etiam in tantum est verum, vt procedat, & habeat etiam locum in distractu, & liberatione fauorabili. ista est gloss. singularis, & vnica in *leg. cum donationis. Codic. de transf.* quam ibi ad hoc summè notant & commen. Doctor. & reputat singularem, & vnicam Bald. in *sua Margarita in parte liberatio.* Secus tamen est in vltimis voluntatibus, quia valet & tenet dispositio, & ipso iure tollitur de medio talis conditio impossibilis. text. est in *l. 1. & 2. ff. de cond. instit. text. in leg. illæ autem institutiones. eodem titu. text. in l. 2. ff. de cond. & demonstr. text. in §. impossibilis. Instit. de hered. instit. & idem disponit l. 3. tit. 4. 6. par. In quo articulo**

articulo in materia summè dubito de ratione, quia legislatores videntur sibi contradicere: nam si in contractibus est ratio, quia videtur deficere animus & voluntas obligandi, ergo à fortiori idem deberet esse in ultimis voluntatibus, in quibus maior voluntas, & libertas requiritur: duplex tamen ratio potest assignari: Prima fauor ultimæ voluntatis ratione cuius præsumitur voluntas, & in expresso ita tenet Imol. in l. 1. ff. de condit. instit. & confirmatur, quia similiter reicitur in matrimonio eius fauore, text. est in cap. si. de cond. appof. & ibi communiter Doctor. Secunda ratio, quæ potest assignari est quod ius non fauet contrahentibus, qui potuerunt apertius loqui: Secus in ultimis voluntatibus, vbi quis fortè morte, vel infirmitate turbatus non potuit animum suum perfectè declarare, ita Faber in §. impossibilis. Instit. de hered. instituend.

38. Quidam est contractus alternatiuus, vt quando quis promittat alteri Stichum aut Pamphilum, equum aut bouem, vel alias res alternatiuè: quo casu resolutiuè dico, quod si alternatiua ponitur in reb. in quib. non cadit affectio vt in pecunia, vel tempore, vt si quis promittit alteri 10. aut 15. vel soluere infra annū, vel infra biennium, tunc ipso iure non tenetur debitor, nisi in minori summa & maiori tempore, & sic tenetur ad sola 10. vel soluere infra biennium. Cuius ratio est, quia lex semper interpretatur, quod soluet quod minimum est: imò etiam si ipse eligat, & velit soluere maiorem summam, illud erit virtute nouæ donationis, non virtute contractus vel obligationis. text. est in l. si ita. stip. fuero 10. aut 15. infra isto titul. text. in leg. inter stipulantem. §. si stipulantem. eod. text. in l. inter eos ff. de fideiuss. text. in l. si ita relietum. §. final. de legat. 2. & vtrouique Bartol. & commun. Doctor. Ex quo inferitur, quod isto casu non tenetur creditor agere & concludere in libello alternatiuo modo petendo vtramque summam, sed potest simpliciter & absolutè petere minorem, quia illa sola est in obligatione, ita notabiliter tenet Faber, in §. huic. Instit. de act. 2. colum. n. 6. Item inferitur, quod si maior summa soluat per debitorem illud plus erit donatio & non debiti solutio, ait Bart. in leg. si duo. infra isto tit. Alexander, Iason, & Moderni in d. l. si ita stipulatus. infra eod. Si verò alternatiua ponitur inter res, quibus cadit affectio, vtraque est in obligatione, & dicitur vnicus contractus respectu conceptionis verborum, & respectu solutionis, possint dici plures obligationes respectu rerum, & hoc casu debitoris est electio, modò loquamur in contractu lucratiuo, modò in contractu oneroso. textus est capitalis & expressus in l. plerumque. §. fin. ff. de iur. dot. & ibi gloss. ord. & comm. Doct. text. in l. vbi autem non apparet. §. qui illud aut illud. infra isto tit. text. in l. si duo. reis. eod. tit. text. in l. illud aut illud. ff. de const. pecun. text. in leg. si in emptione. §. si emptio. ff. de contrab. empt. text. in §. huic. Instit. de act. text. in l. in eod. ff. de reg. iur. text. in regula in alternatiuis, de regul. iur. in 6. text. in c. 1. de plus per. text. in l. 24. titul. 11. §. part. quod tamen non intellige, quando simpliciter sit promissio alternatiua: secus verò si

Anton. Gomez, Tom. II.

dirigantur ad creditorem, quia eius est electio. text. not. in l. si ita distrahatur. ff. de contrab. emption. & ibi Doct. & illum text. ad hoc norat & commendat Paul. de Castr. in l. plume. §. si ita Titio. ff. de legat. 1. & ibi Cuman. & Iason, & tenet Baldus in l. qui duos. eod. tit. melius tamen probat text. in leg. si sic stipulatus fuero. infra isto titulo. & ibi Bartolus, & communiter Doctor. idem etiam tenent Doctor. in leg. Lucio. ff. de legat. 2.

Vnum tamen est, quod perempta vna re ex alternatiuè debitis, remanet obligatio in alia, & illam tenetur debitor præcisè soluere. text. est in l. Stichum aut Pamphilum. ff. de solut. text. in l. non vtiq. ff. de eo, quod certo loco. text. in l. cum is. ff. de cond. indeb. text. in l. statu liberum. §. Stichum aut Pamphilum. ff. de leg. 2. & idem disponit l. 23. titul. 11. §. part. quod tamen intellige quando melior, & pretiosior perempta est, & vilior remansit: Secus verò è contra si melior & pretiosior remansit, & vilior sit perempta, quia tunc debitor liberatur soluendo æstimationem rei peremptæ. ita probat text. in leg. cum res legata, vers. qua ratione. ff. de legat. 1. & ibi Doctor. & per illum text. tenet Bartol. in l. Stichum, aut Pamphilum. ff. de solut. 2. col. num. 5. idem Bart. in l. Stichum, aut Pamphilum. infra isto titul. quod tamen intellige, quando aliqua ex rebus alternatiuè debitis est perempta sine culpa, vel mora creditoris: secus verò alias, vt quia fuit sibi oblata, & noluit recipere, quia illa postea perempta liberatur debitor, & non tenetur aliam quam remansit soluere & præstare. textus in l. stipulatus sum Damam, infra isto tit. & ibi gloss. ord. Bart. & commun. Doctor. Aduertendum tamen, quod contra prædictam sententiam, & conclusionem facit text. not. & ibi comm. opinio, in l. electio. §. si is quem. ff. de noxa. vbi disponitur, quod si seruus, qui dedit noxam decesserit, statim dominus eius liberatur ab obligatione pecuniæ, vel quantitatis, quam pro damno dato debebat. ex quo deducitur, quod perempta re, quæ erat posita in solutione, cuius occasione emanauit obligatio, perimitur totaliter ipsa obligatio, facit etiam textus in l. Tissa textores. §. final. ff. de legat. 1. text. in leg. nauis Saupheli. ff. locati. ergo in contractu alternatiuo, perempta vna re ex alternatiuè debitis, cuius solutione liberetur promissor, extinguatur obligatio. Sed respond. notabiliter vltra Doctor. quod in d. l. electio. §. si is ad quem, de noxa. cum simil. illa obligatio pecuniæ, vel quantitatis, ad quam dominus tenetur, fuit causata principaliter occasione ipsius serui, & ab eo habuit causam & originem, vnde eo mortuo dominus remanet liberatus, & extinguatur obligatio: sed in nostro casu vtraque res ex alternatiuè debitis est in obligatione mediante contractu, & promissione, licet alternatiuo modo, & vna non deberur ratione vel occasione alterius: sed principaliter, & de per se, & licet illa res perempta sit in facultate soluendi: tamen non fuit causa, vel origo obligationis producendæ, sed ipsa persona debitoris, & eius promissio, & contractus: vnde vna re perempta non tollitur, nec extinguatur obligatio in alia, quæ superest. Item adde, quod talis creditor alternatiuus, non potest

petere vnam ex rebus alternatiuè debitis, sed debet agere alternatiuè, & formare libellum, & secundum propriam virtutem & naturam contractus, & si alter agat, absoluetur reus ab instantia iudicij, & actor condemnabitur in expensis, vt in §. huic. Institut. de act. & in l. 15. tit. 2. 3. part. Ex quo inferitur, quod licet libellus debeat esse certus, & similiter sententia, vt in §. curare. Institut. de action. cum simili. debet intelligi, quando declaratio incertitudinis est in facultate actoris: Secus verò si debitoris, quia tunc bene procedit talis libellus incertus, & in terminis ita tenet Bart. & commun. Doctor, in l. vbi autem non apparet. §. qui illud. infra isto tit. idem Bartol. in l. stipulationes non diuiduntur, eodem titul. fin. colum. & quest. & ibi etiam commun. Doctor, & facit textus expressus in l. 1. §. qui autem. ff. quorum legat. & ibi notat Bartol. & commun. Doct. & per eum idem tenet Bart. Alber. & commun. Doct. in l. quod in heredem. §. eligere. ff. de tribu. & idem Bartol. in l. edita actio. de edendo. §. column. num. 18. & ibi Bald. si. col. & commun. Doct. idem Bald. in l. 1. C. de Furtis. Faber, Ang. & Dd. in §. sed iste quidem, Institut. de act. præcipuè Ias. 12. colum. num. 71. Abb. & commun. Doctor. in cap. 2. de libe. oblat.

41 Item adde, quod mortuo debitore, qui debet eligere, vel mortuo creditore, in casu quo sibi pertineret electio, tam in contractibus, quam in vltimis voluntatibus, illud ius eligendi transmittitur ad hæredes. text. in l. si stipulatus fuerim illud, aut illud. infra isto titul. & ibi gloss. ord. Bartol. & commun. Doctor. text. in l. illud, aut illud. ff. de optio. lega. & ibi commun. Doctor. Cuius ratio est, quia sicut principalis obligatio est transitoria, ita facultas eligendi, quæ est ei accessoria. Nec obstat, quod ius, & facultas declarandi non transit ad hæredes, vt probat textus in l. idem Pomponius scribit si frumentum. §. fin. ff. de rei vend. & ibi gloss. ordin. & commun. Dd. quia illud est verum, & procedit quando ius & facultas declarandi competit ex legis dispositione, & ex proprio beneficio eius: Secus verò si competit ex proprio contractu & dispositione partium, quod iterum intellige, quando alicui competit electio ad commodum & vtilitatem eius, secus si ad commodum, & vtilitatem alterius, qui tunc non transit ad hæredes. text. est in l. vnus ex familia. §. rogo. ff. de leg. text. in l. fin. §. sed & si quis. C. commun. de leg. textus in l. si quis arbitrati. infra isto tit. Ex quo inferitur, quod ille, cui est data facultas meliorandi, & eligendi vnum ex filiis testatoris, iuxta l. 30. in legib. Tauri. non potest illud ius declarandi transmittere. Item inferitur, quod si iudex condemnauit aliquem ad pœnam exilij secundum arbitrium & voluntatem suam, talis declaratio non transit ad successorem in officio, sed extinguitur & finitur morte. argumento text. in l. locati, & in l. certe precario. ita tenet Bar. in l. centesimus. §. fin. infra isto titul. & ibi commun. Moderni, Cynus, Baldus, Salycetus, & commun. Doctor. in leg. fin. C. de contrah. empt. sed in hoc articulo legendo, & consulendo semper tenui, & nunc etiam teneo contrarium, imò quod talis pœna

exilij non finitur, nec declaratio eius, quia non posuit iudex illam pœnam, vt priuatus, sed vt publicus iudex ratione officij, vnde successor in officio declarauit tempus exilij secundum qualitatem delicti, personæ, & probationis, argument. text. in leg. mortuo iudice. ff. de iud. text. in l. proponebatur. eod. tit. & vtrouique notatorum.

42 Item adde, quod in alternatiua remediorum electio non est debitoris, sed creditoris, cui remedia competunt, quia eius fauore videntur posita & concessa. ita probat text. in leg. cum proponas. Cod. de transact. & ibi communis opin. Doctor. text. in l. 3. Codic. depositi. text. in leg. quod in heredem. §. eligere. ff. de tribu. textus in leg. versicul. & generaliter. ff. de eo quod cert. loco. textus in leg. nemo ex his. §. quotiens. ff. de regul. iur. ex quo inferitur not. in practica, quod si debitor promisit soluere in certo termino, aut dare fideiussores vel pignora, quod potest creditor adueniente termino præcisè petere debitum, & non recipere fideiussorem, nec pignora. & istam sententiam, & conclusionem tenet Guillelmus in leg. quamvis. ff. de pignor. act. & ibi Bartol. Alberic. Baldus, Paulus, Salycetus, & communiter Doctores, Paul. in l. 4. §. si ex conuentione. in fin. ff. de re iudicata. & ibi Alexand. 3. colum. num. 4. idem Paulus in l. cum proponas. Cod. de transactio in fine. Salyc. in l. non dubium. Codic. de legib. 7. colum. numero decimonono. versicul. vltimus hanc legem induco. Alexand. vbi hoc reputat singulare in l. 1. ff. qui satisd. cogno. 1. colum. in fin. Felynus in cap. inter ceteras. extra de rescriptis. 2. columna. in secunda fallentia. Antonius de Fano, in tract. de pignor. in quinta parte principali. in primo membro, numero 5. Iacob. de S. Georg. in l. plerunque. §. si res. ff. de iure. dot. & ista est vera & commun. opin. licet Ias. teneat contrarium in dict. l. 4. §. si ex conuentione. ff. de re iudic. 2. solum. num. 6. & sic patet ex prædictis quod in alternatiuis debitoris est electio, debet intelligi in alternatiua rerum: secus verò in alternatiua remediorum, pro qua sententia & conclusione facit bona ratio, quia illa remedia ponuntur ad cautelam, & securitatem creditoris, vt magis sibi cautum sit: ergo ipse potest eligere, quia in eius fauorem videntur posita. Secundo etiam facit, quia si aliud diceremus, sequeretur, quod si in termino debitor offerat fideiussores, vel pignora, quod creditor nunquam posset agere, & petere debitum, & oblig. fere redderetur inutilis. Tertio in specie facit textus in leg. causam. §. puellam. ff. de man. vbi dicit text. quod si quis ea lege vendidit ancillam, vt post annum ab emptore manumittatur, & insuper conuenit, quod si non manumittatur, possit venditor propria auctoritate occupare, aut 10. aureos ab emptore petere, si emptor non manumisit, talis ancilla efficitur libera ex legis dispositione, & sic illa promissio legis, & eius remedium non tollitur per alia pacta, & remedia alternatiua, nec elegit emptor, hoc est debitor, quia tantum fuerunt apposita ad cautelam, & maiorem securitatem primæ dispositionis, idem probat etiam text. in l. fin. C. si manda. ita fuer. alien. vt manu. Quarto facit text. in l. qui

leg. qui legati. ut in po. lega. ubi habetur, quod licet quis sit missus in possessionem bonorum causa legati, vel fideicommissi propter culpam, vel mortem hæredis non cauentis, tamen non perdit, nec suspenditur ius petendi, si velit statim ipsum legatum, vel relictum cum eius favore, & pro securitate debiti sit facta missio: ex quibus inferebam, & dicebam in noua & singulari quæstione de facto, pater, vel alius promisit dotem pro filia maritanda, vel in monasterium mittenda, & interim quod non soluerit, promisit quolibet anno certam quantitatem; an erit licitum: & insuper an possit maritus, vel monasterium petere dotem, & quantitatem promissam? & quoad primum dico, quod talis promissio est permessa, & non sapit usuram, cum illa pensio subrogatur loco fructuum, qui pertinebant marito, vel monasterio. argumento text. qui est singul. & vnicus in *cap. subriter, de usuris*, & ibi Abb. & commun. Doctor. licet Ioann. & alij Doctor. velint, quod tantum procedant in fructibus rei pignoratæ, non verò in quantitate promissa: sed contrarium est verum secundum Abb. & magis comm. Doctor. ibi, secundum Bartol. in *l. insulam. §. usuras. ff. solut. mat.* & ibi comm. Doct. & latè, & no. Pa. Ru. in sua repe. fol. 110. *versic. 8. infertur, quem omnino vide.* Quoad secundum dico, quod talis pater, vel debitor potest eligere, an soluat dotem promissam, vel illam certam qualitatem quolibet anno, & non potest præcisè ab eo exigere dos promissa: nam cum sit alternatiua, & fauore debitoris posita, eius est electio, & ita dixi, & consului in quæstione de facto.

43 Item adde, quod prædicta procedunt in contractibus, quid autem sit in vltimis voluntatibus dic not. & resolutiue, quod si verba legati, vel dispositionis dirigantur ad legatarium, ipse debet eligere, vt si testator dicat, habeat, capiat, vel accipiat Titius talem vel talem rem. text. est in *l. plane. la 1. §. penult. ff. de lega. 1.* Cuius verba sunt: Si ita Titio legetur, fundum Seianum, vel vsumfructum eius sibi habeto, duo esse legata, & arbitrio eius, an velit vsumfructum vendicare. & ibi gl. ord. & comm. Doctor. si verò verba legati, vel dispositionis dirigantur ad hæredem, ipse debet eligere, vt si testator dicat, hæres meus det, tradat, vel soluat talem, vel talem rem Titio, text. est in *l. si ita relictum. §. fin. ff. de lega. 2.* Si verò verba legati, vel dispositionis ad aliquem eorum non referuntur, sed simpliciter, genericè, vel absolute proferuntur, vt si testator dicat, Lego Titio talem, aut talem rem, tunc in dubio ipse legatarius debet eligere, & hoc est speciale in vltimis voluntatibus, & differunt à contractibus, text. est formalis, & expressus, qui intelligit in *l. Lucio. ff. de legat. 2.* Cuius verba sunt: Lucio Titio fundum Seianum, vel vsumfructum fundi Seiani lego, potest legatarius vel fundum vendicare, vel vsumfructum, quod facere non potest is, cui tantum fundus legatus est. & ibi notat & commendat gloss. ord. Bartol. Alber. Bald. Paul. Imol. Cuma. & commun. Dd. & dicit eam meliorem de iure Bald. & Imol. ibi tenet etiam Dynus in *regula in alternatiuis, de reg. iur. in 6.* Cynus in *leg. cum quidam. C. de verb. signif.* Anton. Gomez, Tom. II.

Bart. in *leg. si sit stipulatus, de verb. oblig.* & ibi com. Doct. Bald. Paul. Imol. & com. Doct. in *l. qui duos, de lega. 1.* Faber, & alij Doct. in *§. si generaliter, Inst. de leg. Ang. & Modern.* in *§. hinc autem. Inst. de act.* & confirmatur etiam per text. in *leg. in testamentis. ff. de reg. iur.* cum similibus. Item adde, quod in casu, quo creditor, vel legatarius, qui habet ius eligendi, petat, & eligat rem minoris valoris ex errore iuris, vel facti, credens ius eligendi sibi non competere, non potest variare, nec competit sibi conditio indebiti, neque aliud iuris remedium. text. singularis, & vnicus in *leg. si is cui. ff. de leg. 2.* quem ibi ad hoc notat & commendat Bart. Alber. Bald. Imol. & commun. Doctor. & reputat singularem, & vnicum Paul. & Cuman. Cuius ratio est, quia quælibet res erat in obligatione, & non fuit error in re debita, nec in causa substantiali, sed tantum in accessoria, & extrinseca, idè quælibet re soluta cessat repetitio, & indebiti conditio. ita pulchrè & subtiliter Bald. & Paul. ibi, & illum text. cum ratione reputat singularem, & vnicum Alex. in *l. ego. ff. si cert. per.*

44 Quidam est contractus annuus causa multiplicandæ obligationis, vt si quis promittat alteri dare, vel toluere certam pecuniam, vel rem quolibet anno; & talis promissio, vel contractus, virtus, & effectus eius longè differt à legato annuo: nam primò differunt, quia in contractibus vna est pura & simplex promissio, actio, & obligatio eius, & statim oritur pro toto tempore, & annis futuris: in legato verò pro primo anno statim oritur actio, & obligatio, pro sequentibus verò non est nata aliqua actio; imò legatum est conditionale. text. est capitalis in materia in *l. si Stichum, aut Pamphilum. §. si stipulatio, infra isto titul.* text. in *l. Senatus. §. fin. ff. de dona. causa mor.* text. in *leg. si in singulos. ff. de annuis legat.* text. in *l. cum in annos. eod. tit.* text. in *l. cum in annos. la 1. ff. quando dies lega. ced.* & vtrouque comm. Doctor. & in expresso per prædicta iura tenet Bart. in *l. ita stipulatus, infra isto tit. 16. col. n. 44.* & ibi comm. Moder. sed aduertendum quod decisio, & conclus. videtur falsa, quia incertitudo temporis, vel diei semper impedit obligationem, & eius effectum donec verificetur, vt in *l. vnica, cum materia. Cod. vt actio. ab hered. & contra here. in ci.* ergo in præsentem non possit competere actio, nec obligatio, propter quod Bald. in *dict. l. Stichum. §. stipulatio dici.* quod Consultus conditor illius textus videtur fuisse quodammodo stultus, & vna bestia, sed certè ipsa loquitur impudenter, & minus modestè, & non sunt verba digna tanto viro, quia nihil tam proprium est integro viro, quam modesta verba proferre sine alterius iniuria, tanto magis in scriptura semper loquente: sed forte intentio Bald. fuit quod ruditer intuenti, & rationem ignorantem videtur reprobandus Consultus: vne ipse dicit & quidem subtiliter, quod ratio decisionis est, quia quando incertitudo temporis ponitur ad initium, & inchoationem obligationis, tunc impedit ortum eius: Secus verò quando ponitur ad extensionem, durationem, vel multiplicationem obligatio, quia tunc non impedit natiuitatem eius, licet simus incerti

quantum daret, & istam rationem sequitur ibi Iaf. & comm. Moderni, confirmatur, quia facilius aliquid conseruatur postquam semel producit in esse, quam de nouo acquiratur, vt in *l. patre furioso, versic. nam furiosus. ff. de his qui sunt sui, vel al. iur.* & in *l. si is qui animo. ff. de acquir. possess.* cum simil. nec obstat si replicas, quare hoc idem non est in legatis. quia ratio differentie infra patebit clarè. Secundò differunt, quia talis contractus vel promissio annua est vna, & non dicuntur plures contractus, vel promissiones, sed in vltimis voluntatibus dicuntur plura legata. text. est in *d. l. Stichum. §. Stipulatio. infra isto tit. tex. in d. l. si in singulos. ff. de an. leg. cum simili.* Ex qua doctrina, & conclusio. resultant aliqui notabiles effectus. Primus est, quia in contractibus habilitas, vel capacitas personæ, cui debet acquiri, consideratur tempore ipsius contractus, vel dispositionis, vnde si illo tempore creditor, cui fit promissio, erat filiusfam. vel seruus, acquiritur patri, vel domino dato quod postea emancipetur, vel manumittatur: sed in vltimis voluntatibus in quolibet anno de se consideratur habilitas, vel capacitas personæ legatarij, cum sint plura legata, vnde si primo anno erat in potestate, in aliis verò non, pro primo anno pertinebit patri vel domino, pro aliis verò sibi. text. est not. in *l. si filiusfam. infra isto tit. tex. in l. si filius sub conditione. ff. de reg. iur. text. in l. Senatus. §. fina. ff. de donat. cau. mort. text. in l. fin. ff. de stipula. seruor. text. in l. cum in annos. la. 2. ff. quando dies leg. ced. tex. in l. si ususfructus. versic. fin. eod. tit. tex. in l. si legati. ff. de pignor. text. in l. qua legata. ff. de reg. iur. text. in l. si vxor. C. de cond. inser. textus in cap. cum in annos. ff. de annuis legatis, Cuius pulchra verba sunt: Cum in annos legatur, plura legata esse placet, per singula legata, ius capiendi inspicitur.*

Secundus effectus est, quod si caueatur lege vel statuto, quod de quolibet contractu, vel legato soluatur Gabella, & fiat stipulatio, vel promissio annua, non debetur nisi vnica tantum Gabella pro omnibus annuis, cum sit vna perpetua, & vniformis & per consequens debetur illi conductori Gabellarum, qui erat tempore contractus: si verò fiat legatum annuum, Gabella debetur pro quolibet anno in futurum, prout dies cesserit, cum sint plura legata, & per consequens debetur illi conductori, qui fuerit in quolibet anno, & in expresso ita tenet Bartol. in *l. cum Titio. ff. ad legem Falcid. secunda columna.* & ibi Paulus, Imola, Alexander, & communiter Doctor. Bald. in *l. in annalibus. C. de legat. 2. colum.* Rom. Iaso. & Moderni in *d. l. Stichum. §. stipulatio. infra isto tit.* facit etiam doctrina Baldi, & communis in *leg. cum eiusdem. ff. de edil. edict.* dicens, quod si stipulatio, vel promissio continet plures res, debentur plures Gabellæ, quia censentur plures contractus, argument. text. in *leg. scire debemus. infra isto titul. cum materia.* Tertius effectus est, quia in contractibus lapsus cuiuslibet anni constituit debitorem in mora absque aliqua interpretatione. ita probat text. in *l. 2. C. de iure emphyt. text. in cap. potuit, de locato. text. in leg. magna. C. de contra. & commit. stipul.* sed in vltimis voluntatibus per cuiuslibet anni non con-

stituitur hæres in mora sine interpellatione, cum sint plura legata, & conditionalia, ne vno, & eodem tempore causetur obligatio & mora, vt dixi in contractu conditionali: & in terminis ita tenet Paulus de Castro in *dict. leg. Stichum. §. stipulatio. infra isto tit. final. colum. in fin.* & ibi Alexander 1. colum. num. 3. & Iason *secunda columna.*

Quartus effectus not. & quotidianus est, 45 quoad præscriptionem, quia in contractibus si debitor cessauit soluere per 30. ann. totaliter extincta talis obligat. vel promissio annua censetur iam præsc. iam pro primo ann. quam pro sequentibus, cum sit vna, & vniformis pro omnibus. sed in vltimis voluntatibus non est præscriptio, nisi tantum pro primo anno, non verò pro sequentibus, cum sint plura legata, & conditionalia, vnde post lapsum cuiuslibet anni incipit, & requiritur noua præscriptio, & in expresso ex isto fundamento, & ratione istam doctrinam, & conclusionem tenet gloss. ord. valde singul. in *l. cum notissimi. §. in his. Cod. de præscr. 30. vel 40. ann. in gloss. magna. in vers. iudic. & ibi Azo in summa, 1. col. num. 6. Iacob. Butr. si. q. Bart. Bald. & Ang. Spec. licet aperte non firmet in *tit. de locato. §. nunc aliqua. ver. 41. gloss. ordin. in l. de Pupilli. §. si in pluribus. ff. de op. noui nunc. in gloss. fin. & ibi Bartol. 1. colum. 2. qu. Cuma. ibi 2. colum. in princ. qui dicit hanc esse magis comm. opin. Alex. no. 1. col. num. 3. Imol. in *d. l. Stichum. §. stipulatio. 2. colum. in medio, infra eo. Rom. pen. col. num. 18. Paul. 1. colum. post princ. Alexand. 1. colum. num. 3. Iaf. 1. colum. in fin. Ioan. And. in cap. auditis, de præsc. 1. col. in fin. & ibi not. Abb. fin. colum. & questione. Felin. fin. col. versic. vltim. dum tangit Abb. Fran. Bald. in *rr. præsc. in 4. art. 4. part. prin. in 4. q. & hanc dicit magis communem opinionem Fulgos. in d. l. cum notissimi. §. in his. C. de præscr. 30. ann. & dicit magis comm. opin. Cuman. in *dict. leg. de pupillo. §. si in pluribus. de oper. nou. nunc. Cornes in cons. suis, cons. 22. §. col. num. 23. 3. vol. pro qua sentent. & concl. facit text. in l. eos. Cod. de usuris, vbi habetur, quod præscripta re principali censentur præscripta accessoria eius, vt fructus, & similia. & ad hoc illam text. notat & commendat ibi Cynus, Bart. Bald. Paul. & commun. Doct. Bald. in *leg. terminat. C. de fru. & pecu. 1. col. n. 3. Paul. & comm. Dd. in leg. sequitur. §. fructus. ff. de usucap. tex. in l. plures apochis. C. de fid. instrum. text. in cap. de quarta descript. quem ad hoc notat & ponderat Abbas in d. cap. auditis. text. in leg. si ususfructus alternis annis. ff. quibus mod. ususfruct. amitt. vbi habetur, quod ususfructus annuus relictus in testamento non præscribitur non vtendo, quia sunt plura legata: ergo à contrario sensu, secus est in contractu, vel annua promissione, cum sit vnicus tantum contractus: contrariam tamen sentent. & opin. tenet magistraliter glossator antiquus in *dict. §. in his*, imò quod indistinctè non sit præscriptum nisi primo anno, modò loquamur in contractibus, modò in vltimis voluntatibus, & in quolibet anno requiratur sua præscriptio, & idem tenet ibi Iacob. de Aret. Petrus, Cynus, Alb. pen. colum. & in hoc residet Salyc. in *eadem l. §. imò & illud. pen. col. Rayn. in d. l. de pupillo. §. si in pluribus. de oper. nou. nunc.*******

men. & ibi Iason 2. colum. n. 4. Alber. in l. si in singulos, in fin. ff. de con. leg. Paulus de Castro, ubi dicit hanc esse magis commun. opin. in l. plures apochis. Cod. de fid. instr. 2. colum. num. 6. Anton. de But. qui not. loquitur in c. peruenit. de censib. pen. colum. vers. in debitum, pro qua opin. facit text. apertus in d. l. cum notissimi. §. in his, ubi præstatione annua expresse text. æquiparat contractum, & vltimas voluntates, & dicit quod in eis præscriptio non incipit currere à principio contractus, vel obligationis, sed à principio cuiusque anni vel temporis, in quo est cessatum in solutione. Secundò, quia contractus non potest negari quin sit obligatio pura pro primo anno, sed pro sequentibus in diem: sed eo casu, quo dies exactionis nondum venit, impeditur præscriptio, vt in l. cum notissimi. §. illud. C. de præscript. 30. vel 40. ann. & in l. 1. in fi. Cod. de con. except. ergo similiter impediatur in nostro casu, & quæstione: sed his non obstantibus ego teneo primam opinionem quæ est vera, & magis communis, nec obstat text. in d. l. cum notissimi. §. in his. in quantum æquiparat contractus vltimas voluntates, quia debet intelligi quoad hoc, vt vtroque casu currat præscriptio à tempore, quo cessatum est in solutis, sed postquam semel incepit currere continuatur, & perficitur per eos annos in contractibus per supradicta, ita responder gloss. ordin. in d. §. in his, & ibi Bart. & communiter Doct. tenentes istam opinionem. Secundò non obstat text. & eius dispositio in l. cum notissimi, §. illud. Cod. de præscript. 30. vel 30. anno. & in l. 1. C. de anna. except. cum simi. quia respon. quod in promissione vel obligatione annua potest creditor agere tã pro primo anno, quam pro futuris, quia fundatur in iure de præseti, quod secus est in promissione, vel obligatione particulari. ita Bartol. in d. §. in his, & ante Oldr. quem refert Alber. Vel aliter & secundò, & verius resp. quod text. in d. l. cum notissimi. §. illud. cum simi. debet intelligi, quando contractus, vel promissio est particularis, respectu vnus præstationis: secus tamen est, si sit promissio, vel obligatio annua, quæ comprehendit sub se plures præstationes: nam tunc sufficit vna præscriptio pro omnibus, quia est vnicum ius, & vnica actio pro omnibus, vnde illo iure, & actione præscripta, à qua causantur, & deriuantur illæ præstationes annuæ, censentur per consequens præscriptæ prædictæ annuæ præstationes. ita singul. respondet Iacob. Butr. in d. §. in his. fin. q. & ibi Bald. in fin.

46 Tertio, & principaliter differunt, quia talis contractus, promissio, vel obligatio annua est perpetua, & transitoria ad hæredes. text. est in d. l. si Stich. §. stipulatio. infra cod. & ibi Pet. Dyn. Alber. Rom. Cuma. Alexand. Iason, & communiter Doct. idem Petr. & alij Doct. in l. sancimus, §. fin. Codic. de don. Faber & communiter Doct. in §. omnis. Institut. de verborum obligation. Platea, & commun. etiam Doctores in §. at si ita stipuleris. eod. titul. & vltra prædictos Doctores, idem tenet gloss. singul. & ordinat. in lege si quis argentum. §. si autem. Cod. de donatione, quam ad hoc summè notat & commendat Salye. in l. sancimus. §. final. eodem titul. contrarium tamen tenet gloss. ordin. in d. l. si Stichum.

§. stipulatio. infra isto tit. imo quod talis contractus, & obligatio non transit ad hæredes. neque obstat text. in d. §. stipula. ubi dicit, quod est perpetua, & non finitur morte, quia debet intelligi ipso iure, & de rigore, cum tempus non sit causa tollendæ obligationis, vt in l. obligationum fere. §. placet. ff. de actione, & in effectu istam opinio. tenet Bartol. in d. §. stipulatio. 2. col. & quæstione. & ibi Angel. Paulus, Imol. Tertia opinio diuersa in hoc difficili articulo, est quod distinguamus, an promissio annua fiat ex causa onerosa, & tunc sit perpetua, & transeat ad hæredes, & procedat prima opinio: si verò fiat ex causa lucratiua, non transeat, & ita procedat secunda opinio, ita tenet Baldus in d. §. stipulatio. Sed his non obstantibus, in hoc subtili, & difficili passu, ego teneo primam sentent. & conclus. tanquam veriolem, & magis communem, scilicet quod talis contractus, promissio & obligatio annua simpliciter interposita indistinctè sit ipso iure, & cum effectu perpetua, & transeat ad hæredes creditoris, & non finiat eius morte, modo sit interposita ex causa onerosa, modo lucratiua: pro qua sententia, & conclusio. vltra Doctores considero sequentia fundamenta. primò text. expressum in dict. §. stipulatio. ubi dicit, quod talis promissio, & obligatio est perpetua, quod verbum in dubio debet intelligi cum effectu, & in promptiori significato argument. textus in leg. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager. vect. vel emphyt. pen. cum simi. confirmatur, quia quando lex vult aliquem contractum non transire ad hæredes, illud expresse declarat, vt in l. 1. ff. pro socio. Secundò pondero text. in d. §. stipulatio. in quantum dicit, non quemadmodum simile legatum morte legatarij finiret, vbi vult denotare differentiam inter contractum, & legatum. Tertio facit textus in l. 3. versic. primo. ff. de except. vbi habetur, quod illa exceptio dicitur perpetua, quæ semper, perpetuo, & cum effectu est transitoria ad hæredes. Tertio facit, quia regulariter & in dubio omnis contractus, vel promissio semper censetur realis & transitoria ad hæredes. textus est in l. si pactum. ff. de proba. text. in l. iurigenium. §. pactorum. ff. de pactis. text. in l. tale pactum, eod. titul. textus in l. necessarias. §. de vendendo. ff. de pigno. actio. Quarto facit text. in l. veteris. Cod. de contra. & commi. stipul. vbi Imperator Iustinianus formaliter ponit regulam, quod omnis contractus, promissio, vel obligatio, siue in dando, siue in faciendo, transmittuntur ad hæredes tam actiue, quam passiuè, modo fiat mentio eorum, modo non. Quinto facit textus in l. cum qui ita. §. qui ita. infra isto titul. & in §. at si ita stipuleris. Institut. de verborum obligationibus. vbi eo casu, quo debitor promisit, quoad vitam, de rigore transit ad hæredes, sed repelluntur exceptione, ergo si non est dictum quoad vitam, debet transire cum effectu & sine obstaculo orationis. Sexto facit text. in l. sancimus. §. fin. Cod. de donatione. vbi quando sit donatio annua quoad vitam, hoc acto quod non transeat ad hæredes donatarij, non requiritur insinuatio, quia censentur plures donationes, ergo probat text. quod in tali contractu annuo requiritur, quod expresse dicatur inter partes, quod non transeat ad hæredes, alias semper

transit: quam tamen sententiam, & conclusionem limita & intellige, vt non procedat, quando ex coniecturis possit constare, quod intentio partium fuit, vt transiret ad hæredes, quia fuit facta promissio homini pauperi, & ex causa lucratiua, quia tunc videtur facta pro alimentis, quæ de sui natura non transeunt ad hæredes, vt in *l. cum hi. §. modus. ff. de transaction.* & in terminis ita limitat & intelligit Ale. & Ias. in *d. §. stipul.* Secundò limita, & intellige, vt nõ procedat, quando aliquid est implendum à creditore, cui facta fuit promissio quod cohæreat suæ personæ, vt quia est facta promissio annua aduocato, medico, vel alterius perito in arte, vel officio, quia tunc censetur promissio conditionalis & respectiua, & talis obligatio non est transitoria ad hæredes, quia est interposita super facto, quod cohæret omnino personæ, ita probat text. singul. in *l. si seruus communis meus, & castrensium peculij. §. fin. ff. de stipula. seru.* & ibi tenet Bartol. Baldus, & communiter Doct. probat etiam textus in *l. post duos. Codic. de aduocato diuersor. iudic.* textus in *l. si sterilis. §. fin. ff. de actio empr.* textus in *l. Julianus. §. ferri. eod. titul.* Imò tali casu debitor & promissor potest reuocare salarium, quando velit, & eodem modo creditor, cui est facta promissio, quia censetur promissio, vel obligatio conditionalis voluntaria, quamdiu ambo velint in eadem voluntate persistere: argumento prædictorum iurium, quod est notabile. Secus tamen est in vltimis voluntatibus, quia legatum annuum pro primo anno est purum, pro sequentibus conditionale, vnde legatario mortuo debitum primi anni transmittet ad hæredes, quia iam cessit, non verò transmittet pro sequentibus, quia est conditionale. text. est formalis, & expressus in *l. si in singulos. ff. de annuis legatis, cum similibus:* & si quæras quæ potest esse ratio, per quam in contractibus promissio, vel obligatio annua est vna perpetua transmissibilis, sed in vltimis voluntatibus legatum est vnum pro primo anno, & pro sequentibus est conditionale, & non transmissibile: respondeo quod legatum fit propter bene merita ipsius legatarij & effectiorem eius, vt in *l. nec adiecit. ff. pro socio.* ergo necessariò debet intelligi conditio, si viuat, sed in contractibus solum attenduntur verba, & vinculum obligationis, non verò merita, vel affectio, vt in *l. quicquid astringenda. infra isto. titul.* vnde meritò censetur vna vniformis perpetua & transmissibilis, ista est ratio & intentio omnium Doctorum in *d. l. Stichum. §. stipulatio. infra isto tit.*

47 Aduertendum tamen est, quod ista promissio annua facta per contractum inter viuos & legatum relictum in vltima voluntate conueniunt in modo, & forma petitionis, & condemnationis, quia vtroque casu creditor potest agere contra debitorem, vt declaretur ius suum sibi competere, & condemnentur debitor, ne dum pro debito primi anni, quod effectualiter iam cessit, verum etiam pro futuris annis, pro quibus adhuc non cessit, & erit maximus effectus, quia non tenebitur quolibet anno litigare, & de iure suo docere, & probare, sed post lapsum cuiuslibet anni sententia mandabitur executioni: cuius ratio fundamentalis est, quia licet talis promissio

annua in contractibus sit in diem pro sequentibus annis, & in vltimis voluntatibus sit debitum conditionale, & vtroque casu dies nondum cesserit, quoad exactiorem ipso iure, vel mediante exceptione, vt in *l. cedere diem. ff. de verborum significationibus,* cum similibus, & iudicium non possit fundari super de iure de futuro, vt in *l. non quemadmodum. ff. de iudic.* & ibi communiter Doctores, & in *l. i. §. socius. ff. de usuris.* tamen vtroque casu actio, & obligatio est pura de presenti pro primo anno, & ratione eius in consequentiam potest fieri petitio & condemnatio super futuris, & valet, & tenet iudicium in eis. Pro qua sententia & conclusione,

Primò facit textus in *l. prima. Codic. de fideicommissis.* vbi habetur, quod si testator grauat hæredem, vt soluat alicui alimenta quolibet anno, & talis hæres soluerit per triennium, cogitur postea in futurum præstare, etiam si reliquerit in minus solenni voluntate, & potest talis hæres condemnari, vt in futurum præstet, & soluat, & ibi tenet gloss. ordinaria, Petrus, Cynus, Albericus, Baldus, Angelus, Salycertus, Paulus, Corneus, Iason, & communiter Doctores.

Secundò facit text. in *l. i. Codic. de sententia, qua sine certa quantitate profer.* vbi habetur, quod iudex potest condemnare reum debitorem, vt soluat sortem principalem debitam creditori, & interim quod non soluat, condemnare eum in vltimis futuris. Et ad hoc notat & commendat ibi gloss. ordin. Bartol. & communiter Doct.

Tertiò facit textus in *leg. quod si in diem. ff. de petitione hereditatis.* vbi probat quod si hæres egit petitione hereditatis contra debitorem purè, in diem, & sub conditione, & pronuntiatur hæres, potest iudex in consequentiam condemnare debitorem, vt soluat itatim debitum purum, & debitum in die, vel sub conditione adueniente die, vel conditione, & ad hoc notat & commendat Bart. & communiter Doctores.

Quartò facit textus in *leg. malè agitur. Cod. de prescriptione triginta vel quadraginta annorum.* vbi habetur, quod creditoribus, vel dominis reseruetur integrum ius suum in rebus locatis pro aliquibus annis vel in perpetuum, ne cogantur quotidie, vel quolibet anno litigare, & de iure suo decedere, & ibi not. Bart.

Quintò, facit textus in *l. prima. §. illud. & §. planè. D. de vi, & vi armata,* vbi habetur, quod licet interdictum vnde vi principaliter non competat pro rebus mobilibus, tamen accessorie bene competit.

Sextò & vltimò facit text. in *l. libertis quos. §. manumissis. ff. de alimen. & ciba. legat.* Cuius verba sunt: Manumissis testamento cibaria annua, si cum matre morabuntur per fideicommissum dedit mater filio. triennio superuixit, neque cibaria eis præstitit, sed & filia posteaquam matri hæres extitit, quoad vixit anno 14. de eisdem soluendis compellata non est, quæsitum est, an post mortem filij à nouissimo hærede peti possint, & tam præteriti temporis quam futuri id, quod cibariorum nomine relictum est.

Resp.

Respondit, si conditio extitisset, nihil proponi, cur non possint, gloss. ordin. in *l. non quemadmodum. ff. de iudi.* & ibi Bartolus, Baldus, Paulus, & communiter alij Doctor. gloss. ordin. in *l. 1. §. socius. vers. quid enim. ff. de usuris.* & ibi Bartolus, & communiter Doctor. gloss. in *§. praiudicialis. Institut. de actione.* Bartol. in *l. ita stipulatus. infra isto titul. 16. colum. num. 44.* & ibi communiter Moderni. idem Bartol. in *l. ubi autem non apparet. §. pen. eod. titul.* & ibi communiter Doct. Paulus de Castro, Imola, & Moderni in *l. si ita stipulatus fuerim illud aut illud, infra isto titul.*

48 Item adde in materia, quod si testator simpliciter reliquit, vel legauit ciuitati, vel personae priuatae certam pecuniae quantitatem, vel aliud emolumentum, in diem reuerabilem, puta in diem S. Ioannis, vel alterius festiuitatis, debet intelligi in perpetuum quolibet anno, non vero semel tantum in primo anno, text. est singularis in *l. cum quidam. ff. de annuis legatis.* Cuius verba sunt: Cum quidam Decurionibus diuisiones dare voluisset die Natalis sui, Diuus Seuerus & Antoninus rescripserunt, non esse verisimile testatorem de vno anno sensisse, sed de perpetuo legato, & ibi ad hoc reputat mirabilem Bartol. & Lancellot. Dec. ex quo textu infert ibi Guido de Suza. quod si testator relinquat fratribus Sancti Francisci vnam pitancam, vel prandium in diem Sancti Francisci, quod intelligitur in perpetuum quolibet anno, & ista conclusionem tenet ibi Lancellotus Decius, & istam opinionem credo veram, licet contrarium teneat ibi Bart. quod tamen intellige, quando dies proprie, & aequaliter est reiterabilis, ita vno anno sicut alio: secus aliam, vt si relinquat testator aliquid erogandum die mortis suae vel obsequiarum, ita nota. tenet Petrus, Bartolus, Albericus, Lancellotus Decius, ibi, in *d. l. cum quidam.*

Item adde, quod si testator legat alicui centum, donec nubat, non intelligitur semel tantum legare, sed quolibet anno donec nubat, ita probat text. in *l. legatum, in princip. ff. de cond. lega.* & ibi notat Bartol. Alber. & communiter Doct. facit etiam textus in *l. annua. §. fin. eodem titul.* Ex quibus infertur, quod si testator reliquit Titio centum, quoad viuat, non debet intelligi de vna tantum praestatione, sed de annua, & perpetua per totum tempus vitae suae, quod tamen singul. intellige, quando relinquatur in vltima voluntate: secus vero si promittatur per contractum inter viuos, quia intelligitur, vt semel tantum praestentur, non quolibet anno, ita notat Petrus de Bella Pertica in *d. l. legatum. de ann. legat.* & ibi Bartol. & Lancellotus, & tenet Dynus, in *l. cum qui ita. §. qui ita. infra isto titul.* & ibi Angel. Paulus, & Alexand. & Iason dicit hanc esse magis communem opin. Bartol. vero ibi in *d. l. cum qui ita,* distinguit notab. isto modo, quia in vltima voluntate semper talis promissio intelligitur annua, in contractibus vero si est facta pauperi, similiter intelligatur annua, si vero est facta diuiti, censetur, vna quae minutatim debet solui quolibet anno, ita quod per tempus vitae stipulatoris diuiditur solutio. Sed teneo contrarium, imo quod modo dicta promissio relinquatur in vltima voluntate,

modo per contractum inter viuos, & modo pauperi, modo diuiti non debeat semel tantum praestari, sed quolibet anno per tempus vitae suae, ita notat Imol. in *d. l. cum qui ita. §. qui ita infra eod. 2. col. in prin.* & iste est sensus glossae, ibi in gloss. 1. & idem tenet Iacob. de Aretin. & Alb. in *d. l. legatum. de cond. lega.* Imol. in *l. 1. ff. de cond. & dem. fin. col. in prin.* In dato, quod superior conclusio Bart. esset vera non debet fieri solutio minutatim: sed tota quantitas integra statim deberet solui, quia cum tempus mortis sit incertum, non posset commodè fieri ita diuisio aequalis praestationis vt punctualiter finiatur tota quantitas durante vita stipulatoris: & si quis dixerit, quod admittatur arbitrio promissoris, vt praestet partem quam velit quolibet anno, esset inconueniens, quia posset ita minimam partem quolibet anno soluere, quod nullius esset vtilitatis, ita Angel. Imol. Paul. & Iason. in *d. l. cum qui ita.* tenent etiam Doctores in *d. l. cum quidam. eod. titul.* Item adde, quod si testator in testamento grauat haeredem, vt soluat alicui ea, quae ipse testator in vita solitus erat sibi dare, intelligitur, vt teneatur dare tantum ea quae ordinariè, & certo modo, quolibet anno praestabat: non vero ea, quae extra ordinem, & incerto modo ad libitum voluntatis quandoque praestabat. text. est valde not. in *l. Seio amico. §. medico. ff. de cond. legat.* Cuius verba sunt, Medico Sempronio, quae viuis praestabam, dari volo, ea videntur relicta, quae certam formam erogationis annuae non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt, & ibi ad hoc notat & commendat Dynus Bart. Alb. Lanc. Decius, & com. Doct. antiqui. vnum tamen est, quod si diuersimodè praestabat testator in vita, & tempore mortis, debentur secundum praestationem tempore mortis. textus & ibi Doct. in *l. Mela. §. 1. de aliment. & cibis. legat.*

49 Quidam est contractus in genere, vt quando quis promittit alteri seruum, equum, vel quid simile in genere, non determinata re in specie, vel indiuiduo, quo casu certum est quod statim oritur actio & obligatio, sed dubium satis subtile est, quid est in ipsa obligatione, in quo articulo reperio dubias & varias sententias.

Prima est, quod ipsu genus, & omnes res sub eo contentae sunt in obligatione, non aliquid indiuiduum, vel particulare de per se. quam opin. refert Bartol. in *l. 2. §. & harum. final. col. & quastion. infra isto titul.* sed ista communiter reprobat per Bart. & Doct. ibi, quia genus per se sumptum est quaedam idea siue imaginatio, quae non est, nec potest esse in commercio nostro, vel est quid ita vniuersale, quod impossibile est eius praestatio, vel traditio. argument. text. in *l. inter stipulantem. §. sacram. infra isto titul. cum similibus.*

Secunda opinio est, quod quaelibet res, de his quae continentur sub genere, est in obligatione, sub conditione, si soluat, argument. textus in *l. 3. ff. qui & a quibus. vbi electione serui data quodammodo singuli videntur legati vel promissi sub conditione, & istam opin. tenet Iac. de Aretin. quem refert Bartolus, in *d. §. & harum. final. column. & quastion.* Sed ista opin. est falsa.*

Primò, quia si nulla res esset in obligatione pure, sed sub conditione, sequeretur quod numquam posset agere contra debitorem, quia antequam soluat non est verificata conditio, & solutione facta iam non esset obligatio.

Secundò, quia si res in genere esset legata, vel relicta in vltima voluntate, non posset transmitti, cum iura conditionalia non transmittantur, vt in *l. vnica. §. sin autem sub conditione. Cod. de cad. toll. cum similibus.*

Tertia opinio est, quod obligatio rei in genere continet singulas res contentas sub illo genere, sicut continentur in promissione alternatiua, vnde sicut res alternatiuè promissæ essent in obligatione, ita istæ res contentæ sub genere. & confirmatur, quia in iure nostro obligatio alternatiua & generica purificatur. text. est in *l. cum is. §. sin. ff. de condi. indebi.* textus in *l. 2. §. & harum. in fine, infra isto titul.* textus in *l. execut. §. pro parte. eodem tit.* Istam opin. tenet solus Socin. in *d. l. 2. §. & harum, fina. col. & questione.* dicit esse suam nouam considerationem, sed salua eius pace, ista opinio est falsa, quia in alternatiua meritò vtraque res est in obligatione: quia quælibet res est certa & determinata, & expressè promissa, licet alternatiuè. Vnde in qualibet subsistit obligatio: sed in generica nulla res est expressa nec determinata, imò impossibile est quod exprimat, vel declaretur, vnde in nulla potest consistere obligatio.

Secundò, quia in alternatiua debitor potest eligere & tradere rem quam velit, vt in *l. plerumque. §. sin. ff. de iur. dot.* cum similib. in generica verò non, sed mediocrem debet dare, vt infra pro dimidia.

Tertiò, quia peremptis rebus alternatiuè promissis perit & extinguitur ipsa obligatio, & debitor remanet liberatus. textus est in *l. si in emptione. §. si emptio. ff. de contrah. emptione.* Confirmatur, quia sicut perempta sola re, quæ simpliciter debetur, extinguitur obligatio, vt in *l. quod te mihi cum materia. ff. si certum petatur. & in l. si ex legati causa cum materia. infra isto titulo.* ita etiam peremptis rebus alternatiuè debitis extinguitur obligatio earum. Si verò est promissio generica peremptis rebus contentis sub genere, non perit ipsa obligatio, quia genus perire non potest, vt in *l. incendium. Cod. si cert. petat. & in l. in ratione. la secunda. §. diligenter. versicul. incerta. ff. ad legem Falcidiam.* quod ingeniosè & speculatiuè declaro isto modo, quod si omnes res illius generis pereunt, taliter quòd sit spes & facultas in genere humano habendi illas res, vt si quis promissit seruum in genere, & perirent omnes serui de mundo, tamen subest spes seruos habendi per captiuitatem hostium, vel per venditionem liberi hominis ad pecuniam participandum, vnde debitor non liberatur, nec extinguitur obligatio, quia non fuit restricta ad vnum ex seruis presentibus tantum, qui erant tempore contractus: sed ad vnum seruum simpliciter & absolutè. si verò omnes illius generis perirent, taliter, quòd cessat omnis spes & facultas humano generi illas res habendi, & illud genus restaurandi, vt si quis promissit equum in genere, & nutu diuino omnes equi de mundo perirent, &

nobis fuisset possibile scire, debitor liberaretur, quia cessat spes & facultas illud genus restituendi, & in terminis istum passum declarat solus Salycet. in *l. incendium. Codic. si cert. pet. 2. col. n. 7.*

Quarta oppositio principalis est, quod in obligatione generica nulla res certa, & determinata dicitur esse in obligatione, sed venit determinanda, & certificanda per solutionem, vnde illa, quæ postea soluitur, censetur & fingitur à principio fuisse in obligatione, ita probat textus not. in *l. cum incertus. ff. de lega. 1. ibi,* si quis legauit, vel promissit rem in genere, & postea debitor vel hæres soluat vnam rem, de contentis sub genere, remanet liberatus, ac si à principio illamet res fuit promissa, vel legata, facit etiam textus in *l. si vnus. §. sed si gener. ff. de pact.* & in expresso per prædicta iura istam opin. tenet gloss. ordin. quæ sic debet intelligi in *l. Meuius. §. duobus. in glos. sin. ff. de legat. 2.* & ibi notabiliter Bartol. 5. colum. num. 9. & allegat Petrum, & Andream de Pi. ita tenere, tenet etiam ibi Alb. in princ. Imol. Paulus, pen. colum. num. 6. Item etiam opin. tenet gloss. ordin. in *l. cum is. §. sin. in gloss. 1. ff. de condi. indeb.* & ibi Bart. Bald. Pau. & Iason istam etiam apin. tenet magistraliter ordin. in *l. 2. §. & harum. infra isto titul. fin. col. & quest. Alber. 5. colum. numer. 3.* istam etiam opin. tenet Bartol. Alber. Baldus, Angelus, Imol. Paul. Alex. & Iason, in *d. l. cum incertus. de legat. 1.* & istam dicit comm. opin. Iason in *d. l. 2. §. & harum. infra isto titul. pen. colum.*

Sed aduertendum, quod meo iudicio ista communis opinio videtur falsa. Primò, quia lex nunquam fingit sine aliqua iusta causa, & necessitate, vt in *l. non puto. ff. de capti. textus in l. postliminium, eod. titulo. text. in l. sciendum, & in l. denique. ff. ex quibus caus. maior.* cum similib. sed hic cessat causa, & æquitas, ergo, &c. Secundò ostendo, quod lex non fingat, imò nec possit fingere hoc, quia debitor rei genericæ poterit soluere rem de nouo prædictam & creatam in natura, post ipsam obligationem contractam, vt in *l. qui decem. §. Stichum. ff. de solut.* ergo illa non potest dici à principio tempore contractus promissa, cum non sit in rerum natura, nec ad eam potest se extendere fictio, cum sit impossibile. argumento textus in *l. interdum. infra isto titulo.* textus in *l. inter stipulantem. §. sacram. eodem titul. text. in l. 1. versicul. sin. ff. de condi. & demonstrat. text. in l. nec emptio. in princip. ff. de cond. emptio. textus in l. qui ad certum. ff. locati. textus in l. adopt. la primera. ff. de adopt. cum similib. Nec obstat textus in *dict. l. cum incertus. ff. de legat. 1.* quia bene dicit text. quòd facta solutione liberatur debitor ab obligatione generica, non tamen dicit, quòd fingitur à principio illamet res promissa. Vnde in hoc subtili, & difficili passu cogitavi nouam, & veram opinionem vltra Doctor. scilicet, quod in obligatione generica, debitor tantum tenetur ad vnam rem de contentis sub genere simpliciter, & absolutè, & talis promissio licet incerta valet, quia non est omnino incerta, cum restringatur ad genus subalternum, & postea soluendo vnam ex contentis sub illo genere, remanet liberatus ab illa obligatione generica, non tamen dico, quòd solutione facta, illa*

illa res censetur esse à principio in obligatione vetè, vel fictè, sed quod sit quædam obligatio simplex absoluta in genere, quæ non applicatur alicui rei in particulari, vel individuo, à qua liberatur per solutionem vnius rei de contentis sub genere, sicut liberaretur si à principio illamet resoluta esset promissa, sicut dicimus in obligatione quantitatis, quia non videtur causata obligatio magis in ista pecunia, quam in illa, sed in genere, & solutione postea facta incerta pecunia liberatur debitor. Nec obstat textus in *dict. l. cum incertus. ff. de leg. 1.* quia imò est textus pro mea opinione, quia dicit, quòd si debitor generis soluat vnam rem, est liberatus, ac si illa esset debita, vel promissa: non tamen dicit quòd censentur vetè, vel fictè debita, vel promissa à principio tempore contractus, & istam teneo pro firma, & vera sententia in hoc articulo.

50 Item adde, quod in hoc contractu, vel promissione generica, modo promissor habeat seruos, vel equos, vel res illius generis in patrimonio, modò non, semper tenetur dare idoneum, & mediocre, nec tenetur, nec potest compelli dare ex his, quos habet in patrimonio, nec ipse potest compellere creditorem recipere vnum ex his quos habet si non sit idoneus, vel mediocris in suo genere ille seruus, equus, vel res quæ offertur, & soluitur. ita determinat gloss. notabilis, & ordinari. iuncto textu in *leg. heredes. §. si incerto homine. ff. famil. eriscund. in gloss. magna in fin.* & ibi communiter Doctores. Ex quo collige, quòd licet in vltimis voluntatibus hoc casu solutio debeat fieri de rebus quas testator reliquit in suo patrimonio, vt in *l. legato generaliter. ff. de legat. 1.* cum materia, tamen secus est in contractibus.

51 Postremò tamen visa specie, & natura cuiuslibet contractus, pro complemento materiae viriliter & necessariò quæro, an & quando debitor rei, vel quantitatis possit incarcerari? & magistraliter, & resolutiuè dico, quod priùs, & ante omnia debitor est citandus, non tamen personaliter capi, nec incarcerari potest, modò loquamur in magnis, & arduis causis, modo paruis, & modo talis causa pecuniaria descendat ex contractu, modo ex delicto. textus est capitalis, & expressus in *l. plerique. ff. de in ius vocand.* & ibi Alber. Angelus, Paulus. textus in *l. 4. §. Prator ait. ff. de damno infect.* textus in *l. nemo de domo. ff. de reg. iur.* & in tantum hoc est verum, vt possit debitor armis resistere propter iniuriam propulsandam, si contra debitorem procederetur ad capturam, ita Baldus in *d. l. plerique.* sed postquam debitor est citatus, & condemnatus, si facta executione, non reperiantur bona, potest personaliter capi, & incarcerari. textus in *l. 1. Cod. qui bonis cedere possunt,* & ibi communiter Doctores. & idem disponit *l. 1. cum pluribus sequentibus, titul. final. 5. part.* quam tamen capturam euitabit, si cedat & renunciat bonis suis. quo casu debitor potest bona eius occupare iudicis auctoritate, adeo quod vnum denarium non poterit debitor retinere præter vestes viles panniculares. textus est in *l. 1. & per totum. ff. de ces-*

sione bonorum. textus in *l. 1. & per totum. Codic. qui bonis cedere possunt.* & idem disponit prædict. *l. 1. titul. final. 5. part.* probat etiam textus in *leg. diuus. ff. de bonis damnatorum.* vbi habetur, quod tales vestes reseruantur condemnatis ad mortem, ergo à fortiori in nostro casu. & in terminis tenet Bartolus post antiquos in *l. penult. ff. de cessione bonorum.* Cynus, Salycetus, & alij ^u Doctores, in *l. 1. Cod. qui bonis cedere possunt.* Paulus in *Rubrica eius tituli,* Faber, Angelus, Iason, & communiter Doctores. in *§. fin. Institut. de actio. Abb. & Canonistæ in cap. Odoardus. de solut. & ita disponit prædicta l. 1. titul. 1. 5. part.* vbi declarat, quod tantum panni linei reseruantur. quod extende, modo debitor sit masculus, modo femina, quia potest incarcerari si non cedat bonis. textus in *l. penultim. Codic. qui bonis cedere possunt,* ibi, dum dicit vtriusque sexus, per quem ita tenet Baldus, & communiter Doctores in *l. 1. eodem titulo.* Sed hodie de iure nouo authenticorum non potest talis mulier pro debito incarcerari, vt in *authentica hodie. Codic. de custod. reor.* & vnde sumitur, & ibi communiter Doctores, nisi talis mulier sit meretrix. argumento textus in *authentica, de vestitut. & ea quæ parit in vndecimo mense. §. fina. collatio. 4.* vbi habetur, quòd luxuria non est digna privilegio legali, per quem ita tenet Bald. in *l. consentaneum. C. quomodo, & quando. in final. col. & idem disponit lex sexagesima secunda in ll. Tauri,* vbi vide per me posita.

Item adde, quod talis cessio bonorum prodest debitori in alio, quia in bonis postea quaesitis non tenetur insolidum, sed in quantum facere poterit. textus est in *l. 4. ff. de cessione bonorum.* textus in *§. final. Institut. de action.* & idem disponit *l. 3. titul. final. 5. part.* Quod limita, præterquam si dolosè, & in fraudem debitor alienauit, quia tunc debitor potest incarcerari, & non gaudet beneficio cessionis. textus est in *l. fina. §. fina. de his quæ in fraudem creditor.* quem reputat ibi vnicum Albericus, & notat, & commendat Bartolus, & communiter Doctores. Imò hoc casu posset per iudicem extra ordinem puniri, ita solus Faber in *§. final. Institut. de action.* Item adde, quod fideiussor non gaudet beneficio cessionis debitoris, sed tenetur insolidum. textus est singularis, & vnicus in *l. hares à debitore, §. quod si stipulatur. ff. de fideiussor.* secundum Bartolum, Paulum, & alios Doctores ibi, & idem disponit *l. 3. titul. final. quinta part.* Item adde, quod si debitor conueniatur pro delicto ciuilitè ad pecuniam, non liberatur cedendo bonis, imò tunc debet luere in corpore. argumento textus, & eius regulæ in *leg. 1. §. generaliter. ff. de poenis.* vbi disponitur, quod qui non habet in bonis, luit in corpore, textus in *l. fina. ff. de in ius vocando.* textus in *l. illicitas. §. final. ff. de officio praelat.* cum similibus, & in terminis ita tenet Faber in *§. fina. Institut. de action. 2. column. numer. 4.* cum quo transeunt ibi communiter Doctores. Hodie tamen in nostro Regno non habet locum ista cessio bonorum, nec eius effectus, sed talis debitor postquam sit incarceratus, si intra nouem dies non soluerit, traditur per iudicem ipsi creditori, vt ei seruiat, vsque ad compensationem debiti. ita disponit *l. 5. tit. 1. 2.*

libro 5. ordinamento. & pragmatica septuagesima octava. cum duabus sequentibus libro pragmaticarum. Nec obstat si dicatur, quod non valet pactum, vel statutum, per quod disponitur, quod debitor efficiatur seruus creditoris, vt in *leg. obes. Codic. de action. & obligat.* cum ibi notatis, quia respondeo, quod iste talis debitor non efficitur seruus, sed liber remanet, sed tantum tenetur seruire, tanquam famulus, & tenetur precise ad illud factum, donec debitum solvatur, vel compensetur, cum seruitio.

53 Quæro tamen circa prædicta, si concurrat vxor propria debitoris ex vna parte pro dote sua, & creditores extranei ex alia, an vxor præferatur in seruitio mariti debitoris, vt teneatur ei prius seruire quam aliis vsque ad compensationes dotis? & videtur quod non, quia de iure diuino, & humano maritus habet potestatem in vxorem, non verò è contrà. Quod apertissimis verbis declarat diuus Paulus, *prima ad Corinthios, cap. 11. Volo autem (inquit) vos scire, quod omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir, &c. & cap. 7. ibidem Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir:* & etiam expresse ad Ephesios *cap. 5. cum dicit, Mulieres viris subdita sint sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris.* atque id etiam confirmatur, primæ Petri *tertio cap. Similiter & mulieres, inquit, subdita sint viris suis.* quibus omnibus patet quanta potestas concessa sit viris in mulieres, in cuius etiam rei signum tempore velationum cooperitur caput vxoris, & non viri, vt in *c. nostrates, & in capit. femine, trigesima questione quinta, & in capi. hac imago, trigesima tertia, quest. quinta,* cum simil. ergo contra prædictum ius diuinum & Ecclesiæ non possit per leges discerni, quod maritus sit subditus, & subiectus vxori, & ei teneatur seruire ad compensationem dotis.

Item etiam, quod maritus, quia est debitor dotis non potest conueniri ab vxore vltra quæ facere possit, vt in *l. maritum. ff. solut. matrim. & in l. sunt qui in id. ff. de re iud. cum simil. & huic priuilegio non potest renunciari, vt in l. alia. §. eleganter. ff. solut. matrim.* ergo quod ad vxorem, si maritus non est soluendo, remanet liberatus, & per consequens ei tenetur seruire. Sed his non obstantibus ego teneo contrariam sententiam, imò, quod maritus debet per iudicem tradi ipsi vxori ad seruiendum pro solutione dotis secundum formam prædictarum ll. & præfertur aliis creditoribus.

Primò, quia sicut vxor est priuilegiata in actione de dote, tam in actione personali quam reali, vt præferatur omnibus, vt in *l. assiduis. C. qui potior in pignor. habe.* ita debet esse in isto casu, vt præferatur in persona mariti, & eius seruitio, cum sit eadem ratio.

Secundò, quia licet maritus non possit ab vxore conueniri, vltra quam facere possit, debet intelligi, quando ipse vult opponere, & vti tali priuilegio, & vertitur lis & quæstio inter eos solos, secus tamen est, si sponte vult soluere, & potius seruire vxori, quam aliis, quia bene potest, & valet solutio, aded, quod non competit postea repetitio. textus est notab. in

l. nam maritus. ff. de condiçtio. indebit. & ibi gloss. ordin. & communiter Doctor. nec obstat contrarium, quia respondet, quod illa subiectio & reuerentia, quæ debetur marito, per hoc non tollitur, sed remanet in his quæ concernunt matrimonium, & eius requisita: sed tantum tenetur maritus operari vxori, vt ex commo suo laboris, & officij possit sibi satisfieri de dote.

Item adde, quod nobilis in nostro Regno non potest incarcerari pro debito, nec tenetur seruire, ita disponit lex quarta, *titulo 2. libro 4. ordin. & quotidie seruat in practica, quod in tantum est verum, & procedit, vt non possit tali priuilegio renunciare, cum sit inductum non fauore personæ particularis, sed totius nobilitatis. argum. text. cum materia in l. alia. §. eleganter. ff. soluto matrimonio. & est communis opinio, quod tamen notabiliter intelligo, præterquam si tempore contactus negauit se nobilim, quia tunc non gaudet aliquo priuilegio propter dolum commissum. argum. text. in l. 1. Codic. ad Maced. text. in l. qui cum se. ff. de re iud. text. in l. 2. Cod. si minor se maiorem dixerit. & vtrouique commun. Doct.*

Item quæro, an debitor fugiens ad Ecclesiam in causis ciuilibus, gaudet eius priuilegio, & immunitate? & breuiter de iure communi dico quod sic: ita probat textus in *l. presentis. §. cum autem. Cod. de his qui ad Ecclesiam confug. & ibi tenet Cynus, & alij Doctores. Abbas in capitulo, inter alia, de immun. Ecclesia. sexta columna. numero vigesimo secundo. Oldradus consilio quingentesimo quarto. tamen hodie de iure regio non gaudet tali beneficio, quia tenetur seruire creditoribus, vt supra dictum est, quia per hoc competit eis ius quoddam in persona debitoris, quod possunt tales creditores prosequi, & in terminis ita tenet Antonius, & Abbas, & communiter Doctores in *d. cap. inter alia.**

Item quæro, an debitore mortuo possint creditores eius cadauer detinere, & sepulturam impedire? & breuiter, & resolutiue dico, quod regulariter non. textus est in *l. fin. cum duabus authenticis ibi positis. Cod. de sepulchro violato. & idem disponit lex duodecima. & decimatercia, titulo nono, septima part. & lex final. titulo decimotertio, prima part. quod est verum, & procedit, præterquam, si talis debitor esset obligatus per sententiam, vel instrumentum guarentigium, quia tunc sicut in vita poterat fieri executio in bonis eius, ita post mortem potest fieri in eius corpore, & sepultura impediri donec debitum solvatur. argumento textus in *authentica, vt defuncti seu funera eorum non iniuriantur per creditores. §. primo. columna quinta,* per quem tenet ibi Angelus de Perusio, & illud dictum tanquam peregrinum, & singulare refert, & sequitur Doctor Segura in *repetition. legis. si ex legati causa, infra isto titulo, sexto folio, quarta columna, sed salua eorum pace istud dictum est falsissimum, iniquum, & nulla lege hoc cauetur, nec probatur: item, quia nulla ratio hoc dicat, imò est in oppositum, cum per hoc non consulatur creditori, imò sibi, & reipublicæ horrendus odor, & pestis potest generari. Item etiam quia in libero homine, & eius corpore non cadit**

cadit, nec cadere potest pignus, vel hypotheca, text. est in *l. qui filios. C. que res pignor. obligar. po.* ergo nullo iure cadaver potest detineri, nec sepultura eius impediri, & ita iam consului, & feci praticari in hac ciuitate in persona cuiusdam Paul. Paris. & in expresso postea reperi, quod istam sententiam & conclusionem contra primos Doctores tenet Roderic. Suarez in *repe. legis, post rem iudicatam. fol. 127. versicul. extensio quinta.*

57 Item finaliter quæro, si debitor in diem, vel sub conditione post debitum contractum efficiatur suspectus, an teneatur præstare cautionem, vel satisfactionem creditori de soluendo adueniente die, vel conditione? In quo articulo resolutiuè dico, quod si est debitor purè, & de præsentì, vel dies vel conditio iam cessit, non est præstanda cautio, vel satisfactio, nec est necessaria, cum creditor possit statim agere, & contra debitorem procedere via ordinaria, & si reperiatur non soluendo, poterit incarcerari, & tenebitur seruire, vt supra dictum est: si vero debitor sit in diem, vel sub conditione, & erat suspectus tempore ipsius contractus, & minus soluendo, non poterit creditor talem cautionem, vel satisfactionem petere, quia sibi est imputandum, qui cum eo contraxit, ita probat textus in *l. si is à quo. ff. vt in possess. lega.* & ibi communiter Doctores. textus in *leg. arbitrio. §. fin. ff. qui satisfacere cogan.* & ibi etiam communiter Doctor. textus in *l. qui bona fide. §. de illo. ff. de damno infecto.* text. in *l. fina. versic. siquidem. Cod. de sponsal.* & tenet Palacios Ruuios in *repetitione, fol. 62.* & Rodericus Suarez in sua *repetitione, l. quoniam in prioribus, fol. 177.* Si verò non erat suspectus tem-

pore contractus: sed postea pendente die, vel conditione efficiatur suspectus, & non soluendo ex aliqua causa superueniente, tunc bene tenetur satisfacere de soluendo adueniente die, vel conditione, & fideiussorem idoneum præstare, aliàs poterit detrudi in carcerem. textus est capitalis, & expressus in *l. omnibus. ff. de iudic.* & ibi notat & commendat Barto. & communiter Doctores, textus in *l. si creditores. ff. de priuil. credit.* & ibi communiter Doctores, nec excusatur talis debitor, cum iuratoria cautione non inuenio fideiussore. argumento prædictorum iurium, ita singulariter Paulus de Castro, in *l. secund. ff. solut. matrim.* quem sequuntur alij Doctor. Item etiam hoc casu poterit etiam fieri debitori per iudicem interdictionis bonorum suorum. textus est singularis & vnicus in *l. de pollicitationibus. ff. de pollicitationibus.* quem ibi ad hoc notat & commendat Barto. & alij Doctores, & reputat mirabilem Alber. Item adde, quod prædicta debent intelligi, & extendi, modò causa suspicionis superueniat culpa debitoris, modò non, sed alio casu fortuito. argumento prædictorum iurium & rationis, & in terminis tenet Baldus in *l. vbi adhuc. C. de iure doti. quarta columna,* quem sequuntur ibi Doctores, licet aliqui velint contrarium. Item etiam intellige prædicta, vt requiratur plena probatio debiti, vel saltem semiplena, non tamen sufficit iuramentum creditoris. ita colligitur ex mente Doctorum, vbi supra. & in terminis tenet Baldus in *l. cum apertissimi. Cod. de iudic.* non tamen requiritur hoc casu Citatio debitoris in facienda probatione suspicionis, si timetur de fuga debitoris secundum Doct. vbi supra.

ANNOTATIONES.

- a Tem quæro, an contractus.] *Vide qua iam superius isto in hac de re tract. cap. 9. littera d. late & non perfunctorie obseruantur.*
- b Et ita tenet Alex.] *Adde Deci. videndum consi. 15. Pala. Ruu. in repet. c. per vestras. §. 88. n. 5. de dona. inter vir. & vxor. Did. à Cou. Ruu. quem hac de re adito in cap. peccatum. 2. part. §. 3. fol. 35. & Straccham in tract. huic rei dicato de sponsionibus.*
- d Notat etiam & commendat.] *Adde Alex. in l. Seius & Angerius, num. 13. ff. ad l. Falcid. Canpeg. de dote. 1. part. quest. 50. Suarez in l. post rem iudicatam. fol. 145. col. 1. ff. de re iud. Iacob. à Sanct. Georg. in l. vlt. n. 15. C. in quibus causis in integ. restit. non est necess. Eman. à Costa in l. si ex cautione. 9. Fallen. C. de non num. pec.*
- e Item principaliter quæro.] *Videto qua in recep. senten. thesau. ver. confessio, hac de re obseruantur, nec enim actum agere cordi nobis est.*
- f Vt si testator dicat.] *Videto qua hac de re nostermet Gomez. obseruat supra de vlt. volunt. cap. vlt. num. 45. vbi nos littere i. multos addimus.*
- g Text. mirabilis & expressus.] *Hunc text. appellat etiam mirabilem noster Gomez. supra de vlt. volunt. cap. vlt. numer. 32. vers. item vino. & Rip. videndus in l. ita stipulatus, numer. 27. ff. de verb. oblig.*
- h Tamen in dubio accipitur.] *Hac ratio communis est & vera: nec enim quidquam obstat argumentum, quod eadem ratione verbum idem promitto à testib. prolatum præ se ferre atque indicare similiter deberet stipulationem, quod tamen haud facit, vt probat l. 1. C. de vsur. vbi Fulg. & reliqui. & est communis in l. sciendum. ff. de verbor. obligat. secundum quam consuluit Alexand. cons. 173. num. 7. lib. 3. quia in instrumentis cum lex aliter certa esse nequeat, presumptionibus vtitur: at cum à testibus rogatis tota rei gesta series perquiri intelligique perfectè possit, presumptionem repellit, vel quia cum testes de his que sensibus percipiuntur, debeant deponere, iuxta tradita in l. testium. C. de testibus, non est quod illius depositiones ulterius trahantur, quam verbis expressè complectuntur scriptura, cum ex deliberato ac serio contrahentium consensu profecta videantur, iuxta notab. Accurs. in scholium in dicta l. sciendum, quod constat receptum ex Iafone ibidem num. 35. Curtius Senior, cons. 49. num. 75. & interpretationes & presumptiones facilius admittunt. ex his porro colliges labi Aret. in l. his verbis. ff. de duob. Anton. Gomez, Tom. II.*

reis. ubi autumavit ex necessaria vocabuli promittendi significatione stipulationem in scriptura ostendi.

i Imò quod magis est.] Hac opinio accepta refertur Acc. in l. si unus. §. pactus ne peteret. in verb. in
 1 pactis, post med. vers. non sufficit, qua est not. & recepta iuxta Ias. ibidem num. 44. Iacob. numer. 35. &
 2 eundem Iason. num. 1. Alciat. num. 6. Iacob. de Nigris à num. 3. in l. 1. ff. de verb. obli. sed certè contra-
 rium omnino verius existimo. primum, quia nunquam alias sufficienter per testes stipulatio probari posset,
 cum illius omnia solemnia nunquam explicare sufficienter possent, & in testibus tanta scientia exigi non
 debeat, iuxta gloss. & interpretes in l. stipulatio ista, §. ea quoque. ff. de verb. oblig. deinde quia in con-
 3 trarium urget text. in l. iurisdictionum. §. quod ferè. ff. de pact. ubi Iurisconsultus non inmittitur scripturae
 vigore, sed verborum qualitate, ex quibus proprie significatur stipulatio, ut in l. obligamur. §. verbis. ff.
 de act. & oblig. denique hanc contrariam sententiam meo iudicio veriore approbare videtur Accur.
 in l. 1. C. de usur. in verb. non sic, ubi aperte sentit satis superque esse testes deponere praecessisse interroga-
 tionem, & subsequutam esse responsionem, nec Accur. in dicto §. pactus ne peteret, impedimento erit, si con-
 siderate intelligatur, loquitur enim de ipsius partis allegationibus, non verò de testium depositionibus:
 4 comperti autem & explorati iuris est multa proponi & allegari à partibus debere, qua opus non sit pro-
 bare, leg. si adulterium cum incestu, §. idem Pollioni. ff. ad leg. Jul. de adult. nec item argumentum, quo
 tantopere alterius seclæ complices se circumspiciunt, oberit, quod scilicet testes iudicare non possint, nec
 ultra sensum corporeum progredi, quia testes in presenti nec iudicant, nec alia quam qua sensibus com-
 prehendantur attestantur, & si ex ipsorum dictis ius stipulationis interuenisse necessario colligatur, quam-
 obrem merito à communi etiam opinione ante me defecerunt Aret. in d. l. sciendum. n. 7. Galiaul. in d. l.
 1. n. 6. ff. de verb. oblig.

l Secundo intellige quando talis.] Hoc idem ex compluribus iuris Ciuiliis non proletariis auctoribus
 commune ipse affirmo recept. sent. thesaur. vers. notarius, n. 40. ubi laudatos consulito.

m Quem dicit sing. & vnicum.] Celebrant etiam hunc textum multa de materia conscribentes Alex.
 1 & Ias. in l. qui in aliena. ff. de acquirend. hered. Anton. Burgens. in cap. peruenit, de emptio. & vendi-
 tio Dec. consil. 442. Gozad. late consil. 73. Roder. Soarez in legibus regni, titul. de las dendas, fol. 56.
 cum sequentibus. complures limitationes non penitendas scite conscribit Ias. in l. 1. à numer. 10. Cod. qui
 2 admit. intellige autem ex diuturna filij vel patris possessione non solum iussum, sed & cum iussu ipsam
 aditionem presumi, hoc est, & actum, & actus qualuatem interuenisse, ex presumptione colligi, ut
 ex text. & interpretibus non laboriose percipies. quo tamen iure non leuiter errauit Dec. consil. 242.
 numer. 21. & qui cum magna non curantia sequitur Aym. Crauet. in tracta. de antiqui. tempor. par. 3.
 num. 12.

n Item quaro, an & quando.] Hac de questione & regala ultra ordinarios videto Did. à Cou.

1 Ruu. in cap. quamuis pact. 2. par. §. de pact. li. 6. & intellige obligationem naturalem nihilominus, ex hu-
 2 iusmodi stipulationibus oriri, qua tamen stipulanti ipsi queratur, non illi in cuius gratiam stipulatio con-
 cinnatur, ut est aperta Accu. sententia in l. stipulatio ista. §. alteri, in verb. nihil interest. ff. de verb.
 oblig. qua opinio licet receptior sit, ut constat ex Alex. inibi, n. 7. Did. à Cou. Ruu. in d. §. 4. n. 2. cum se-
 quentibus, tamen verius & iuris definitionibus magis consentaneum est, ut nulla nulli obligatio compare-
 tur. ut enim alia argumenta id comprobantia silentio inuoluantur, probat id luculenter & perspicue tex.
 3 in l. si ita stipulatus. §. Chrysogon. ff. de verb. obli. ubi Paul. Iuris. obligationem nullam nasci disertis verbis
 asserit, & sanè si qua obligatio oriretur, aequius iustus erat, ei acquiri, in cuius gratiam stipulatio con-
 cipitur, quam ipsi stipulanti, iuxta doctrinam text. in l. cum pater. §. donationis verba. ff. de leg. lib. 2. ac
 praesertim cum & stipulantis & promittentis mens ac propositum in eo vergat, ut illi non stipulanti com-
 paretur, quamobrem si secus fieret, laderentur iuris definitiones, maxime qua ex l. non omnis. ff. si cert.
 petat. colligitur. denique hanc eandem sententiam iuuat ac non leuiter promouet l. si quis ita. in 2. par. ff.
 de verborum obligat.

o Glof. est notabilis & ordinaria.] Gloss. hanc in l. huiusmodi. ff. de leg. lib. 1. extollit inibi Ang. effe-
 1 runt & approbari communiter ostendunt Ias. ibidem etiam n. 17. & in l. stipulatio ista. §. alteri, n. 1. ff. de
 verbor. obl. Ang. Aret. in §. alteri, n. 3. Instit. de inutil. stipula. Felyn. in proem. Gregor. n. 22. Curt. Iun. consil.
 49. n. 64. Did. à Cou. Ruu. qui communem opinionem, & necessario tenendam affirmat in cap. quamuis pa-
 2 ctum. 2. part. §. 4. fol. 97. col. 3. n. 9. de pact. lib. 6. sed certè quamuis frequentissimis excipiat calculis hac
 opinio, falsa tamen & absurda est, facile enim iuris definitiones contrarium statuentes ludibrio erunt, qua
 ex verborum differentiis discerni non debent, & quanto magis conuentionis substantia & effectus nomine
 absentis initur, tanto minus iurium ipsi conuentioni inesse debet, iuxta l. 3. C. de inutil. stipulat. sed hac de re
 alicubi copiosius & opportunius.

p Quia ei quaeritur utilis actio.] Etsi communis haec interpretum sit conclusio per hac duo iura in l.
 1 certi condictio. §. si nummos. ff. si cert. petat. & in l. si absentis. Cod. eod. tamen si quis rem ex veris iuris
 2 principiis repetat, falsa omnino est, nec illa iura quidquam probant, quia §. si nummos, intelligendus est
 iuxta ea, qua latius iam dudum obseruauit li. 1. obser. iur. cap. 13. ut nummi dati fuerint à procuratore no-
 mine domini, qui absens erat in ipsorum numeratione, l. verò si absentis. prorsus exaudiri debet, ut is,
 3 qui absentis pecuniam fœnori locandam in mandatis habebat, ei illam dederit, cui datam esse postea do-
 mino, qui generale mandatum iniunxerat, displicuerat. sic enim ex illius text. serie colligitur, & ex iuris
 regulis non temerè infringendis facile comprobatur.

q Text. est singul. in l. quoties.] Celebrant hunc text. & necessario declarant, ubi ex parte omnium
 contractus lucrosus censeri debet, Bar. col. ult. vers. 9. Ias. n. 26. & seq. in l. stipulatio ista. §. si stipuler. ff. de
 verb. obl. Alciat. post al. c. n. 2. in l. certi condictio. §. si nummos. ff. si cert. petat. late extra de pact. num. 118.
 Did. à Cou. Ruu. lib. 1. resol. 14. & noster etiam Gomezius in l. 40. Tauri. num. 25.

Istam rationem in effectū.] Adde Ias. in l. Stichum. §. stipulatio. n. 12. & in l. si filius. num. 5. & in
 l. si

1. si sic, la 2. num. 15. ff. de verb. eund. Ias. num. 314. Io. Cro. num. 73. in l. si quis pro emptore. ff. de vsuca. Alc. lib. 3. de verb. sign. ad fin.

f Notat & commendat.] Videto Ias. in l. stipulatio ista. §. inter certam, num. 2. ff. de verb. oblig. Dec. conf. 443. n. 12. & conf. 445. n. 34. Capel. Tholos. & eius addit. quest. 433. Franc. Duar. in l. qui Roma. §. Agerius, pag. 410. n. 14. & seq. ff. de verb. oblig.

Et text. singul. & vnicus in l. qui Romæ. §. Agerius.] Difficilis admodum est hic §. Agerius. l. qui Roma. ff. de verborum oblig. & contra equi boni regulas, ut vulgò intelligitur: si enim mihi promisisti, quòd Titium constabit mihi debere, & Titius è medio sublatus est ante vllam meam moram & negligentiam, cur ubi subductis rationib. cum illius heredib. de debito constiterit, mihi non teneberis. denique & noster Gomezus, infra vers. sed in isto casu, aperte contra decisionem huius tex. sic intellectam ductus aliis veris iuris definitionibus, & equitatis normis insciè loquitur, & utilitas publica iuris propè mater & equi aliud suadet, & contrarium in Granatensi pratorio iudicatum attestatur vir summo preditus ingenio, & magna dignus fide Eman. à Costa praelect. interpr. li. 2. c. 23. quamobrem videndum est, si quapiam ratione Scauola excusari possit, qui ambiguus responsis semper sese à reprehensione texisse videtur, atque ea vna re, ut cordatus Fran. Conan. lib. 6. commen. iuris ciuilib. cap. 3. censet, non solum dignus reprehensione, sed & poena duci potest, ac sanè existimo intellectum Alc. lib. 1. dispunct. 13. atque intellectum item Petri Stella ad hunc text. admitti non debere, quia Alciatus & ariolatione & incertis vititur argumentis, Stella Iuriconsulti verba contorquet: Emanuelis porrò à Costa interpretatio, qua facilius approbari videtur, ni fallor, non admodum ab Stella intellectu, & intelligendi via abhorret. quocirca cum Conano dici posse probabilius, reos in specie huius §. nullo modo Agerium fideiussorem intelligi debere, cum alioquin Scauola multas & indubitas iuris definitiones labefaceret, sed per stipulationem promississe, quod patrem debere constaret. iuxta terminos text. commemorabilis in l. si ita stipulatus. 97. §. possum. ff. isto titul. de verb. qui lucem his tenebris summam affert, & hinc etiam maximopere illustratur: cum autem illa stipulatio, nec aliàs, nec antea vllas habitura vires esset, quam eius cuius nomine concipiebatur, interesset, hoc est, nec à patre, nec ab eius heredib. saluam pecuniam, quam deberi constitisset, ipse posset habere, rectè etsi obscure, Scauola respondit si conditio non existisset, stipulationem non esse commissam, eam scilicet intelligens conditionem, sub qua & promissio facta censeri debeat, ut valeret, & à cuius euentu omnes illius vires pendebant, & qua denique prorsus metiri, ponderari, ac librari debebat, nec obest à I. C. tot verba fieri de subductione debiti, quoniam verba illa ad consulentem illis usum referenda sunt, decisio ad illum Scauolam spectat, qui & ubi quaestionis status delitescbat, optimè nosse, & breuiter atque obscure seu potius acutè quaestionem decidere proposuerit: itaque nihil aliud, inquit Scauola, nisi si iam Mauius non potuisset suum debitum seruare à veris debitoribus, promissioni locum futurum, cum sub ea conditione, ut valeret, facta intelligi deberet. atque hac mihi facilis, vera, & necessaria interpretatio videtur: quam enim prater supra adductos Franc. Duar. elegantis profectò ingenij, ac doctrina vir commentatur, quam item & Iacob. Cuiac. & Francisc. Hotoman. viri eruditione & doctrina praestantes architestantur; nec vitio, nec ariolationibus vacare arbitror.

Et alij Doctores.] Adde Did. à Cou. Ruu. hac de materia consulendum. li. 2. resol. c. 1. num. 5. ad si. ubi & artis instrumenta, ex qua victum quaerit, ipsi relinquendi rectè concludit, intellige tamen hac omnia illius heredibus, qui bonis cessit, ablatum iri, cum in illis miserationis fauor penitus evanescat, ut eleganter decernit Bald. in l. 1. n. 29. C. de iure fisci. li. 10. etsi Accur. inibi contrarium sentiat, atque cum illo equum bonum facere videatur.

Et notat & commendat Bart.] Adde Ias. in §. vlt. n. 9. & n. 18. Instit. de actio. Fel. n. 67. Dec. n. 3. in ca. qua in Ecclesiarum. de constit. latè Segur. in volu. repet. fol. 25. col. 2. confert l. pen. ff. de iur. dot. & qua obseruat latissimè Tiraq. in l. si vnquam, in verb. bona, n. 5. C. de renoc. donat.

Emanuel Soarez à Ribeira, I. C.

DE DVOBVS REIS.

CAPVT DVODECIMVM.

SVMARIA.

- 1 Duo, vel plures rei qualiter obligentur.
- 2 Qualiter duo rei debeant conueniri.
- 3 Si vnus ex reis debendi soluit in solidum, an possit suas partes ab aliis repetere.

Voniam autem suprà visum est de omnibus contractibus, & eorum qualitatibus, & de personis quæ principaliter obligantur; nunc oportet videre de duobus reis, & de fideiussoribus: & sic primò, & principaliter

Anton. Gomez. Tom. II.

quæro, qualiter obligentur duo, vel plures rei debendi? & quæ sit virtus, & effectus huius oblig. & magistraliter, & resolutiue dico, quod si duo, vel plures simpliciter obligantur, vnusquisque tenetur tantum pro sua parte virili, non in solidum: & idem est è contra, si duo, vel plures sunt creditores, nam cuiuslibet competit actio pro parte. text. est formalis & expressus in l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duo. reis. & ibi not. & commendat gloss. ord. Rayne. Albe. Ang. Paul. Imo. & commun. Doct. Quod extende etiam si in persona vnus contractus non valeat, quia non quaeritur alteri, nisi pro parte.

text. est in *l. si mihi, & Titio. infra isto tit. text. in l. stipulatio ista. §. alteri, ver. eum qui, eod. tit. text. in l. his verbis. ff. de duob. reis. quod est verum, & procedit, nedum in contractu lucratiuo, sed etiam in oneroso. ita probant iura superiora. probat text. in *leg. fundus ille. ff. de contrahen. empt. text. in l. traditio. §. si. ff. de acq. rer. domi. & idem est in vltimis voluntatibus, quia legatum pluribus factum diuiditur inter eos. text. est in *l. si quis testamento. ff. de leg. 1. & ibi commun. Doct. text. in l. si pluribus. ff. de legat. 2. text. in *leg. cui fundus. ff. de cond. & demonstr. text. cum materia in *leg. re coniuncti. ff. de leg. & idem est in sententia, quia si plures simpliciter condemnantur, vnusquisque tenetur tantum pro parte, text. est in *l. Paulus. la 2. ff. de re iudi. text. in *l. si quis separatim. §. quotiens. ff. de appel. text. in *l. 1. & 2. Cod. si plures vna sententia condemnati sunt. & vtrouque Doct. quod tamen limita & intellige, quando duo, vel plures rei debendi promittunt rem merè diuiduam, vt speciem, vel pecuniam, secus verò si rem indiuiduam, vt seruitutem, & quid simile: quia tunc vnusquisque tenetur in solidum, & idem è contra, sed plures sunt creditores, quia vtrique quæritur actio, & obligatio in solidum. text. est in *l. 2. §. ex his, infra isto tit. text. in *l. stipulationes non diuiduntur. eod. tit. text. in *leg. heredes. §. an ea. ff. famil. erisc. text. in *l. via, itineris. ff. de seruit. text. in *l. pro parte. eod. tit. text. in *l. si vnus. versic. fin. ff. de seruit. rust. prad. text. in *l. & per iusurandum. §. 1. ff. de acceptila. text. in *l. fideicommissa. §. fin. de legat. 3. text. in *l. si is qui quadringenta. §. quadam. ff. ad leg. Fal. text. in *l. si. ff. de serui. leg. text. in *l. ea qua in partes. ff. de reg. iur. Secundò limita præterquam si expressè inter partes actum est, quòd teneatur in solidum, vel tacitè, quia appositum est distributiuum, quia dictum fuit, quod quilibet promittebat, vel si opponatur verbum eadem, vel simile. text. est in *l. 2. ff. de duobus reis. text. est in *§. 1. Inst. eod. tit. & vtrouque commun. Doct. Item adde, quod tales duo, vel plures rei debendi possunt constitui in quolibet contractu, modò fiat, & celebretur verbis, modo consensu, modo re, modo interuentu rei. text. est in *l. eandem. ff. de duob. reis. & ibi gloss. ordin. Bart. & commun. Doct. textus in *l. item quæritur. §. duo rei. ff. loca. textus in *l. apparebit. eod. tit. textus in *l. si diuisa. C. eod. tit. Item adde, quod tales duo, vel plures rei debendi possunt constitui in obligatione facti. text. est in *l. nemo. ff. de duob. reis. & ibi commun. Doct. item vnus potest obligare purè, alter in diem, vel conditionem. text. est in *l. ex duobus. ff. de duob. reis.***************************

2 Quæro tamen, qualiter duo, vel plures rei debendi possint, & debeant conueniri? & magistraliter & resolutiuè dico, quod de iure antiquo poterat creditor, quem eorum velit eligere. & in solidum conuenire. text. est in *l. 3. §. 1. ff. de duobus reis. text. est in *l. 1. C. eo. tit. & vtrouque Doct. imò, quod magis est, poterat in solidum conuenire, dum tamen protestetur, quod vna solutione erit contentus. text. est in *l. Paulus. la 2. D. quorum leg. text. in *l. 1. C. si plu-****

*res vna senten. hodie tamen etiamsi in solidum sint obligati non possunt in solidum conueniri, sed pro parte, nisi alter sit inops vel absens. text. est in *auth. hoc ita. C. de duobus reis. & idem disponit *lex 10. tit. 12. §. part.***

Adde tamen, quod huic beneficio diuisionis potest renunciari. argument. text. in *l. quod fauore. C. de legibus. ita tenet gloss. ord. in *authen. de duob. reis. colla. 7. & ibi commun. Doct. gloss. in *§. fin. Inst. eod. tit. Bart. & commun. Doct. in *d. auth. hoc ita. Item adde, quod eo casu quo tenentur in solidum, & est renunciatum prædicto beneficio, possunt in solidum conueniri protestatione per creditorem facta, quod vnica solutione erit contentus, secundum Doct. in dictis locis.****

Quæro tamen si vnus ex reis debendi totam vtilitatem sentiat etiam si prædicto beneficio diuisionis sit renunciatum, vtrum possit alter reus conuentus, si nullam vtilitatem sentit excipere, & petere, quod prius conueniatur reus, qui totam vtilitatem sentit? Et breuiter, & resolutiuè dicendum est, quod sic, periculo & expensis conuenti. ita probat text. in *l. vnde quæritur. ff. commodati. & ibi commun. Doct. text. in *l. cum plures. §. vestimenta. ff. locat. & in expresso ita tenet Barto. in *leg. 3. §. 1. ff. de duobus reis. & ibi commun. Doct. idem Barto. in *auth. hoc ita. Cod. eod. tit. 10. colum. num. 29. Paul. in *leg. si pro parte. §. fina. ff. ad Maced. idem Paul. in *l. sed Iulianus. §. fin. ff. de in rem verso. Palac. Ruu. ad quem te remitto, fol. 106. 4. colum.******

Item quæro, si vnus ex reis debendi soluit in solidum, an possit suas partes repetere ab aliis? & resolutiuè dico, quod si sunt rei debendi ex causa onerosa, & vtilitas peruenit ad omnes æqualiter, bene potest repetere ab aliis, si vero peruenit ad eam, qui soluit, non potest aliquid repetere: si verò omnes vtilitatem senserunt, soluens potest ab aliis repetere pro partibus sibi tangentibus. text. est in *l. 1. C. de duo. re. text. in *l. 3. ff. de exercito. text. in *l. habebat. §. fin. cum *l. sequen. ff. de instit. Si verò sunt rei debendi ex causa lucratiua, tunc non potest aliquid ab alio petere. text. in *l. Falcidia, hoc obseruandum. ff. ad *l. Falcid. & in expresso istam sententiam, & resolutionem ponit Bart. in *l. reos. 2. col. ff. de duo. re. idem Bart. in *l. Modestinus. ff. de solut. idem Bartol. in *authen. hoc ita. C. de duo. reis. & ibi communiter Doct. & idem est per contrarium, quod si vnus ex reis credendi receperit solutionem totius debiti, si erant creditores ex causa onerosa, tenetur communicare cum aliis. Si verò ex causa lucratiua, non tenetur communicare, nisi sunt socij. ita probat text. in *d. l. Falcid. hoc obseruandum. ff. ad *leg. Falcid. & in expresso ita etiam tenet Barto. in *l. reos. ff. de duobus reis, pen. col. §. quest. & ibi commun. Doct. Idem Bart. in *l. qui hominem. §. si duo. ff. de solut. idem Bartol. in *l. Modestinus. eod. tit. idem Bart. in *l. frater à fratre. ff. de condi. indeb. 2. col. idem Bart. in *l. si Titio, aut Scio. ff. de leg. 2. idem Bart. *authen. hoc ita. C. de duo. re. 11. colum. num. 34.*****************

ANNOTATIONES.

- V**ERO tamen si vnus ex reis.] Adde Hip. sing. 2. & in rub. n. 65. & 371. ff. de fideiuss. Crem. sing. 3. 8. Palat. Ruu. qui hic confusè allegatur in rep. c. per vestras, in 5. not. n. 10. ad fin. vers. hinc est etiam, extra de dona. inter virum & vxor. Petr. Duen. reg. 335. fallen. 19. vers. circa quam. & est sententia aequitati apprimè consentanea.
- E**t ibi communiter Doct.] Idem asserit receptum Paul. in l. Titio, aut Seio, post prin. ff. de lega. lib. 3. qua in re grauiter lapsus est Marc. Mantua. in l. frater à fratre. n. 199. ff. de condi. indeb. ut etiam obseruani in recept. senten. thesau. in verb. duo rei, num. 379.
- Emanuel Soarez à Ribeira, I. C.

DE FIDEIVSSORIBVS.

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

SVMARIA.

- 1 Fideiussor, an possit in qualibet obligatione intercedere.
- 2 An fideiussor possit obligari in duriozem causam, quam principalis.
- 3 Si quis promisit soluere creditori quanto minus à debitore consequi possit, an sit fideiussor.
- 4 An ille, qui promisit mihi soluere, quod alter mihi debet, an sit fideiussor.
- 5 Si quis misit alteri literas credentia in fauorem alicuius, an ille, qui misit literas, remaneat obligatus pro eo, quod recepit ille, in cuius fauorem sunt misse literae.
- 6 Ille qui tenetur prestare fideiussorem, an teneatur dare in loco, & domicilio creditoris.
- 7 Si fideiussor datus efficiatur non soluendo, an debitor cogatur alium dare.
- 8 Si quis tenetur dare fideiussorem, an possit dare mulierem, vel minorem, & quomodo mulier possit obligari.
- 9 Si creditor dilatauit solutionem, & ex culpa, & negligentia sua debitor effectus est non soluendo, an liberetur fideiussor.
- 10 An, & quomodo fideiussor possit petere, & principalem debitorem conuenire, ut eum liberet à fideiussione.
- 11 An possit quis fideiubere pro debitore ignorante.
- 12 Si fideiussor, antequam pro alio intercedat, protestetur se nolle teneri ex futura obligatione, quam pro alio fecerit, an remaneat obligatus.
- 13 An confessio creditoris contenta in instrumento publico, vel priuato, qua continetur se recepisse solutionem à fideiussore, an valeat.
- 14 Fideiussor, an & quomodo possit conueniri, antè quam debitor principalis.
- 15 Fideiussores si sunt plures, an vnusquisque teneatur in solidum.
- 16 Quae persona prohibeantur fideiubere.
- 17 An possit mulier rennunciare beneficio Velleiano.
- 18 Clericus an prohibeatur fideiubere.
- 19 An prohibeatur fideiubere minor 25. ann.

Anton. Gomez, Tom. II.

- 20 Quibus modis liberetur fideiussor à fideiussione
- 21 An prorogatio termini liberet fideiussorem.

Voniam autem supra visum est de his, qui obligantur principaliter per se, nunc oportet videre de his, qui obligantur pro aliis, vt sunt fideiussores: pro cuius perfecta declaratione dico, quod fideiussor est ille, qui intercedit pro alio, & solemniter promisit soluere rem, vel pecuniam ab alio debitam eodem tempore, & loco. Et licet in contractu, vel obligatione semper requiratur causa, tamen ista est sufficiens causa à iure approbata, cum sit obligatio accessoria, quae interponitur super principali obligatione ad maiorem efficaciam, & exactionem eius, & potest accedere vtrique obligationi, ciuili & naturali simul, vel naturali tantum, vel ciuili tantum. text. est in l. 1. & per totum. ff. de fideiussor. text. in l. 1. & per totum. C. eo. tit. text. magis in specie in l. fideiussor obligari. §. fideiuss. accipi. ff. de fideiuss. tex. in l. si pupillus. ff. de arbitris. text. in l. si pupillus. inf. isto tit. text. in §. in omnibus. Institut. de fideiuss. & idem disponit lex 1. & lex 5. tit. 12. §. part. Imò etiam potest fideiussor obligari pro eo, qui tantum tenetur officio iudicis, licet nullam praesupponit obligationem, in principali. text. est sing. & vnicus in l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de solut. vbi habetur, quod si debitor est ipso iure liberatus, & contra eum potest in integrum restitutio postulari, potest pro eo intercedere fideiussor. & ad hoc illum text. summè not. & commendat Bar. Paul. & commun. Doct. ibi, & reputat singularem, & vnicum Albe. Bald. & alij Doct. post Dynum, & illum etiam reputat sing. & vnicum Paul. & Moderni in l. mora rei, infra isto tit. item etiam potest fideiussor obligari debitore mortuo, & iacente hereditate, quia in ea est principalis obligatio passiuua tanquam in persona ficta, quae representat defunctum. text. est in l. mortuo reo. ff. de fideiuss. & ibi glo. ord. Bart. & comm. Doct. item potest fideiussor intercedere, tam pro obligatione, quae descendit ex contractu, vel quasi, quam etiam ex delicto, vel quasi. tex. est in l. graece. §. sed & si. ff. de fideiuss. & ibi comm. Dd. Imò quod magis est, sententia lata contra principalem debitorem potest mandari executioni contra fideiussorem

fideiussorem sine nouo processu, vel iudicio. ita probat text. in *l. si quis pro eo. §. si nummo. ff. de fideiuss.* & ibi notat & commendat Alb. & alij Doct. Ex quibus deducitur, & infertur, quod vbi non datur aliqua obligatio principalis, non potest dari obligatio fideiussoris, & in expresso probat text. in *leg. si sub impossibili. de fideiuss.* & text. in *l. eum lex. eodem. titul.* text. in *l. 1. §. si quis ita. supra isto titu.* textus in *l. si cui bonis. inf. eod.* text. cum materia in *l. non dubium. C. de legi.*

Item adde, & extende supradicta, vt fideiussor possit obligari nedum pro certo, & determinato contractu, & obligatione principali, verum etiam genericè, & in perpetuum pro omni contractu, & obligatione alicuius debitoris in perpetuum. text. est sing. & vnicus in *l. si ita stipulatus. ff. de fideiuss.* & ad hoc notat & commendat Bartol. Alber. Pau. & comm. Doct. & ibi Bald.

2. Vnum tamen est, quod fideiussor non potest obligari in duriorem causam quam principalis. text. in *l. gracè. §. illud. ff. de fideiuss.* & ibi commu. Doct. text. in *§. fideiussores. Instit. eod. tit.* & ibi etiam Doct. aded, quod tali casu non tenetur in eo, in quo tenebatur principalis, quia viariatur, & annullatur in totum fideiussio, & ita probant prædicta iura, & ibi tenet gloss. ordin. Bart. & commun. Doct. glo. etiam ord. in *l. rogatus. ff. mandati.* & ibi commun. Doct. glo. ord. in *l. pecunia. ff. de usuris.* & ibi Doct. gloss. ord. in *§. si plures. Instit. de fideiuss.* & ibi etiam commu. Doct. Sed certè illa opinio mihi non placet, & semper dixi, & tenui contrarium: quia intentio illorum iurium est, ne teneatur fideiussor in eo, quod excedit sua obligatio obligationem debitoris principalis. & pro mea opin. est hodie *lex 7. tit. 12. 5. part.* Nec prædictis obstant iura superiora, quibus probatur, quod fideiussor potest efficaciter obligari pro illo, qui tantum naturaliter erat obligatus: quia respondeo, quod per hoc non tenetur in plus re, loco, tempore, & causa: sed efficacius maiori vinculo obligationis, quod non est prohibitum, & in expresso ita tenet, & declarat Dyn. in *d. l. Marcellus.* & ibi Bart. 2. col. in *fi.* Paul. de Castr. in *rubrica. eo. tit.* Azo in *Summa. C. eo. tit. 1. col. num. 2.* Ex quo primò infero, quod licet principalis debitor non sit obligatus ex instrumento publico Guarétigio, quod habeat executionem paratam: tamen fideiussor potest obligari. ita Bart. in *l. hi qui. ff. fideiuss.* 3. col. n. 11. & ibi Faber in *§. fideiussores. Instit. de fideiuss.* 2. col. *versicul. sed pone.* & ibi Angel. de Aret. Doct. Segura in sua repe. *l. si ex legati causa. 30. col. versi. adde prædictis.* Rode. Sua. in repe. *l. post rem indicatam. ff. de re iudi. fol. 148. colum. 2. versi. vnum nota.* pro qua senten. & conclus. facit bonus text. in *l. si pupillus. in fi. ff. de verb. oblig.* vbi fideiussor conuenitur in mora sua, licet principalis non sit in mora, & ibi Alex. & alij Doct.

Secundò infero, quod licet principalis sit obligatus simpliciter sine hypotheca, fideiussor potest obligari cum eo. ita Faber in *dict. §. fideiussores. 2. colum.*

Tertiò infero, quod licet principalis se obligauit sine iuramento, fideiussor potest obligari cum eo. ita Faber in dicto loco.

Quartò singulariter infero, quod licet fideiussor non possit conueniri, nisi prius facta excussione in bonis principalis debitoris, vt in *auth. presente. C. de fideiuss.* cum materia. tamen est verum, & procedit, quod principalis efficaciter esset obligatus taliter, quod posset conueniri, secus tamen, si de iure non posset conueniri: quia tantum naturaliter est obligatus, quia tunc bene potest conueniri fideiussor sine aliqua excussione. ita Dynus, in *d. l. Marcellus.* & ibi Bart. *fin. col. num. 8.* Paul. 2. colum. Ioan. de Imol. *fin. col.* Cynus no. in *auth. presente. Cod. de fideiuss.* 2. colum. 3. *quasi.* & ibi Alber. 1. col. in *medio.* Faber 2. col. Salyc. 2. col. num. 6. & idem Barr. in *l. 3. §. eius pro quo. ff. quod quisque iuris, in fin.* & ibi Doct. Ial. in *l. fin. ff. si cert. pet. pen. col. in fi.* in leuiorem tamen causam bene potest fideiussor obligari, quia si debitor principalis obligetur in certa quantitate vel re, potest fideiussor obligari pro parte eius. text. in *l. fideiussores. la 1.* & ibi communiter Doctores. & idem est respectu qualitatis, quia si debitor obligetur, vel purè ad certum tempus, potest fideiussor obligari sub conditione, vel in longius tempus. text. est in *§. fideiussores. in fin. Instit. de fideiuss.* & ibi Faber. Angel. Platea, & commun. Doct. Quæro tamen, si fideiussor non intercessit simpliciter, sed pacto, conditione, vel modo, quod si reus principalis non soluerit, ipse teneatur, quando possit conueniri? & resolutiuè dico, quod censetur fideiussor conditionalis, & talis conditio verificatur eo ipso, quod reus fuerit interpellatus à creditore, vel aliter constitutus in mora, vel quando mortuus sit. text. est singularis, & vnicus^b in *l. fideiussor obligari. §. fin. ff. de fideiuss.* & ibi not. & commendat Bar. Alb. Ange. Paul. Imola, & commu. Doct. & reputat sing. & vnicum Rayne. & Bald. & notat etiam, & commendat Bart. in *l. ita stipulatus. inf. eod. §. colum. 3. oppo.* & ibi Moderni, Bald. post antiquos in *l. si plures. C. de condi. inser. 7. colum. num. 24.* Ial. qui bene loquitur in *l. 18. stipulatus. 3. colum. numer. 13. inf. eod.* & idem disponit *lex 16. titul. 12. 5. part.* Vnum tamen est, quod hodie^d bene requireretur excussio in bonis principalis debitoris vltra interpellationem vel moram. ita solus Paulus in *d. §. fin.*

Item quæro, e si quis promisit soluere creditori, quanto minus à debitore suo consequi possit, an sit fideiussor, & qualiter teneatur? & breuiter dico, quod propriè non est fideiussor: nam fideiussor est ille, qui se obligat simpliciter ad id, ad quod principalis est obligatus, sed iste non obligatur nisi ad illud quod à debitore exigere non possit: ergo si totum exigere potest, in nullo est obligatus, & propriè dicitur ex promissore, & idem est si promisit creditori indemnitate, quia censetur se obligare ad id tantum, quod à principali non possit consequi, & effectus est maximus, quia de iure antiquo, & nouo non poterit conueniri, antequam principalis conueniatur, & solemniter excutiatur, etiam si sit renunciatum, *auth. presente. C. de fideiuss.* quia non est propriè fideiussor, vt dixi. Item etiam, quia hoc casu excussio requiritur pro complemento conditionis, non verò ex beneficio fideiussoribus concessio. text. est in *l. si. D. si cert. pet.* & ibi gl. or. Odof. Bar. Alb. Bald.

Bald. Angel. Paul. Salycet. Fulgos. Alexand. Iaf. & Philippus Decius. text. in *leg. decem stipulatus. infra isto titul. in leg. si decem. ff. de solu.* text. in *l. 1. si mater indemn. promi. text. in l. 1. Cod. de conue. fisco. debi. lib. 10. text. in l. 2. vers. 1. Cod. de fideiuss. tut. & utrobique communiter Doctores. tenet etiam, & declarat Bartolus, & alij Doctores in *leg. quaro. ff. locati.* Bald. in *l. 1. Cod. de reuo. his que in frau. cred.* Hipp. de Mar. in *rub. D. de fideiuss. 4. col. num. 23.* Rode. Sua. qui bene loquitur in repetit. *legis, quoniam in prioribus. Cod. de inoffic. testamen. fol. 174. 1. colum. versicul. considera eleganter.**

Item quæro, si quis mihi promittat soluere, quod alter mihi debet, an erit fideiussor, vel qualiter teneatur? & resolutiue dico, quod erit tanquam principaliter obligatus sub conditione, & talis conditio erit verificata, quando iam debitor principalis nihil debeat, sed ab obligatione sit liberatus, quod poterit habere locum, & procedere in casibus sequentibus. Primò, quando realiter ille debitor mihi soluat. Secundò, quando feci sibi remissionem. Tertio, quando debitum est præscriptum. Quarto, quando esset defectus non soluendo, quia in effectu videtur iam desinere esse debitor. Ita probat textus singularis, & vnicus secundum vnum intellectum in *leg. huiusmodi. infra isto tit.* per quem tenet ibi gloss. ord. Raync. Alber. & Alex. sed Bart. & alij Doctores tenent contrarium, imò quod ille sit propriè fideiussor, & debitore liberato, solutione vel aliis modis, & non teneatur: & ista videtur mihi verior opinio tenenda, licet præcedens sit magis communis.

Item quæro, si quis misit alteri literas creditiæ in fauorem alicuius, & recipiens virtute ipsarum pecuniam sibi mutuauit, vel aliter cum eo contraxit, an obligetur, & teneatur actione mandati soluere? & breuiter, & resolutiue dico, quod si tales literæ continent quid certum, vt si dicatur in eis, quod recipiens mutuet vel tradat ei, in cuius fauorem sunt missæ, aliquam rem vel pecuniam, mittens tenetur efficaciter soluere actione mandati. text. est *leg. Lucius. ff. de fideiuss.* & ibi Bart. Alberic. Bald. Angelus, Paulus, & communiter Doctores. textus in *leg. si litteras. Cod. mandati.* & ibi gloss. ordinaria & communiter Doctores. & idem est, quando tales literæ non continent quid certum, & specificum, sed generaliter mittens dixit, quod recipiens contrahat cum ipso nuncio, & latore literarum, vel alio, in cuius fauorem sunt missæ periculo mittentis, quia tunc similiter remanet obligatus, actione mandati. text. est no. & express. in *l. si vero non remunerandi. §. si quis mandauerit. ff. mandati.* & ibi gloss. ordinaria & communiter Doctores. Si verò tales literæ sunt valde generales, vt si mittens dicat recipienti, dabitis plenam fidem latori, vel tali personæ in his, quæ vobis dixerit, vel dicat, quod est fidelis persona, de qua poteris confidere, mittens nullo modo tenebitur, quia tales literæ sunt commendatoriæ, & approbationis personæ, non verò obligatoriæ, & per eas non remanet obligatus: quod est vtile pro magnatibus & nobilibus, qui faciliter concedunt tales literas. text. est singular. in iure in *leg. fin. versicul. nec. Cod.*

quod cum eo. & ad hoc notat & commendat ibi gloss. ordinaria, Petrus, Cynus, Iacob. Odofred. Bartolus, Albericus, Baldus, Angelus, Salycetus, Paulus, & communiter Doctores. facit etiam text. in *leg. & eleganter. §. fin. ff. de dolo,* vbi ille, qui affirmauerit alium esse diuitem, idoneum, vel locupletem, & forrè ex hoc alius cum eo contraxit, non videtur pro eo intercedere, nec tenetur de dolo, nisi probetur dolo, vel calliditate fecisse, & ibi summè notat, & commendat gloss. ordinaria & communiter Doctores: & in effectu illam doctrinam, & resolutionem ponit Bartolus in *leg. Lucius. ff. de fideiuss.* & ibi & communiter Doctores. Ioan. de Imol. Anchar. & Canonistæ, in *cap. fraternitati. de clericis non residentibus.*

Item quæro, si quis tenetur præstare fideiussorem in aliquo casu vel negotio, an teneatur illum præstare in loco, & domicilio creditoris, vel possit alibi præstare in alieno loco, & domicilio? In quo articulo breuiter, & resolutiue dico, quod si quis teneatur fideiussorem præstare ex legis dispositione, vt tutor, curator, fructuarius, vel similis persona, poterit illum præstare in alieno loco, & iurisdictione: Si verò tenetur fideiussorem præstare ex partium conuentione, & sic ex voluntaria causa, tunc tenetur illum præstare in proprio loco, & iurisdictione creditoris. textus est singular. & expressus in *leg. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisfac. cog.* & ibi notat & commendat Bartolus, Albericus, Baldus, & communiter Doctores. & reputat singular. Rode. Sua. qui bene loquitur in repet. *leg. post rem indicatam. ff. de reg. iur. fol. 165. prima columna. versicul. ulterius accedit questio notabilis.* Ex quo infero singulariter in practica quod si quis vendat rem hoc pacto, quod debeat pretium conuertere in emptionem prædiorum, vel ex alia causa, fiat sibi solutio pecuniæ: hoc pacto, & conditione tenetur emere in territorio, & iurisdictione, vbi res vendita, & sita est, vel vbi soluens, & tradens pecuniam habebat domicilium, quia tacitè hoc actum, & conuentum inter eos intelligitur pro eius securitate, & quia subrogatur loco rei venditæ, vel pecuniæ solutæ: & in expresso ita tenet Albericus in *dict. §. si necessaria.* & sequitur ibi Iason tanquam notabile, & quotidianum in practica.

Item quæro, si fideiussor datus efficiatur postea non soluendo, an teneatur debitor iterum satisfacere & alium fideiussorem idoneum præstare? & resolutiue dico, quod si fideiussor fuit datus ex necessitate pro forma & substantia actus ex legis dispositione, bene tenetur debitor principalis iterum satisfacere, & alium idoneum fideiussorem præstare, quia cum teneatur ex legis dispositione mediante iudicis officio, & ex quadam æquitate, meritò ex causa de nouo superueniente tenetur satisfacere. text. est qui sic debet intelligi in *leg. si arbitrio. versicul. fin. ff. qui satisfac. cogan.* Cuius verba sunt: Quod si medio tempore calamitas fideiussoribus insignis vel magna inopia acciderit, causa cognita ex integro satisfaciendum erit. & ibi Bart. Paulus, & communiter Doctores. text. in *leg. si is a quo. §. fin. cum leg. seq. ff. ut in possess. legat. vbi habetur,* quod si legatarius, cui est relictum legatum in

diem, vel sub conditione, & est cauendum officio iudicis ex legis dispositione, scienter respicit fideiussorem minus idoneum, non poterit iterum petere satisfactionem, sed si causa superueniat de nouo, per quam effectus non est soluendo, bene poterit petere, & ibi gloss. ordinaria & communiter Doctores antiqui. Si verò fuit datus ex voluntate, & conuentione partium, & creditor recipiens semel eo contentus est, licet postea efficiatur non soluendo, non tenetur debitor iterum satisfacere, quia satisfactio debebatur iure obligationis & solutionis, quæ solutione facta est iam extincta. Ita probat text. in *leg. pupilli. §. soror. ff. solut.* & ibi notant Doctores. text. in *l. si nomen. ff. de hered. vel actio. vend.* & in expresso istam sententiam, & conclusionem tenet Bartolus in *l. 3. ff. de fideiuss. fin. col. & quest.* & ibi communiter Doctores. Idem Bart. in *leg. pratoria, la 2. ff. de prato. stipul. Angel. Paul. & communiter Doctores in l. quotiens. ff. qui satisf. cogant.*

8 Item quæro, si quis tenetur fideiussorem præstare, possit dare mulierem, minorem, vel similem personam? & breuiter & resolutiue dico, quod debet dare talem fideiussorem, qui possit de iure efficaciter obligari, & conueniri, non autem illum, qui aliqua exceptione possit se defendere. Ex quo infertur, quod non poterit dare mulierem, quia iuuatur Velleiano, item nec minorem, quia potest restitui, nec similem personam. text. in *l. 3. ff. de fideiuss. text. in leg. quotiens. ff. qui satisf. cogant. text. in leg. de die. §. qui mulierem, eo. titul. text. in leg. quatuor. §. si conuenerit. ff. ad Velleianum.* Quod tamen limita & intellige, nisi talis mulier renunciauit beneficio Velleiano, præsupposito, quod renunciatio valeat, vt videbis *infra num. 17.* vel si ipsa, vel minor iurauit, quia tunc sunt idonei fideiussores. argumen. text. in *leg. fin. ff. ad Velleianum. text. notab. & expressus cap. ex rescripto, de iureiur. text. in authent. sacramenta puerum cum materia. Cod. si aduer. ven. & in expresso ita tenet Batt. in *dict. leg. 3. ff. de fideiuss. secunda columna. in fin. num. 10.* & ibi communiter Doctores. Nec obstat si dicas, quod quando quis tenetur fideiussorem præstare, debet dare talem, qui sit eiusdem fori, quo est principalis, vt in *leg. prima. & ibi Doctores. ff. si quis in ius vocat. non ierst.* sed virtute iuramenti efficitur fideiussor alterius fori, ergo, &c. Quia respondeo, quod illud procedit, & est verum in fideiussore iudicio sisti, secus verò in fideiussore simplici alicuius contractus, quia sufficit, quod possit sine exceptione vel restitutione efficaciter conueniri. Ita tenet, & respondet Bartolus in *leg. tertia. ff. de fideiuss. secunda columna. in fin. pen. question.* Ex quo infertur, quod satisfaciet dando clericum fideiussorem, quia licet non possit conueniri in foro sæculari, sed Ecclesiastico, tamen potest efficaciter conueniri, non obstante aliqua exceptione, ita etiam tenet Bartol. in *dict. l. 3. ff. de fideiuss. secunda colum. penult. question.**

9 Item quæro, si creditor distulit petere à principali debitore, & ex culpa, & negligentia sua effectus est non soluendo, an liberetur fideiussor? & certè iste est passus valde notabilis, & quotidianus, in quo breuiter, & resolutiue di-

co sic, quod si fideiussor est acceptus in subsidium vel indemnitate, quia promisit soluere, quando minus à principali debitore creditor consequatur secundum formam, & dispositionem, text. in *l. fin. ff. si cert. pet. & in l. decem stipulatus. ff. de verbor. obligat. & in leg. si decem. ff. de solut. & supra dixi, & declarauit, tunc si creditor est in culpa, & negligentia, quod principalem debitorem non conueniat, & à fortiori si talis creditor fuit requisitus per fideiussorem, vt eum conueniret, & creditor non fecit, & postea effectus est debitor non soluendo, non tenebitur fideiussor, sed ex hoc excusatur, & liberatur, textus est singul. qui sic debet intelligi in *leg. si fideiussores in id. ff. de fideiuss.* & ad hoc notat & commendat ibi gloss. ord. Bart. Alber. Paul. Imol. & communiter Doctores. Paul. de Castr. in *l. decem stipulatus, infra isto tit. 1. col.* & ibi communiter Moderni: si verò fideiussor non est acceptus in subsidium, sed simpliciter modo, & forma communi, tunc indistinctè tenetur, modò creditor sit in culpa vel negligentia conueniendi, modò non, quia sua obligatio est simplex, & absoluta, & non conditionalis, nec in subsidium, & sic liberè potest conueniri à creditore nulla facta excussione in bonis principalis debitoris. text. est in *leg. si fideiussor creditori. ff. de fideiuss.* & ibi gloss. ordin. & communiter Doctores.*

Dubium tamen est, an hodie stante *authent. præsent. C. de fideiuss.* cum iam videatur fideiussor acceptus in subsidium propter beneficium excussione liberetur fideiussor, si creditor sit in culpa, vel negligentia conueniendi? & breuiter dico, quod si est renunciatum prædictæ authenticæ, & eius beneficio, non liberatur fideiussor, cum sit redactus ad ius commune antiquum, quo non liberabatur. Si verò non est renunciatum illi authenticæ tunc si creditor sit expressè per fideiussorem requisitus, vt principalem debitorem conueniat, bene liberatur & excusatur. argumen. text. in *dict. leg. si fideiussores in id. ff. de fideiussor. iuncta authent. præsent. Cod. eodem titul.*

Si verò creditor non fuit requisitus, sed aliàs fuit in culpa vel negligentia in non conueniendi principalem debitorem, non liberabitur nec excusabitur fideiussor, quia sicut conuenio prius fideiussore in iudicio, requiritur quod ab eo proponatur, & petatur excussio in bonis principalis debitoris, ita à fortiori in nostro casu, si creditor differt petere à principali debitore, requiritur saltem illa petitio, & requisitio fideiussoris, & in effectu ita tenet Bald. licet sic non declarat in *leg. fin. ff. si cert. pet. 1. colum. in fin. vers. quero pone.* Paul. de Castr. in *leg. fideiussores in id. D. de fideiuss. 1. colum.* Angel. in *leg. si fideiussor creditori. eodem titul.* Abbas in *cap. fin. de fideiussor.* vbi hoc reputat notabile, & quotidianum. Et adde quod idem est, quando sunt plures fideiussores, qui habent beneficium diuisionis ex epistola diui Adriani, quia si quis eorum timeat, quod alij efficiantur non soluendo potest petere, & creditorem requirere, vt conueniat alios pro suis partibus, alias sibi imputandum est, argumen. textus in *leg. si fideiussores in id. D. de fideiuss.* & in expresso ita tenet Paulus de Castr. in *leg. si fideiussor obligari. D. de fideiussor.*

prima columna, numero secundo, quem vide.

10 Item quæro, an, & quando fideiussor possit petere, & principalem debitorem conuenire, vt eum liberet à fideiussione? & breuiter, & resolutiuè dico, quod regulariter antequam soluat, vel sit condemnatus, non potest petere, nec eum conuenire, vt liberet eum, quia mandatum non videtur factum tantum de fideiubendo, sed etiam de soluendo, vt in *leg. indebitum. D. de condi. indebi. & in leg. fideiussor pro venditore. D. de fideiuss.* præterquam in casibus sequentibus. Primus est, si diu stetit in obligatione. text. est singul. & expressus in *leg. Lucius Titius. vers. fin. D. mandati.* Cuius verba sunt: Fideiussor an, & prius quam soluat agere possit, vt liberetur, nec tamen semper expectandum est, vt soluat, aut iudicio accepto condemnetur, si diu reus in solutione cessauerit, aut certè bona sua dissipauit. text. in *cap. fin. extra de fideiuss.* text. in *l. 14. tit. 12. 5. part.* Et istud tempus erat arbitrium iudicis arbitrio moderandum, cum non reperiatur expressum, argum. text. in *l. 1. in fin. ff. de iure delib.* cum similibus. tenet gloss. ord. & communiter Doctores in *dict. leg. Lucius Titius*: & ita disponit præd. *lex partita.* hodie tamen est limitatum & moderatum per *leg. fori,* qua cauetur, quod post annum teneatur liberatur. Ita determinat *lex vni, in fin. tit. 18 lib. 3. fol. 5.* & ibi gloss. Montalui. Quod tamen intellige, quando fideiussor stetit in fideiussione, obligatione principali iam commissa: Secus verò ante. arg. text. in *leg. cum nouissimi, §. illud. C. de prescri. triginta vel quadraginta ann. & in leg. is cui. §. cessatum. ff. vt po. legat.* & in expresso ita tenet, & declarat Bald. in *dict. leg. Lucius Titius*, & ibi Fulgos. & alij Doctores.

Ex quo primò infero, quod si debitum est sub conditione, vel in diem, non potest agere ante purificatum debitum, & principalem obligationem.

Secundò infero, quod si fideiussor intercessit pro euictione alicuius rei, quæ nondum est euicta, licet diu steterit in fideiussione, non poterit agere, vt liberetur, antequam res sit euicta, ita tenet Iacob. de Are. Rayn. Cyn. Bald. in *dict. l. Lucius*, Cyn. Bald. & alij Doctores in *leg. si pro ea. C. mandati*, Bart. Bald. Imol. Alexand. & communiter Doctores in *leg. facere posse. ff. soluto matrimonio.*

Tertiò infero, quod si quis intercessit fideiussor pro aliquo tutore vel curatore, non potest agere, vt eximatur fideiussione ante finitam tutelam, curam, vel officium administrationis. Secundus casus principalis est, quando debitor principalis iam est condemnatus & condemnatus in iudicio vt soluat, quia tunc fideiussor poterit agere contra eum à fideiussione. text. est in *d. l. Lucius Titius*, & ibi gloss. ord. & commun. DD. Tertius casus est, si debitor principalis cepit bona dilapidare. text. est in *dict. l. Lucius Titius*, & ibi gloss. ordinar. & communiter Doctores, text. est in *dict. cap. fin. & in dict. leg. part.* Quartus casus est, quando fideiussor fecit pactum cum debitore, vt post certum tempus teneatur eum eximere à fideiussione. text. est in *leg. si pro ea. C. mandati*, & ibi communis opinio & in *d. leg. part.* ex supradictis inferitur, quod si fideiussor est obligatus per instrumentum Guarenti-

gium, statim potest agere contra debitorem, vt eum liberet, & eximat à fideiussione, quia iam videtur condemnatus, & in expresso ita tenet Bart. in *leg. si fideiussor pro venditore. ff. de fideiuss.* cum quo transeunt ibi Doctores. Cynus in *leg. certum. C. famil. erisc.* Bald. in *leg. si pro ea. Cod. mandati.* & ibi alij Doctores. Sed contrarium, & melius tenet Imol. in *cap. fin. de fideiuss.* quia aliàs nullum commodum reportaret debitor ex fideiussione. argument. textus in *leg. in commodato, §. sicut, ff. commodati.* Idem Imol. in *leg. fideiussor pro venditore. ff. de fideiuss.* & ibi Angel. de Per. Salycet. in *leg. pro ea. C. mandati.* Roder. Sua. in *repetit. legis, post rem iudicatam. ff. de reg. iur. fol. 148. 2. colum.*

Item quæro, an possit quis fideiubere pro debitore ignorante? & dico, quod sic, non tamen potest recuperare, quod soluit actione mandati, sed negotiorum gestorum, text. est in *l. fideiubere pro alio. ff. de fideiuss.* text. in *leg. ex mandato. §. 1. ff. mandati.* text. in *l. 1. §. fin. cum leg. seq. ff. de neg. gest.* secus tamen est si fideiussit pro debitore inuito, & contradicente, quia tunc nec potest repetere vna actione, nec alia, text. in *leg. si remunerandi. §. passus, ff. mandati.* text. in *leg. si pro te. eod. tit.* text. expressior cæteris, & not. in *leg. fin. C. de neg. gest.* pulchrum tamen dubium est, si saltem hoc casu possit repetere, quod soluit ex æquitate, ne debitor locupletetur cum iactura aliena, & videtur quod sic. argumen. text. in *leg. si me & Titium. ff. si cert. pet.* text. in *leg. si eum seruum, eo. tit.* text. in *leg. nam hoc natura, ff. de cond. indeb.* text. in *leg. hæc condit. eod. tit.* text. in *leg. iure. ff. de regul. iur.* text. in *leg. rerum quidem. ff. rerum amor.* text. in *leg. si pupill. ff. de neg. gest.* text. in *leg. illicitas, ff. de offi. præ.* text. in *leg. cum hi. §. si quis. ff. de transact.* text. in *leg. si quis mancipis. §. Proculus. ff. de instito.* quibus probatur, quod quando deficit omnis actio, habet locum actio ex æquitate, & in expresso isto fundamento & ratione, ita tenet Paul. de Castr. in *d. l. fin. de neg. gest. in fin.* & ante eum Guillel. in *leg. soluendo, ff. de neg. gest.* sed contrarium est tenendum: imò, quod nulla actione vel remedio ex æquitate, vel rigore possit talis fideiussor repetere, & in terminis ita tenet gloss. ordinar. in *dict. l. fin. C. de neg. gest.* & ibi Odofr. Bart. Bald. Angel. Salycet. Idem Bartolus in *leg. soluendo, ff. de neg. gest.* & ibi Paulus sibi contrarius. Idem Bartolus in *leg. si Stichum, §. fin. ff. de noua.* Nec obstant prædicta iura, quia in nostro casu deficit omnis æquitas propter prohibitionem expressam debitoris. quod limita, & intellige, præterquam si soluat pro liberanda persona alicuius, etiam eo inuito, quia tunc bene repetit, quia illa prohibitio est nulla fauore publicæ utilitatis, quia interest reipublicæ vitam subditorum conseruare. argument. textus in *leg. liber homo, ff. ad leg. Aquil.* textus in *leg. cum ratio. ff. de bon. damn.* textus in *leg. non tantum, ff. de ap.* & tenet expressè Baldus in *dict. leg. fin. Cod. de neg. gest.* quod hodie posset verificari in illa singul. *l. 22. titul. 1. 7. part.*

Item quæro, si fideiussor antequam intercedat, protestetur se nolle teneri ex futura obligat. quam pro alio fecerit, an remaneat obligatus vel ratione protestationis obligat. sit nulla? & breuiter & resolutiuè dico, quod si protestatio

testatio non sit intimata parti, hoc est creditori, remanebit perfectè obligatus ac si simpliciter fideiuberet nulla præcedente obligatione: quia quamuis eo casu, quo actus pendet de voluntate vnius, vt testamentum, aditio hæreditatis, vel similis actus, protestatio præcedens tollat, & annullat actum contrarium sequentem, vt in *leg. qui in aliena, §. fin. ff. de acquir. hered. & in leg. si quis in principio testamenti, D. de leg. tertia. & in leg. si mihi, & tibi, §. in legat. D. de leg. primo. & in leg. si ita scriptum. eo. titul.* tamen quando actus pendet de voluntate duorum, semper requiritur, quod illa protestatio alteri intimetur quem negotium tangit, aliàs incurreret graue damnum dolo, & fraude aduersarij. ita probat text. in *leg. si fideiussor. la 1. §. 1. eo. tit.* text. in *leg. vero procuratori, §. 1. ff. de sol. text. in leg. cum quis, §. si debitorem, eo. tit. text. in leg. si cum Corn. eo. tit. text. in leg. sed & si socius, §. 1. ff. pro soc. text. in l. 1. §. sed ego. ff. quod iussu. text. in leg. si pecuniam, §. item si quis, ff. de cond. ob. cau. text. in leg. cum in plures, §. locator. ff. locati. text. in leg. codicillis, §. 1. ff. de leg. 2. text. in leg. si debitor, §. 1. ff. qui. mo. pig. vel hypo. sol. text. in cap. 1. quod mot. cau. text. in cap. sollicitudinem. de appell. Si verò protestatio creditori vel tertio quem negotium tangit, fuit intimata, valet, & tenet protestatio, & annullat actum sequentem contrarium. argum. text. iuncta gloss. ordin. reputata singul. in *leg. pacta nouissima, C. de pact. vbi* habetur, quod sicut in vltimis voluntatibus clausula derogatoria vel protestatio valeat & teneat, & tollit actum sequentem, ita in contractibus valet, & tenet, & impedit futuram obligationem, dum tamen fiat de voluntate expressa, vel tacita alterius partis, & in expresso istam sententiam & resolutionem ponit Bart. in *leg. non solum morte, D. de nou. oper. nun. §. col. n. 23.* & ibi Imol. 2. col. Alex. 8. col. num. 31. Iason 12. colum. num. 18. Pet. de Bella Per. in *dict. leg. pacta nouissima, C. de pact. 1. col. in med.* & ibi Odofred. 3. col. Cyn. 2. col. Bart. 2. lect. n. 6. Alber. 2. col. Angel. 1. col. Salyc. 2. col. Paul. 1. col. Alexand. 2. col. n. 5. Spec. in *tit. de fideiuss. fin. colum. vers. quod si fideiuss. n. 22.* Pileus in *qq. suis. quest. 25.**

13 Item quæro, an confessio creditoris contenta in instrumento publico, vel priuato, qua continetur se recepisse solutionem à fideiussore, valeat & teneat, & probet solutionem præcessisse, & possit fideiussor agere contra debitorem actione mandati ad petendam pecuniam solutam, & vt conseruetur indemnis? & videtur, quod non, quia illa est facta solutio ad hoc, & vt fideiussor agat contra debitorem requiritur, quod verè & realiter soluerit, argum. text. in *leg. Lucius Titius. ff. mandati. cum* similibus. Secundò, quia quando fideiussor conuentus à creditore decisorie iurauit, quod soluit, & absolutus, & liberatus est tam ipse quàm debitor principalis, non per hoc repetit à debitore, nec cum eo agit actione mandati, vel qualibet alia, quia verè non soluit. Ita probat text. in *leg. duobus, §. 1. ff. de iureiur.* & ibi tenet gloss. ordin. & communiter Doctores. & in expresso istam sententiam & conclusionem tenet Bartol. in *dict. leg. duobus, §. 1.* vbi dicit, quod non sufficit talis confessio, sed oportet, quod fideiussor probet

verè, & realiter soluisse: & reputat esse notandum, & idem tenet ibi Fulg. & tenet Roman. in *leg. pradia. ff. de acquir. possess.* And. de Peru. in *l. Uranius, §. fin. ff. de fideiuss.* Sed his non obstantibus, ego teneo contrariam sent. imò, quod talis confessio valeat, & teneat, & probet solutionem præcessisse, & virtute eius possit fideiussor agere contra debitorem actione mandati, & repetere pecuniam solutam, ac si verè & realiter probaretur solutio, quia ista confessio probat solutionem præcessisse, ex qua remanet debitor principalis liberatus. argum. text. in *leg. Publica Mauius, §. fin. ff. de depositi,* & maximè hodie hoc procederet post lapsum 30. dierum. argum. text. in *leg. in contractibus, §. super ceteris. Cod. de non num. pecun. vbi* disponitur, quod in liberatione debiti, & confessionis solutionis, tantum habet locum exceptio non num. pecun. infra 30. dies, non verò postea. probat etiam text. in *leg. qui debitorem. ff. de fideiuss.* & in expresso istam sententiam & conclusionem tenet Paulus de Castr. in *dict. leg. duobus, §. 1. de iureiur.* & dicit ita consuluisse Florentiæ, & ibi Salyc. Roman. Alex. & Ias. Ioan. de Imol. in *leg. Uranius, §. 1. ff. de fideiuss.* Bart. sibi contrarius in *consi. 160.* Felin. in *cap. si cautio, de fid. instr. fin. col. & quest.* & istam dicit magis communem opinionem Ias. in *d. l. duobus, ff. de iureiur.*

Item principaliter quæro, an, & quando fideiussor possit conueniri antequam debitor principalis? In quo articulo magistraliter & resolutiue dico, quod de iure antiquo poterat conueniri priusquam debitor principalis. text. est in *l. 3. §. fin. ff. de duobus reis.* text. in *leg. non re. Et. Cod. de fideiuss.* textus in *leg. iure nostro. eod. tit.* & vtrouque communiter Doctores. hodie tamen de iure nouo authenticæ fideiussor non potest conueniri, antequam debitor principalis, nisi fiat excussio in bonis principalis debitoris, & reperiat non soluendo, vel nisi talis debitor sit absens extra iurisdictionem suam, quia non est facilis conuentio, tunc enim potest fideiussor conueniri antequam principalis. textus est in *authent. de fideiuss. & mandat. §. 1. colla. 1.* & ibi gloss. ordin. Iacob. de Bellou. Bart. Angel. & communiter Doctores. text. in *authent. presente. C. de fideiuss.* & ibi gloss. ordin. Odofr. Petr. Cynus, Iacob. Butr. Bart. Alber. Angel. Faber, Salyc. & communiter Doctor. & idem disponit *lex 9. tit. 12. §. part.* Quod tamen notabiliter limita sequentibus modis. Primò nisi beneficio prædictæ authenticæ sit renunciatum, quia tantum eius fauore indictum est. argum. text. in *leg. quod fauore. C. de leg. & in leg. pen Cod. de pact.* cum similibus. Ita tenet gloss. tenet in *dict. authent. de fideiuss. §. 1. coll. 1.* & ibi Doctores. Odofred. in *dict. authent. presente. C. de fideiuss. fin. col. & quest.* & ibi Bald. & communiter Doctores. Spec. in *titul. de renunc. & conclu. §. 1. versic. viso.* de beneficio epistolæ. Hosti. in *summa de fideiuss. §. habeat.* Abb. in *cap. 2. de fideiuss.* & ibi communiter Doctores. tenent etiam Moderni, præcipue Philip. Dec. *penult. col. in fin. ff. si cert. pet.* Hippol. de Mar. in *rub. de fideiuss. 1. col.* & ista est vera, & communis opinio, licet Iacob. de Bellou. teneat contrarium in *dict. authent. de de fideiuss. §. fin. col. & quest.* Secundò limita, nisi debitor notorie non sit soluendo, quia tunc fideiussor

deiuſſor poteſt conueniri nulla facta excuſſione. argum. text. in *l. fin. ff. ſi cert. pet.* text. in *l. emptorem. ff. de act. empt.* & in expreſſo ita tenet gloſſ. ordin. in *dict. l. fin. ff. ſi cert. pet.* & ibi tenet Bart. Paul. Alexan. Iaſ. & communiter Moderni. gloſſ. ord. in *leg. decem ſtipulatus. infra iſto tit.* & communiter Doctores. gloſſ. in *l. niſi hoc actum eſt. ff. de pact.* & ibi communiter Doctores. Faber, Angel. & Moderni, in *§. item ſi quis in fraudem. Inſtit. de actio.* præcipue ibi Iaſ. 12. colum. n. 68. Hippol. in *rub. ff. de fideiuſſ. 3. col. num. 10.* Tertio limita, quando fideiuſſor conuentus oppoſuit exceptionem excuſſionis: ſecus verò, ſi nullam exceptionem oppoſuit, quia valet iudicium & proceſſus, & legitime poteſt condemnari, quia talis exceptio non inducitur à iure contra ſubſtantiam actionis, & obligationis, ſed tantum reſpectu ordinis procedendi: imò, quod magis eſt, oportet, quod opponatur ante litem conteſtatam, quia eſt exceptio dilatoria. argum. text. in *l. 2. §. fin. cum leg. ſequenti. ff. de except.* text. in *leg. Pomponius. §. ratihabitionis. ff. de procur.* text. in *leg. ſi maritus. §. præſcriptiones. ff. de adulter.* text. in *l. ita demum. C. de procur.* text. in *leg. exceptionem. C. de probat.* text. in *l. fin. C. de exceptio.* & in expreſſo ita tenet Bart. in *l. 3. de except. num. 6.* Petrus, Cynus, Salycet. & communiter Doctores in *auth. præſente. C. de fideiuſſ.* Paul. de Caſtr. & Moderni in *leg. fin. ff. ſi cert. petat.* Vnum tamen eſt, quòd ſi fideiuſſor opponat prædictam exceptionem ante litem conteſtatam, non per hoc ſtatim annullatur proceſſus, ſed poterit creditor replicare, quòd fideiuſſor non eſt ſoluendo, & pendente proceſſu, & iudicio poterit fieri diſcuſſio, argum. text. cum materia in *leg. ſi rem, la 1. §. fin. ff. de pignor. actio.* vbi habetur, quòd eius ſuperueniens pendente iudicio ex cauſa de præterito validat iudicium retro nullum, & ita tenet gloſſ. ſingul. in *l. niſi hoc actum eſt.* quam ad hoc ibi notant & commendant Doctores, & reputat ſingularem Angelus de Peruſio in *leg. decem ſtipulatus. infra iſto titul. 2. colum. num. 6.* notat etiam & commendat Bald. in *auth. hoc ſi debitor. Cod. de pignor. final. col. idem* Bald. in *auth. præſente. Cod. de fideiuſſ. 1. columna.* Paul. de Caſtr. *leg. fin. ſi cert. petat. 1. colum.* Quarto limita, niſi fideiuſſor ſit publicus campſor, quia non gaudet beneficio excuſſionis. textus eſt ſecundum vnam lectu. in *authent. de fideiuſſ. & man. §. final. colum. 1.* Cuius ratio eſt propter publicam vtilitatem, & maximam fidem, quæ erga nos debet verſari, cum ad eos quotidie recurratur: & in terminis ita tenet gloſſ. in *dict. §. fin.* & ibi Iacob. de Bellouif. Bart. Angel. & communiter Doctores. Bald. in *leg. fin. C. ad leg. Falcid. Imol. in leg. denegare. ff. de nouat.* & illam reputat ſingularem, & vnicam, Paul. de Caſtr. in *l. qui uſumfructum, infra iſto titul.* Salycet. in *leg. fruſtra. Cod. de non num. pecun. Iaſ. in leg. final. ff. cert. pet. 16. colum. num. 30.* Hipp. de Mar. in *rub. ff. de fideiuſſ. 2. colum. num. 8. §. limita.* vt habeat locum & procedat, quando debitor principalis de facili poteſt conueniri: ſecus verò, ſi ratione perſonæ, loci, vel priuilegij de facili conueniri non poſſit, quia tunc bene poteſt fideiuſſor exigi ante principalem, argumento text. in *leg. 2. ff. qui ſatiſd. cog.* Cuius verba ſunt: Fideiuſſor in iudi. ſiſtendi cauſa locuples iubetur dari, non

tantum ex facultatibus, ſed etiam ex conueniendi facilitate. text. in *leg. ſi quis ſtipulatus. §. final. infra eodem.* text. in *leg. inſtit. in leg. ſe. ff. de aliena. iudi.* Ex quo inferitur, quòd ſi quis fideiuſſor pro aliquo tyranno qui eſt in tutiſſimo loco, vel pro aliquo rixoſo, & cauilloſo, qui non conſuevit ſoluere debita ſine litigio, vel pro rege, principe, magnate, vel fiſco, quibus pares eſſe non poſſumus, poterit fideiuſſor conueniri ante principalem debitorem. Ita Bartol. dicens, ita conſuluiſſe in Mar. in *leg. final. in fin. ff. ſi cert. pet.* & ibi Alexand. *ſecunda columna. num. 6.* & communiter Moderni, *leg. decem ſtipulatus. infra iſto titul. 2. colum. num. 2.* & ibi Doctores. quæ limitatio clarè procederet, quando poſt contractum ſuperueniret iſta qualitas debitori, ſed quando illam haberet tempore contractus, & hoc cognoſceret creditor, ſibi impurandum videtur, qui cum eo contraxit. argum. textus cum materia, in *leg. in omnib. ff. de iudic.* text. in *leg. arbitrio. §. fin. ff. vt poſ. leg.* text. in *leg. qui bona fide. §. de illo. ff. de damno infecto.* text. in *leg. final. Cod. de ſponſ.* ſed propter æquitatem opinionis, eam ſequor, & ita iudicatur. Sexto limita præterquam ſi fideiuſſor iurauit contrarium, quia tunc non poteſt opponere exceptionem excuſſionis, ita probat textus in *cap. ex reſcripto. de iureiurand.* & ibi tenet Bald. & Anchar. & tenet Hippol. *ff. de fideiuſſ.* ſed certè iſta opinio eſt falſa, quia iuramentum ſemper debet intelligi ſecundum naturam actus vel contractus, ſuper quo interponitur. textus eſt ſingul. in *leg. fin. C. de non numer. pecunia.* & ibi communiter Doctores, & iſto fundamento & ratione illam opinionem reprobatur Alexand. in *l. fin. ff. ſi cert. pet. 4. colum. num. 12.* & ibi Iaſ. 2. col. num. 2. Philippus Decius, 3. colum. n. 10. Tiraq. in *repetit. leg. ſi vnquam. Cod. de reuoc. dona. n. 147.* Septimo limita, præterquam, ſi fideiuſſor conuentus negauit ſe fideiuſſorem, quia per hoc perdit beneficium excuſſionis, quia quando quis negat in iudicio illud, quòd eſt cauſa ſuæ intentionis, & beneficij, vel priuilegij, perdit illud. textus eſt ſingul. & vnicus in *leg. ſi dubitetur. §. 1. ff. de fideiuſſ.* & ibi notat & commendat gloſſ. ord. Raine. Bart. Alber. Bald. Angel. Paul. Imol. & communiter Doctores. & reputat vnicum Salycet. in *leg. non rectè. Cod. de fideiuſſ.* & in terminis per illum text. ita tenet Bald. in *auth. contra qui proprium. C. de non num. pecun.* Confirmatur etiam per text. in *leg. final. ff. de rei vend.* per text. in *leg. ſed hoc ita. §. final. ff. de re iudic.* per text. in *leg. ſi vnus. §. fin. ff. pro ſocio.* per text. in *l. 4. §. interdum. ff. quod cum eo.* per text. in *l. 1. Cod. ad Macedon.* per text. in *l. 2. & per totum. C. ſi minor ſe maiorem dixerit.* quibus expreſſè probatur, quòd ille, qui negat illud, quòd eſt principalis cauſa ſui priuilegij, perdit illud. Octauo limita, vt habeat locum, & procedat, quando debitor eſt ſoluendo, & habet bona ſufficientia facilis exactionis: ſecus verò ſi actum eſſet in principalem debitorem, & facta legitima excuſſione reperta ſunt bona ſufficientia, ſed non reperitur emptor, vel reperitur cum maxima difficultate, & dilatione, quia tunc non cogitur creditor ea recipere in ſolutum, nec expectare longum tempus, ſed tali caſu dicitur debitor non ſoluendo, & poteſt creditor

ditor agere contra fideiussorem. argumen. text. in *authent. de fideiuss. in §. si verò intercessor. versic. acerbum. colla. 1.* per quem ita tenet Paulus de Castr. & Ioannes de Imola in *l. inter eos. §. creditor. ff. de fideiuss.* qui reputant hoc esse valde singulare, & perpetuò mente tenendum in practica.

15 Item quæro, si plures sunt fideiussores, an vnusquisque teneatur in solidum pro parte? In quo articulo resolutiuè dico, quòd vnusquisque tenetur in solidum, sed ex epistola Diui Adriani habent inter se beneficium diuisionis, vt ille qui in solidum conuenitur possit opponere, vt quilibet conueniatur pro parte, dum tamen sit soluendo, textus est capitalis, & expressus in *leg. inter fideiussos. ff. de fideiuss.* text. in *leg. inter eos, & in leg. si plures, & in leg. si contendat. eodem titul.* text. in *leg. 1. §. nunc contractemus. ff. de tuto. & ratio. distra.* text. in *leg. fideiuss. Cod. de fideiuss.* text. in *§. si plures, instit. de fideiuss.* & idem disponit *lex 8. tit. 12. §. part.* & tale beneficium diuisionis debet opponi ante sententiam diffinitiuam, sicut exceptio peremptoria, non verò postea, ita probat text. in *leg. fideiussor. versicul. primo. Cod. de fideiuss.* & ibi tenet gloss. ordin. Cyn. Bart. Alberic. Bald. Angel. Salyc. & communiter Doctores. tenet etiam Bart. in *leg. si dubitetur. ff. de fideiussor.* & ibi Alberic. Bald. Angel. Paul. Imol. & communiter alij Doctores. Specul. in *tit. de renun. & conclusionem. §. 1. vers. sequitur videre.* Faber, Platea, & communiter Doctores in *§. si plures. instit. de fideiuss.* Ex quo inferitur, quòd si essent obligati per instrumentum Guarentigium, non gauderent hoc beneficio diuisionis, quia censentur iam condemnati per sententiam, & in terminis ita tenet Angel. de Peru. in *dict. leg. si dubitetur. ff. de fideiuss.* Idem Angel. in *leg. fideiussos. §. 1. eo. tit.* Sed certè iudicando, & consulendo ego tenebam contrarium, quia non est propria, nec vera sententia iudicis diffinitiuam, ex qua colligatur negligentia, & tacita renuntiatio fideiussorum. Adde tamen, quòd si à sententia, in qua fideiussor est condemnatus, sit appellatum, posset in gradu appellationis istam exceptionem diuisionis opponere. argumento textus in *leg. 1. §. final. ff. ad Turpil. text. in leg. ita demum. Cod. de procurat. text. in l. 2. versicul. primo. ff. de pænis. text. in leg. eleganter. §. quid ergo. ff. de conditione indebiti.* Quibus probatur quòd appellatio extinguit iudicatum, & reponit rem in statu quo erat post litem contestatam: ita tenet Bartolus, & communiter Doctores, in *dict. leg. si dubitatur. ff. de fideiussoribus.* glossa ordinaria & communiter Doctores in *dict. leg. fideiussor. Cod. eod.* Limita tamen, & intellige prædicta, præterquam si huic beneficio diuisionis sit renunciatum per fideiussos, quia tunc non potest opponi: argumento text. in *leg. quòd fauore. Cod. de legibus. & in leg. penultim. Cod. de pact.* & in expresso ita tenet Bartolus in *leg. si testam. §. penultim. ff. de fideiuss.* & ibi communiter Doctores. & idem est, quando iam vnus fideiussor totum soluerit, quia non potest à creditore repetere, nec istam exceptionem diuisionis opponere.

Nec obstat, quòd sit exceptio fauorabilis, quia non est perpetua, sicut exceptio Velleia-

ni, vel similis, cum possit esse alter fideiussor non soluendo, ita tenet & declarat Bart. in *dict. leg. si testamen. §. pen. de fideiuss.* & ibi communiter Doctores.

Item principaliter quæro, quæ personæ prohibeantur fideiubere? & resolutiuè dico, & regulariter, quòd quilibet potest fideiubere, qui potest principaliter obligari, nisi per legem reperiat prohibitus. text. est in *l. 3. ff. de fideiuss.* & ibi communiter Doctores. text. in *l. 1. titul. 2. §. part.* & primò reperitur prohibita mulier, quia non potest efficaciter fideiubere pro alio, propter fragilitatem sui sexus: quia licet teneatur mero iure ciuilitate, & naturaliter, tamen competit sibi exceptio Velleiani, vt non teneatur soluere. text. est in *l. 1. & per totum. C. eod. tit.* & idem disponit *lex 2. tit. 5. part.* tenet etiam & declarat gloss. ordin. in *rubr. C. de non num. pecun.* & ibi communiter Doctores. gloss. etiam ordin. in *leg. cum quis. Cod. de iuris & facti ignor.* & ibi Doctores. Bart. magistraliter in *l. 1. ff. de cond. indebi. pen. colum. num. 28.* & ibi Moderni. Idem Bart. in *leg. cum lex. ff. de fideiuss. fin. colum.* & ibi Paul. de Castr. & communiter Doctores. Idem Paul. & alij Doctores in *rubr. C. ad Velleian.* & in tantum hoc est verum, vt procedat, & habeat locum etiam in foro conscientie, vt mulier possit cum bona conscientia hanc exceptionem opponere, vt non teneatur soluere creditori, ita singul. Bartol. in *extra. ad reprimendum, in verbo denunciationem, 2. colum. Abb. in cap. quia plerique, de immunita. Eccles. 10. colum. 27.* & ibi alij Doctores. Item etiam in tantum hoc est verum, vt procedat & habeat locum etiam si mulier iam soluisset creditori, quia potest repetere per conditionem indebiti, quia ista est exceptio perpetua, & fauorabilis. text. est in *leg. qui exceptionem. ff. de cond. & ibi gloss. ordinaria Bart. & communiter Doctores. text. in leg. quamuis. §. interdum. ff. ad Velleian.* gloss. ord. Bart. Bald. & communiter Doctores. in *leg. cum quis. Cod. de iuris & facti igno.* & iam ego sic feci praticare in quadam vidua, quæ fuit obligata in instrumento Guarentigio, tanquam fideiussor alterius cuidam mercatori, & facta sibi executione soluit, & tandem postea egit consilio meo conditione indebiti ad repetitionem pecunie, & obtinuit. Nec obstat si dicas, quòd pecunia indebitè soluta post sententiam, & rem iudicatam non potest repeti. vt in *leg. Iulianus. ff. de cond. indeb. & in l. 1. Cod. eodem titul. & in leg. si fideiussor. la 1. §. in omnibus. ff. mandati.* quia illud est verum, & procedit, quando esset facta solutio post sententiam diffinitiuam, in qua plene cognitum est de causa: secus verò, quando est facta virtute instrumenti Guarentigij, in quo nulla præcessit cognitio. Item etiam in tantum hoc est verum, vt ista exceptio Velleiani possit opponi post sententiam diffinitiuam in ipsa executione antequam realiter fiat solutio. textus est notabilis in *leg. tametsi. ff. ad Maced.* & ibi gloss. ord. & communiter Doctores. tenet etiam Bart. vbi bene loquitur in *l. 1. C. de iur. & facti ignor.* & ibi communiter Doctores.

Quod primò limita, nisi mulier renunciauit beneficio Velleiani: quia tunc non iuuatur ex eo nec potest opponere prædictam exceptionem,

ita

ira probat text. in *l. si. §. si. ff. ad Velle.* ibi, cauere debet exceptione se non vsuram, & sic ad iudicem ire, & ibi tenet gloss. ordin. Odofred. & Rapha, Fulgos. & dicit Alberic. & alij Doctor. quod ita seruatur de communi consuetudine, probat etiam textus in *l. fin. Cod. quando mulier tute. of. fun. po.* vbi habetur, quod mulier potest esse tutrix filiorum etiam naturalium, dum tamen renunciat Velleiano. textus in *auth. matris, & auie. eod. tit. & in auth. unde sumitur.* Confirmatur etiam ex regula generali, quæ habet, quod potest quis renunciare his, quæ in fauorem eius inducta sunt. text. in *leg. quod fauore. Cod. de legat. text. in l. si quis in conscribendo. Cod. de pact. cum similibus.* tenet etiam gloss. ord. in *l. 1. ff. ad Velle. in gl. 2. gl. in l. tamen si. ff. ad Maced. gl. in l. sciendum. ff. de verbo. obligat. gl. in l. fin. Cod. ad Velleia.* Azo in *summa. Cod. ad Velle. 2. column. num. 3.* idem Azo in *summa. Cod. de fideiuss. 1. column. numero 4.* Hostiens. in *summa de fideiuss. §. mulier.* idem Hostiens. in *summa renunciat. & conclusionem. versic. cui autem iuri renunciari possit.* Rofred. in *libellis suis. in titul. de Senatusconsulto Velleiano. 2. colum.* Bart. in *l. 3. ff. de fideiuss. 2. col. numero 10.* & ibi alij Doctores. Sed his non obstantibus, ego teneo contrariam sententiam, imò, quòd talis renunciatio non valeat: Primò, quia eadem fragilitate qua mulier inducitur ad fideiubendum, induceretur ad renunciandum, vnde sibi subueniendum est argum. textus in *l. doli. §. diuersum. ff. de nouat. text. in l. fin. §. idem quasiuit. ff. de cond. indeb. text. in leg. final. Cod. de pactis pignor. & vtrouique Doctor. Secundò facit textus in *leg. si mulier. la 2. Cod. ad Velleianum.* vbi habetur, quod fideiussio secunda valet, & obligat si fiat ex interuallo post biennium, non tamen si fiat incontinenti, quia ex consequentia suæ fragilitatis incidit in secundam iacturam, & fideiussionem. Tertio facit textus in *leg. interdum. ff. de minor.* vbi habetur, quod renunciatio vel exclusio ab aliquo beneficio iuris est euidentis læsio. ergo similiter iuuatur beneficio Velleiani in contractu fideiussoris, ne propter fragilitatem sexus lædatur, eadem ratione debet iuari in eius renuntiatione, quia aliàs remedium sibi concessum à iure esset nullius momenti, & in terminis istam sententiam, & conclusionem tenet etiam Bartolus, Albericus, Baldus, Paulus, & Salycet. in *l. final. ff. ad Velleianum.* Cyn. Bartol. Angel. Paul. Salycet. & communiter Doctores in *l. final. Cod. ad Velleian.* Petrus de Bella Pert. in *rubric. eodem titul.* Iacob. in *authentic. si qua mulier. eodem titulo. si. quæst.* Bald. in *leg. 1. eodem titulo.* & ibi Ang. de Perus. & alij Doctor. Paulus in *leg. si mulier. la 2. eodem titul.* Alberic. in *leg. sciendum. infra isto titul.* & ibi Moderni. Nec obstat textus in *l. si. §. fin. ff. ad Velleian.* quia ibi fuit facta renunciatio in iudicio, quo casu valet propter auctoritatem & vigorem iudicij. Secundò non obstat textus in *l. final. Cod. quando mulier tutela offic. po.* cum *authentic. ibi posita,* quia loquitur in officio publico tutelæ, in quo de iure nouo admittitur mulier, & de necessitate est cauendum, & potius dicitur ex suæ personæ obligatione, & administratione teneri, quàm ex aliena. Tertio non obstat regula textus in *leg. quod fauore,* cum similibus: quia debet intelli-*

gi præterquam si atas, vel fragilitas personæ sit immediata causa priuilegij. argumento textus in *l. alia. §. eleganter. ff. solut. matrimon.* Sed hodie in nostro Regno approbatur prima opinio superior, quæ habet, quod valeat prædicta renunciatio. ita disponit *lex 3. titul. 12. §. part.* Secundò principaliter limita, præterquàm si mulier fideiubens pro alio iurauit, quia tunc non iuuatur Velleiano, nec adhuc tali casu requiritur certioratio. textus est in cap. *ex rescripto, de iureiurand.* & ibi gloss. ordinat. & commun. Doctor. alios autem casus in quibus mulier potest esse fideiussor, & non iuuatur Velleiano, vide per gloss. not. in *leg. 1. ff. ad Velleianum,* per gloss. etiam *l. final. Cod. eodem titul.* & communiter Doctor. & per legem tertiam, *itul. 12. §. part.* Secundò principaliter prohibetur Clericus, text. est in *c. 1. de fideiuss.* Cuius verba sunt, Clericus fideiussionibus inseruiens abiiciatur. sed adde, quod ille text. plures habet intellectus. sed vera resolutio est, quod procedit de consilio, tamen si de facto fecerit, & fideiubeat, bene obligatur, ita tenet ibi gloss. ordin. Hostiens. Ioann. Andr. Abbas & alij Doctores. probat etiam text. in *c. 2. eiusdem titu.* Ex quò infertur, quod licet ille qui tenetur præstare fideiussorem iudicio sisti, non liberetur præstando Clericum, vel alium, qui sit alterius fori & iurisdictionis: tamen ille qui simpliciter promisit præstare fideiussorem pro aliquo debito, vel contractu, bene satisfacit dando Clericum. ita tenet singulariter & declarat Bartol. in *l. 3. de fideiuss. 2. col.* Abbas, & commun. Canonistæ in *d. c. de fideiuss.* vnum tamen est, quod ita demum talis Clericus fideiussor tenetur, si habet vnde soluat ex patrimonio suo, vel ex redditibus sui beneficij in quantum facere possit, deducto ne eget, sed eo non existente soluendo non potest incarcerari, ita probat textus *d. c. secundo. de fideiuss.* in quantum dicit, alioquin de redditibus eorum præscripta debita faciat is exolui, & ibi comm. Doct. textus in *c. Odoardus. de solut.* & ibi gloss. ord. & comm. Doctor. tenet etiam gloss. ordin. in *l. miles. ff. de reg. iur.* & ibi comm. Doct.

Tertio, & principaliter prohibetur minor 27. annor. quia si pro alio fideiubeat, licet merito iure teneatur, potest restitui, modò sit fideiussor extraneæ modò coniunctæ personæ, & modò debitor principalis sit soluendo, modò non: imò, quod magis est hoc casu semper præsumitur læsio. textus est in *l. ait Prator. §. non solum. ff. de mino.* & ibi gloss. ordinat. & communiter Doctores. text. in *l. 3. §. sed vtrum. eodem titul.* textus in *l. Si Titius & Scia. versic. scil. 1. ff. de fideiuss.* textus in *leg. 1. Codic. de filiofam. minore.* & ibi gl. ord. & comm. Dd. quod tamen sing. limita præterquam si fideiubeat pro patre incarcerato, quia tunc tenetur, & efficaciter obligatur, quia quilibet maior, & prudentissimus hoc faceret, imò aliàs posset exhæredari, dū tamen habeat decimum octauum annum, & sit masculus, arg. tex. in *authentic. si captiui. C. de episc. & cler. & in auth. ut cum de appell. cog. §. causas. colla. 8.* & in expresse ita tenet Alb. Paul. Salyc. & com. Dd. in *l. 1. C. de filiofam. minore,* idem Paul. & Dd. in *l. si. C. de integ. rest. mi.* Quarto prohibetur miles. text. est in *l. milites. Cod. de loca. &*

con. & ibi commun. Doctor. & idem disponit
lex 2. tit. 12. §. part.

20 Item etiam quarto, quibus modis liberatur
fideiussor? & magistraliter, & resolutiue dico,
quod primò liberatur solutione principalis de-
bitoris, vel fideiussoris, textus est in *l. in omni-
bus. ff. de solut.* textus in §. 1. *versicul. fin. Instit.*
quibus mod. toll. obligat. & vtrouque communi-
ter Doctores. Dubium tamen est circa hoc, si
res, vel fundus debitoris sit datus in solutum
creditori, postea sit euictus, & debitor non sit
soluendo, an creditor possit agere contra fide-
iussorem? & videtur, quod non, quia principa-
lis obligatio iam fuit extincta solutione, vel da-
tione insolutum, argument. text. in *l. si rem
alienam. §. omnis. ff. de pignor. actio.* textus in *l. qui
res. §. aream. ff. de solut.* Sed contrarium est te-
nendum, imò quod fideiussor teneatur, quia ex
mente & intentione partium, vel legis dispo-
sitione actio contra eum non fuit sublata, vel
si mero iure sit sublata, eodem iure restituitur
euictione secuta, argumento textus in *l. Titius.
ff. de iure fisci.* textus in *l. si creditor. ff. de solut.* &
in terminis ita tenet Spec. in *titu. de fideiuss. fin.
col. & quest.*

Secundo modo tollitur nouatione, quia si
principalis obligatio nouatur inter debitorem
& creditorem, liberatur fideiussor, nisi consen-
tiat in nouatione, vel de nouo obligetur. text.
est in *l. ubicunque. ff. de fideiuss.* text. in *l. nouatio-
ne. ff. de nouatione.* text. in *l. solutum. §. 1. de pignor.
actio.* text. in *l. nouatione. C. de fideiuss.* & vtrou-
que communiter Doct.

Tertio modo præscriptione, quia præscripta
actione, & obligatione principalis debitoris
lapsu temporis, censetur etiam præscripta actio
fideiussoris, argument. textus in *l. sicut in rem,
& in l. omnes. Cod. de præscriptio. 30. vel. 40. anno-
rum.* text. est in *l. 2. C. de constit. pecun.* quod in-
tellige, quando vtraque obligatio fuit orta, &
producta vno, & eodem tempore: secus verò, si
fideiussor intercessit, & se obligauit ex post-
facto, quia operatur interruptionem præteriti
temporis, & videtur facta recognitio debiti ab
ipso debitore, argument. textus in *l. cum notissi-
mi. §. sed & si quis. Cod. de præscript. 30. vel 40.
annorum.* Quartò pacto de non petendo facto
inter debitorem & creditorem: imò, quod mag-
is est, licet postea debitor remittat illud pa-
ctum, non potest auferri exceptio, & liberatio
fideiussori quæ sita sine nouo consensu, & vo-
luntate sua. textus est not. in *l. fin. ff. de pact.* &
ibi communiter Doctor. Ex quo infertur, quod
ius semel mihi quæsitum ex contractu, vel per-
sona alterius, non potest me inuito à me au-
ferri. Quintò successione, & actionis confusio-
ne, quia si fideiussor succedit debitori, vel è con-
trà, confunditur, & extinguitur illa obligatio
accessoria, & remanet principalis. text. est sub-
tilis in *l. generaliter. ff. de fideiuss.* & ibi gloss.
ordinar. & communiter Doctores. Ex quo collige,
& nota, quod quando in aliquo actu, vel
persona concurrunt duæ obligationes vel qua-
litates diuersæ, illa præualet, quæ est principa-
lior. Confirmatur per textum singula. & vni-
cum in *l. qui habet. ff. de tutelis.* vbi habetur,
quod si minor sit demens, vel furiosus, potius
debet sibi dari tutor vel curator ex defectu atri-

ris, quàm ex defectu sensus, & intellectus. & ad
hoc notat & commendat gloss. ordinar. & com-
muniter Doctor. & reputat singularem & vni-
cum Albet. Confirmatur etiam per text. subtil-
lem in *l. fundo legato. ff. ad legem Falcid.* vbi ha-
beretur, quod si quis sit dominus ex aliqua causa,
vel titulo, & postea superueniat ei dominiū ex
causa antiquiori, illa præualet, & illa sola atten-
ditur tanquam principalior, & ad hoc notat &
commendat ibi Bartolus, & communiter Do-
ctores. idem Bartol. in *l. 3. §. ex pluribus. ff. de
acquiren. possess.* quod tamen intellige, quando
vtraque obligatio est utilis & valida: secus ve-
rò, si principalis obligatio est inefficax, & inua-
lida ratione personæ, vel ex alia causa, quia
tunc teneretur fideiussor, & non confundere-
tur obligatio fideiussoris accessoria: ita pro-
bat text. singularis in *leg. heres à debitore. §. quod
si hic. ff. de fideiussor.* & ad hoc notat & commen-
dat ibi Bartolus & communiter Doctores. ex
quo datur notabilis, & subtilis declaratio, ad
iura quæ disponunt, quod naturali obligationi
tantum potest accedere fideiussor, quod tali ca-
su fideiussor succedat debitori, non confundi-
tur illa obligatio accessoria. Item etiam infer-
tur singulariter in practica, quod si fideiussor,
qui successit debitori, fecit inuentarium, licet
ex persona debitoris principalis non teneatur
vltra vires hæreditarias, tamen ex sua persona
bene teneretur virtute fideiussionis, quia obli-
gatio principalis reputatur inefficax, & inuali-
da propter defectum exactionis. & in expresse
ita tenet originaliter Dynus in *dicta leg. genera-
liter. ff. de fideiussor.* & ibi Bartol. & communi-
ter Doctores. Raynet. & alij Doctores, in *leg.
heres à debitore. §. quod si hic. eodem titul.* Bartol.
in *leg. Stichum aut Pamphilum. §. quod vulgo. ff.
de solut. fin. column. & quest.* & ibi Paulus, Imo-
la, & alij Doctores. Idem Bartolus in *leg. de-
bitor. ff. de separationibus.* & ibi communiter Do-
ctores. Cynus in *leg. final. §. in computatione.
Codic. de iure deliberan.* & ibi communiter Mo-
derna, & ratio huius confusionis potest esse
triplex. Primò, quia nemo potest sibi obligari,
cum contraria non possint esse in eodem sub-
iecto, secundum Philosophos, & probat apud
nos textus in *l. heres à debitore. §. quod si sti-
pulator. ff. de fideiussor.* textus in *l. si quis pro eo. §.
primo. eodem titul.* text. in *l. Vranus. eodem titul.*
Secundò, quia in actiuo, & passiuo necessario
debet esse distinctio secundum naturam: ergo
similiter secundum legem, argum. textus in *leg.
inter litigantes. ff. de indi.* text. in *l. pen. ff. de arbi-
tris.* textus in *l. adoptio, la primera. ff. de adoptio.
text. in l. qui ad certum. ff. locati.* text. in *l. Gallus. §.
si eius.* iuncta gloss. & communi opinio. *ff. de lib.
& posth.* text. in *l. ordinarij. Cod. de rei vendic.
text. in l. exitus. ff. de acquirenda possessione.* textus
in *§. retinenda. Instit. de interdicit.* text. in *§. mino-
rem. Instit. de adoptionibus.* Tertio, quia rela-
tiua contraria requirunt sua extrema habilia
bene disposita, vt possint exerceri, argumento
textus in *l. vnica. C. de alien. indi. mu. caus. fa.*
Quod tamen intellige, quando hæres succedit
vniuersaliter, & in totum: secus tamen si pro
parte, quia tunc pro illa tantum confunditur
actio. ita expresse probat prædicta iura. Ex qui-
bus collige notabilem regulam, & doctrinam,
quod

quod licet hæres repræsentet defunctum, vt in *l. hæres, & hæreditas. ff. de usura. & in leg. hæres inde ius. ff. de acquir. hæred. cum similit.* tamen debet intelligi, quando est hæres vniuersalis, & in totum, secus si pro parte, quia tunc non repræsentat, nisi pro ea parte, qua successit. probat etiam textus iuncta gloss. in *leg. 2. §. fin. de prætor. stipulat.* quod tamen singulariter limita, & intellige, præterquam si hodie talis creditor, & hæres, qui successit debitori, fecerit inuentarium, quia tunc non confunditur actio in effectu, & per consequens si defunctus relinquat plures creditores, iste creditor, & hæres consequetur debitum suum illo tempore, loco, & gradu, quo consequeretur si non esset hæres. textus est formalis & expressus in *leg. fin. §. in computatione. Cod. de iure deliberand.* & ibi notat & commendat gloss. ordinaria, Odofred. Petrus, Iacob. Butrig. Cynus, Bartol. Alber. Baldus, Angelus, Paulus, Salycet. Alexand. Iason, Corneus, & Iacob. de Sanct. Georg. Secundò limita, & intellige, quando hæreditas debet remanere penes hæredem creditorem, secus vero si sit grauatus hæreditatem alteri restituere, quia tunc non confunditur actio per aditionem hæreditatis, etiam si non fecerit inuentarium, sed poterit deducere quod sibi debetur, quia fideicommissum vniuersale non valet vltra vires hæreditarias, ita probat text. in *l. si debitor. ff. ad legem Falcidiam. text. in l. debitor. ff. ad Trebell. text. in l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulg. & pupill.* & in expresso ita tenet Paul. dicens nouum in materia, & ab alio non dictum in *l. ita tamen. §. si ex Trebellian. ff. ad Trebellian.* & ibi Alexand. & alij Doctores, idem Paulus in *l. ab omnibus. §. final. ff. de legat.* Aretinus in *l. hæreditate. ff. de acquirend. hæreditat. Soc. in leg. debitori. C. de pactis.*

21 Sextò, & vltimo fideiussor liberatur prorogatione termini: nam si creditor prorogat terminum solutionis ipsi debitori, videtur facta nouatio contractus, & per consequens liberatur fideiussor, argumento textus in *l. si cum Hermes. C. locati. text. in l. Labeo. la 2. §. si. ff. de arbitris. text. in l. vocatione. C. de fideiuss. text. in l. vbi cunque.*

ff. de fideiuss. & in terminis ita tenet Specula. in tit. de fideiuss. §. 1. vers. illud. & ibi lo. And. in addit. Hypp. de Mar. in Rubric. ff. de fideiuss. 15. col. n. 89. sed ego teneo contrarium, Primò prorogatio videtur facta cum sua qualitate, & sic tenetur fideiussor in primo termino prorogato. Secundo, quia hodie nunquam fit nouatio, nisi expresse agatur inter partes, vt in *leg. final. Cod. de nouat.* Tertio, istam opinionem contra primos Doctores tenet Abbas, Imola, & Anchar. in *cap. constitutus. de fideiuss.* tenet etiam Baldus in *leg. tam mandatori. Cod. de non numerata pecunia.* idem Baldus in *l. complures. §. lege. ff. locati.* idem Bald. Angelus, & Iason, in *leg. si vnus. §. 1. ff. de pactis.* Archi. in *cap. te quidem. undecima questione prima.* Iason, vbi dicit, hanc esse communem opinionem in *leg. lecta. ff. si cert. petat. 6. column. n. 9.* idem Iason in *leg. 1. §. & post operis. ff. de noui oper. nunciat.* idem Iason, melius quàm alibi, in *l. 1. Cod. de iudi.* & ista opinio est verissima, & tenenda in iudicando, & consulendo, & nullo modo est tenenda opinio contraria, neque est seruanda distinctio legis fori. *10. tit. de los fadores. libr. 3. fol. 100.* quia caret ratione, & tantum est seruanda in locis, in quibus esset consuetudo.

Item pro complemento materia finaliter nota, quod fideiussor potest solvere de bonis principalis debitoris, vt se liberet ab obligatione, modo debeat pecunia, modo res, vel species, nec dicitur committere furtum, vel violentiam, quia non interuenit dolus, nec fraus. textus est singularis in *l. si procuratorem. §. ignorantes. ff. mandati.* quem ibi ad hoc notat & commendat Bartolus, Albericus, Baldus, Salyc. & communiter Doctor. idem Bartolus in *auth. si captiui. Cod. de episc. & cler.* & ibi Baldus, & alij Doctor. idem Bartol. in *auth. in qua prouincia. Cod. vbi de primi. agi oportet.* & ibi Doctores. idem Bart. in *l. 4. §. Cato. m. infra isto tit. 5. col. 8. m. opposi.* & super eo communiter Moderni. Paul. & alij Doctor. in *leg. venditor. ff. de iudi.* & illum text. ad hoc reputat singularem in iure Angel. in *l. si Plancius. ff. de procur.*

ANNOTATIONES.

a **T** in expresso ita tenet.] Verior & equior absque dubio hac est sententia, vt fideiussor in eam summam, & causam teneatur, in quam principalis est obligatus, non vero penitus fideiussio euanescat, quod mihi probare luculenter videntur *l. rogatus. ff. mand. tam in decisione, quam in ratione, & l. vlt. Cod. de fideiuss. affirmant complures, quos iam dudum recensui in recept. sent. thesaur. in versicul. fideiussor in maiorem, num. 130. adde nunc Duare. in l. 1. §. si stipulanti mihi. ad fin. ff. de verb. Equin. Car. in §. fideiussores ita. pagin. 453. Instit. de fideiuss. nec l. Gracè. §. illud, ff. de fideiuss. quicquam obstat, cum iuxta Pandect. Florent. sic eius text. verba habeant, placuit eos omnino non obligari, nec enim omnino nos illum obligatum iri dicimus, sed ea fide, qua principalis obstringitur.*

b Text. est singul. & vnicus.] Text. huius in *l. fideiussor oblig. §. vltim. ff. de fideiuss.* decisionem notabil. summo iure appellat Angel. ad eum Bald. subtilem vocat in *l. si plures. n. 24. Cod. de condi. inser. non alibi reperiri, inquit Roman. in l. huiusmodi. ff. de verb. oblig. que autem differentia ratio sit inter illam, & l. decem. ff. de verbor. oblig. scribit vt suam Iason ad illam *l. decem. num. 12. & in l. vlt. num. 7. ff. si cert. pet. quem inibi seclantur Curt. numer. 2. Alciat. num. 19. & num. 22. Zas. num. 8. cum reuera illam acceptam referre debeamus Baldo, ad eandemmet *l. colum. 1. & disertius ad l. si plures, num. 24. versic. tu considera. Codic. de condit. inser. quem commendat Aretin. in dict. leg. ita stipulatus. column. 5. versicul. in eadem glossa.***

d Quod hodie bene requireretur excussio.] Nec ea de re est dubitandum, cum enim hac fideiussio conditionalis intelligatur, adueniente conditione non plus iuris momenti que adipisci debet, quàm si pura,

2. puta absque vlla conditione proponeretur concepta, quamuis hac in re negligenter hallucinentur Ausrer. ad Capell. Tholos. decis. 196. ad fin. & cum Ausrer. Pet. Duen. Reg. 355. num. 12. vbi perperam Bald. & alios quos non intellexit, accersit, & ante eos eodem errore se obstrinxit Rip. in l. si ita stipulatus. num. 50. ff. de verb. oblig.

c. Item quæro, si quis promisit.] Hac de questione ultra interpretes in locis ordinariis consulto Alex. consil. 29. libro 7. Hippol. in rubr. numer. 314. ff. de fideiuss. Shod. Roarez in titulo de los emplazamentos. fol. 174. col. 1. ad finem, ad leges Regni.

f. Item quæro, si quis mihi promittat soluere.] Aut summa non curantia fuit nostri Gomezij, aut magnus operarum error, quippe quia & questio si decisionem respicias, vana, & absurda est, & decisio, si quest. animaduertas, inepta, atque adeo falsa est. intellige igitur, quod si queratur, si Titius mihi promiserit, quod Seius mihi debet, erit locus l. si ita stipulatus. §. passum. ff. de verb. & l. qui Roma. §. Agarius iuxta nostram interpretationem. ff. illo eod. titul. at si queratur, si Titius à me stipulabitur, quod Manius mihi debet, cum debitor esse desierit, perinde erit ac si eam summam, qua mihi à Manio debetur, Titius à me diserte stipuletur, si nauis ex Asia venerit, vel sub alia quapiam conditione, & fiet locus l. huiusmodi. ff. de verb. oblig.

g. Et ibi communiter Doctores.] Adde Rip. in rubr. n. 5. ff. de pignor. & quos nominat Staccha. de mercat. pen. par. n. 15. pag. 473.

h. Item principaliter quæro.] De hac questione, & materia consulto addit. ad Capell. Tholos. 196. Hippol. de fideiuss. à num. 7. cum seq. Curt. sen. consi. 6. Dec. consi. 27. ad fin. Boer. decis. 221. latè Duen. Reg. 335.

i. Quarto limita, nisi fideiussor.] Complures hanc eandem limitationem sequuntur, ex quibus commune id asserui in recep. sent. thesau. versi. fideiussor mercator, num. 142. vbi illam etiam sum amplexus, quamuis agnouerim non leuiter reluctari tex. in auth. seu noua constitutione 136. de argent. contra. §. 1. cur enim praclara illorum professio, & utilitatis publica ratio ipsos non reducet ad ius antiquum? cur tot ac tam celebrium iuris interpretum natura, aqua & utilis doctrina venalibus Triboniani astutiis non preferretur? maximè cum illi textui fidem adhiberi nulla cogat necessitas.

l. Et ibi Angelus de Peruf. & alij Doctores.] Adde idem affirmasse Petr. Dyn. & Iacob. quos refert. & sequitur Alber. in l. omnes. C. de heret. Ang. Arct. in §. item si in iudicio. colum. 22. versic. 3. casus. Insti. de except. Anto. & Panorm. n. 9. Felinus n. 14. in c. si diligenti, de foro compet. Corset. in repert. Panor. in versic. Velleianum, Dec. n. 30. Alc. in l. pen. C. de pact. & pro hac sententia confert l. 1. ibi plenissimè, & in verb. periculum, ff. ad S. C. Velleian. nec sanè vlla ratione unquam persuaderi poterit. vt non eadem leuitate, fragilitate, atque imprudentia mulier perduci possit ad Velleiano renunciandum, qua ad promittendum lactata fuit.

m. Et super eo communiter Moderni.] Adde Fabian. de empt. & vend. 3. part. princ. num. 31. Palat. Ruu. in rep. Rub. §. 22. n. 9. quem vide, extra de donat. int. vir. & vxor.

Emanuel Soarez à Ribeira, I. C.

DE RESTITVTIONE MINORVM.

CAPVT DECIMVM- QVARTVM.

SVMARIA.

- 1 Minor non potest contrahere, & si contrahit, competit ei restitutio.
- 2 Mulier an possit restitui, quando dedit amplam dotem.
- 3 Minor si amisit rem suam prescriptione, an possit restitui.
- 4 Si minor sit laesus, in solutione pecunia sibi facta, an possit restitui.
- 5 Si minor renunciauit tacitè, vel expressè termino probatorio, an possit restitui.
- 6 Beneficium restitutionis, an transeat ad heredes, & contrarium possessorem.
- 7 Infra quantum tempus sit petenda restitutio.
- 8 Qualiter istud remedium restitutionis proponatur, & deducatur in iudicio.
- 9 An beneficium restitutionis competens minori competat etiam eius fideiussori.
- 10 Si duo vel plures habent rem, vel causam communem, quorum vnus sit minor altero, an restitutio minori concessa, prosit maiori.
- 11 An post legitimam aetatem 25. annorum possit minor ratificare, quod fecit in minori aetate,

- vt excludatur à beneficio restitutionis.
- 12 Minor an possit impetrare veniam aetatis, & amittat beneficia sibi à iure concessa.
- 13 An, & quando in alienatione rerum minoris requiratur decretum iudicis.
- 14 Si minor vult renunciare, vel desinere acquirere aliquam rem, in qua habebat aliquod ius, an possit sine decreto iudicis.
- 15 Minor potest facere compromissum sine decreto super re immobili.
- 16 An pater possit dare licentiam filio minori ad alienanda bona immobilia, sine decreto.
- 17 Si minor in vno loco habet domicilium ratione originis, & in alio loco habet domicilium ratione habitationis, & in alio res, que veditur sita est, quis iudex debeat interponere decretum.
- 18 Si minor facit contractum lucratium, vel onerosum, & iurauit, an talis contractus valeat, & teneat.
- 19 An talis contractus iuratus, transeat ad heredes tam actiue, quam passiuè.
- 20 Si minor sit laesus enormiter in contractu, & iurauit, an possit contractum rescindere.
- 21 An minor, vel ille, qui iurauit super aliquo contractu,

- contractu, possit petere relaxationem iuramenti.
- 22 Quis sit competens iudex super actu, vel contractu in quo est interpositum iuramentum.
- 23 Si minor promisit aliquid, & se obligavit sine causa, & iuravit, an teneatur efficaciter solvere.
- 24 An & quando contractus nullus, & inualidus firmetur iuramento.
- 25 Contractus annullatur ratione solemnitatis omisse, & non firmatur iuramento.
- 26 Si contractus annullatur favore alicuius persona principaliter propter fragilitatem aetatis, vel sexus, an firmetur iuramento.
- 27 Si mulier vendit, vel alienat rem dotalem cum iuramento ad instantiam mariti, vel filius renunciat futurae successioni contemplatione patris, aut aui, an contractus possit rescindi, & dicatur factus metu reverentiali.
- 28 Qui intellectu caret, non potest contrahere.
- 29 Mutus, & surdus prohibetur contrahere.
- 30 Prodigus cui bonis est interdictum, prohibetur contrahere.
- 31 Si quis est notorie prodigus, & non est sibi facta interdictio, an possit contrahere.
- 31 An prodigus cui bonis interdictum est, obligatur iuramento.
- 33 An propter animi vitium persona, vel malos mores possit fieri interdictio bonorum.

Tem principaliter quaero, quae personae prohibeantur contrahere? & magistraliter, & resolutivè dico, quod sequentes. In primis prohibetur minor, quod intelligo, & declaro sic: nam si est minor impubes, infans, vel proximus infantiae, non potest contrahere, nec aliquem actum facere etiam cum auctoritate tutoris, sed ipse solus tutor debet principaliter actum gerere: si verò est proximus pubertati, potest quemlibet contractum vel actum facere, cum auctoritate tutoris, non aliàs, quia tunc habet aliquem intellectum, & hoc quando agitur de se alteri obligando: si verò agitur de altero sibi obligando, & sic de acquirendo, bene potest stipulari, & sibi acquirere etiam sine tutoris auctoritate. text. est capitalis, & expressus in *l. fin. §. pupillus, infra isto titul. textus in l. contra iuris civilis regulas. D. de pactis. text. in l. pupillus. D. de action. & oblig. textus in l. in negotiis. D. de reg. iur. text. in l. nec. Codic. de cont. & committen. stip. text. in l. 1. Cod. de auct. pras. text. in §. 1. Inst. de aucto. tuto. text. melior, & expressior ceteris in §. pupil. Inst. de inutil. stipula. & idem disponit *lex 4. titul. 1. §. part. vnum* tamen est, quod talis minor pupillus, si est proximus pubertati, obligatur saltem naturaliter etiam sine tutoris auctoritate. Ex quo infertur, quod potest pro eo intercedere fideiussor, non vero pro infante, vel proximo infantiae, quia non obligatur etiam naturaliter. ita probat text. in *l. 1. in fin. ff. de noua. & ibi magistraliter Bartol. & communiter Doct. text. in l. Marcellus. ff. de fideiuss. si verò minor sit iam pubes, & sic maior 14. annorum, distinguendum est, aut habet curatorē, & non potest se alteri obligare sine eius auctoritate, si verò non habet bene potest se efficaciter obligare civiliter, & naturaliter: alium verò sibi obligare,**

Anton. Gomez, Tom. II.

& sic acquirere indistinctè potest, modo habeat curatorē, modo non. text. est capitalis, & expressus in *l. si curatorem habens. Cod. de in integrum rest. & ibi Odofred. Petrus, Cynus, Iacob. Butr. Bartol. Alber. Baldus, Paulus, Salyc. tenet etiam & declarat Baldus in l. fin. §. pupillus. infra isto titul. & ibi communiter Doctor. idem Bart. in l. 1. ff. de noua. & ibi alij Doctor. advertendum tamen, quod in omnibus praedictis casibus, in quibus talis minor impubes, vel adultus cum auctoritate tutoris, vel curatoris, vel sine ea ipso iure obligatur, si sit laesus, potest restitui. text. est capitalis, & expressus in *l. si curatorem habens. Cod. de in integrum rest. & per totum illum tit. text. in l. 1. & per totum. D. de rest. in integ. text. in l. 1. & per totum. D. de mino. text. in c. constitutus. de in integ. rest. & idem disponit *l. 5. tit. 11. §. part. & in l. 1. & per totum titu. fin. 6. part.* imò quod magis est, non solum restituitur propter damnum emergens, sed etiam propter interesse lucri cessantis, text. est notabilis in *l. ait pator. §. fin. D. de min.* Cuius verba sunt: Hodie certo iure utimur, ut & in lucro minorib. succurratur, & ibi notat & commendat Odofr. Bart. Alb. Bald. text. in *l. non omnia. cod. tit. & ibi etiam Doctor.* Ex quo primò deducitur, & infertur, quod si talis minor sit laesus in contractu emptionis, venditionis, locationis, conductionis, societatis, vel quolibet alio contractu oneroso, potest restitui, quod declaro sic: nam si minor vendidit, vel locavit rem quam non debuerat, nec expediebat sibi vendere, vel locare, emere, vel conducere, & sic in totali contractu fuit laesus, restituitur aduersus ipsum contractum, ut habeatur pro non facto: si verò sit laesus in pretio, quia vendidit, vel locavit minori pretio, quam res valeret, vel emit, vel conduxit maiori pretio, licet laesio excedat dimidiam iusti pretij, restituitur, non aduersus contractum, sed aduersus pretium. text. in *l. 1. per totum. Cod. aduersus venditionem. text. in l. si res. §. 1. D. de iure dot. text. in l. Lucius. §. fin. D. ad muni. text. in l. 1. & 2. Cod. de vend. re. abi. li. 13. idem disponit *l. 5. tit. fin. 6. part.* confirmatur ratione, quia tantum affert restitutio, quantum abstulit laesio, ut in *l. quod si minor. §. restitutio. D. de min.* & idem est in quolibet alio contractu oneroso, respectivè eadem causa, & ratione, & in expresso ita tenet, & declarat gloss. ordinar. in *l. si quidem. Cod. de praediis minor. & ibi Bart. Bald. gloss. etiam ord. in l. patri pro filio, ver. pradium. ff. de mino. & ibi Bart. idem Bart. in l. 1. C. si aduersus creditore, & ibi alij Dd. idem Bart. in *l. si res. §. 1. ff. de iure dot. & ibi Dd. Abb. Panor. in c. constit. de in integ. rest. fin. q. & ibi comm. Canonistae. Secundo infertur, quod si minor donet aliqua bona sua alteri, potest restitui praeterquam si interueniat aliqua iusta causa, ut si donat propter benemerita, vel facit donationem ante nuptias, vel propter nuptias, vel sponsalitiā largitatem attenda qualitate personarum, & consuetudine regionis, quia tunc valebit, & non potest restitui. textus est in *l. 1. & 2. Codice si aduersus donationem, & ibi gloss. ordinar. Odofred. Cynus, Baldus, Paulus, Salyc. & comm. Doctores. text. in l. cum in plures. §. fin. ff. de admin. tuto. text. in l. pradia. C. de pra. minor. text. in l. fin. Cod. si maior factus.******

Tertio infertur, quod si minor fecit transactionem diuisionum hereditatis, vel rei communis per mutationem, vel quodlibet aliud pactum vel conuentionem, in quibus sit læsus, potest restitui, quod tamen debet intelligi isto modo: nam si in his, & in omnibus superioribus casibus contractus fiat super re mobili, que potest alienari sine decreto, valet & tenet cum auctoritate tutoris, vel curatoris, sed restituitur si sit læsus. Si vero fiat super re immobili, & non interueniat iudicis decretum, non valet ipso iure, nec est opus restitutione, decreto tamen interueniente, valet mero iure, sed competit restitutio probata læsione. text. est in *l. 1. & 2. Cod. si aduersus transactionem*, & ibi gloss. ordin. Bart. Albericus, Baldus, Paul. Salyc. Ex quo notabiliter subdeducitur, quod si minor fecit compromissum, potest restitui, quod declaro sic: nam si fecit compromissum in arbitrum iuris, eo ipso videtur læsus, & potest restitui, quia tollitur sibi beneficium appellationis: si vero in arbitrum arbitrorum, non potest restitui, nisi probetur aliqua læsio resultans ex tali compromisso, ita probat text. qui sic debet intelligi in *l. si minor 25. ann. filiofamilias. §. minores. ff. de mino.* & ibi tenet & commendat Bartol. Alb. Baldus, Fulgol. & commun. Doctores.

2. Quarto infertur, quod si mulier minor 25. annorum nubat, & dedit amplam dotem secundum qualitatem & conditionem mariti, & consuetudinem loci, potest restitui, maxime si fecit pactum de dote, vel parte eius lucranda, vel fecit aliud pactum, quod sibi noccat. text. est bene notandus in *l. si ex causa. §. in dotis. ff. de mino.* & ibi gloss. ordin. Bartolus, & communiter Doctor. text. in *l. unica. Cod. si aduersus dotem.* & ibi gloss. ordin. Azo in Summa, Odofred. Petr. Cyn. Ias. Bart. Alber. Bald. Angel. Paul. & communiter Doctores.

Vnum tamen est, quod aduersus matrimonium non restituitur, licet nupserit indigno, vel pauperrimo. argument. text. & eorum, quæ ibi notantur, in *c. ex parte, de restit. spolia.* & in *cap. 1. 19. quest. 1.* & facit auctoritas diuina, *Erunt duo in carne vna: & Quos Deus coniunxit, homo non separet.* & in terminis ita tenet Albericus in *l. prima. Codic. si aduersus dotem.* & Iacob. de S. Georg. in *l. siue generalis. ff. de iur. dot.*

Quinto infertur, quod si minor sit læsus in repetitione mutui, quia pecunia sibi mutuata, facilitate vel culpa sua fuit deperdita, potest restitui, vt non teneatur soluere, imò quod magis est, hoc casu præsumitur semper minor læsus, eo ipso, quod recepit, nisi per creditorem probetur, quod ex receptione pecuniæ minor fuit factus locupletior. text. est formalis, & expressus in *l. 1. & 2. C. si aduersus creditorem*, & ibi gloss. ord. & communiter Doctores. Quod tamen intellige, & declara, quando creditor qui mutuauit, est fenerator, & mutuauit ad vsuras: secus vero si simpliciter mutuauit sine aliqua vsura, quia tunc minor recipiens pecuniam tenetur soluere, si non probauerit læsionem, & in terminis ita tenet, & declarat ibi Petrus, Bartolus, & communiter alij Doct. ita debet intelligi *l. 3. tit. 1. 5. part.*

Sexto infertur, quod si minor amisit rem suam præscriptione potest restitui. In quo articulo ista est breuis, & compendiosa resolutio, quod si est impubes minor 14. annorum, nulla præscriptio, nec vsucapio contra eum currit, neque est opus restitutione. textus est in *l. bone fidei. ff. de acquirendo rerum dominio*: si verò sit adultus, & sic maior 14. annorum, vsucapio rei mobilis currit, sed restituitur. text. est in *l. unica. Cod. si aduersus vsucapio.* sed hodie non currit ipso iure, vt in *l. fin. Cod. in quib. cau. restit. in integrum non est necess.* præscriptio verò rei immobilis non currit tanquam magis præiudicialis, & quia non potest alienari sine credito. text. est *leg. 3. Codic. quibus non obici. long. temp. præscriptio.* & ibi communiter Doctores. præscriptio verò triginta vel quadraginta annorum non currit mero iure contra minorem impubere: sed contra adultum bene currit sine spe restitutionis, quia non potest perfici minori ætate, sed in maiori, vltra quadriennium. text. est in *l. sicut in rem. prope finem. Cod. de præscriptione triginta vel quadraginta annorum.* Vnum tamen est, quod si in prædictis casibus talis præscriptio incepta à defuncto, & consummetur in persona minoris, bene competit ei restitutio. text. est in *l. unica. Cod. si aduersus vsuca.* textus est in *l. etiam. ff. de minori.* & vtroque communiter Doctores. & tenet Franciscus Balbus in *tractatu præscriptionum. par. sexta partis principalis, vers. 23. casus*, & ita probat, & disponit lex penultima, *tit. fin. 6. part.*

Septimo infertur, quod si minor sit læsus in solutione pecuniæ sibi facta, potest restitui: quod intellige, & declara isto modo, quod si debitor soluit soli minori sine auctoritate tutoris, vel curatoris, si illum habeat, solutio est ipso iure nulla, & non remanet liberatus, nisi pecunia sit salua, vel conuersa in vtilitatem minoris, quia tunc ope exceptionis iuuatur, text. est in *leg. pupillo. ff. de solut.* & ibi gloss. ordin. & communiter Doctores. Si vero debitor soluit minori cum auctoritate tutoris, vel curatoris, ipso iure remanet liberatus, sed restituitur minor, si pecunia sit deperdita, vel consumpta facilitate, vel culpa ipsorum. textus est in *leg. 1. Codice si aduersus solutionem.* & ibi glossa ordin. & communiter Doctores. & effectus est maximus, quia primo casu minor habet fundatam intentionem suam, & potest agere ad debitum, nisi debitor probat pecuniam stare, vel ex ea esse factum locupletiorum. in secundo vero casu, cum debitor sit ipso iure liberatus, minor non potest agere, & iudex poterit ex officio suo repellere, cum expediat sine actione, vt in *l. si pupilli. §. videamus. ff. de negot. gestis.* nisi prius petita, & obtenta restitutione. Si verò debitor soluat cum auctoritate tutoris, vel curatoris, & etiam iudicis, tunc perfectè remanet debitor liberatus, adeo, vt licet postea sit perempta, vel consumpta pecunia, culpa, vel facilitate eorum, perfectè remanet liberatus, & nulla competit restitutio. textus est in *leg. ait prætor, §. permittitur. ff. de mino.* textus in *l. sancimus. l. 1. Cod. de administ. tuto.* text. in *§. at ex contrario. Instit. quib. alie. licet vel non.* & idem disponit *l. 4. tit. 14. 5. par.* quod tamen intellige, quando

quando talis debitor soluit coactus, & compulsus per iudicem, quia allegauit creditorem esse minorem, & non esse tutum ei soluere, & hoc non obstante, iudex præcipit ei soluere. ita probat text. in *d.l. ait prator. §. permittitur. ff. de mino.* & ibi Bart. & alij Doct. & hoc reputat singulare Paul. de Cast. in *d.l. 1. C. si aduer. solut.* Et si quæras, quare decretum & auctoritas iudicis tollit beneficium restitutionis hoc casu, & non in venditione, vel alienatione rerum immobilium minoris, vt in *l. si quidem. C. de præ. mino.* dic, quod ratio est, quia venditio, alienatio, & alij contractus fiunt ex voluntate, solutio verò debiti fit ex necessitate. ita soluit & declarat gloss. Bar. & comm. Dd. in *d. l. ait prator. §. permittitur. ff. de minor.* Odofr. & comm. Doct. in *l. 1. C. si aduer. sol.*

Octauò inferitur, quod si minor solus, curatoris adiuit, & acceptauit hæreditatem vel cum auctoritate tutoris, vel damnosam sibi delatam ex testamento, vel ab intestato, vel lucrosam omisit, & repudiauit, potest restitui. text. est in *l. ait prator. §. non solum. el 1. versiculo fin. ff. de minor.* text. in *l. si sine. §. restitutus. eod. tit.* text. in *l. quod si minor. §. Scavola. eod. tit.* text. in *l. 1. & per totum. C. si minor ab hæreditate se abstinerit.* text. in *l. 1. C. si tutor, vel curator interuenerit.* text. in *l. 1. & per totum. C. si ut omisam heredit.* text. in *l. fin. C. de repud. her. in l. pen. C. de in integr. restit.* & utrobique Doct. & idem disponit *l. 18. tit. 6. part. & in l. 7. tit. fin. 6. par.* ex quo dicebat Bald. in *d. l. ait prator. §. non solum*, quod si minor acceptauit officium commissariæ, vel executoris testamenti, & ex eo aliquod damnum patiat, potest restitui.

Nondò inferitur, quod si minor sit læsus in electione, quia deteriozem rem sibi elegerit, potest restitui. text. est in *l. & si sine. vers. 1. ff. de minor.* & ibi notat & commendat Bart. Alber. Bald. & comm. Doct. ex quo dicit ibi Baldus, quòd idem erit in diuisione alicuius hæreditatis, vel rei inter fratres, vel hæredes, quia si minor optauerit deteriozem partem, potest restitui: secus tamen erit secundum eum, si contingat, vel obueniatur sibi in sortem, quia tunc non poterit restitui, cum vsus fuerit iure communi, & læsio non proueniat ex sui facilitate, sed ex iudicio fortis & aduersæ fortunæ, quod est nouum, & singulare in practica.

Decimò inferitur, quòd si minor omisit, vel renunciauit tacite, vel expresse termino probatorio, quod potest restitui. textus est in *l. minor 25. ann. ff. de mino.* Cuius verba sunt: Minor 25. annis omisam allegationem per in integrum restitutionis auxilium repetere potest, & ibi gloss. ordin. Bartol. Alber. Bald. & comm. Doct. imò, quod magis est, hoc poterit facere, post publicatas attestaciones. ita ibi gloss. ord. & comm. Dd. tenet etiam Bart. notabiliter in *l. 1. §. nunciatio. ff. de no. op. nunc. pen. col. nu. 33.* & ibi Moderni. idem Bart. in *l. nam posteaquam. §. si minor. ff. de iureiur. 2. colum.* & ibi etiam Dd. Inno. in *c. auditis. de in integr. restit.* & ibi Ant. Abb. Card. Imol. & comm. Dd. idem disponit *lex 17. & 18. in ll. de Madrid.* & licet de iure communi ista sententia, & conclusio tantum procederet, quòd minor nullam probationem fecisset in termino probatorio sibi assignato,

nec aliquos testes produxisset propter euidentis periculum subornationis, tamen prædictæ leg. Regiæ disponunt contrarium: imò, quod indistinctè possit restitui post publicatas attestaciones, ad probationem faciendam, & ita practicatur. Adde tamen, quod hoc casu aduersarius etiam maior potest similiter vti termino concesso minori ad probationem faciendam: ita disponunt prædictæ leg. Regiæ, & earum decisio confirmatur per textum not. in *leg. pen. C. de tempore in integr. restit. pe.* & ibi Bart. Bald. Paul. & comm. Doct. confirmatur etiam ex doctrina Bartol. in *l. 1. §. nunciatio. ff. de oper. no. nunc. fin. col. & questione.* Innoc. & commun. Doct. in *c. auditis. de pras.* quod limita, & intellige præterquam si talis minor esset Doctor legum, vel aduocatus, quia non posset istam restitutionem petere. gloss. est singul. & vnica in *leg. professio. Cod. de bonis patr.* quam ibi reputat singul. Pla. in fine, & alij Doctores.

Vndecimò inferitur, quod si minor sit condemnatus per sententiã diffinitiuã in causa civili, vel criminali, & ea sit læsus errore, vel imperitia iudicis, vel culpa, & facilitate minoris, quia non opposuit, vel probauit exceptionem sibi competentem, vel aliam iuris defensionem, potest restitui. text. est in *l. 1. 2. quest. & per totum. C. si aduer. rem iudi.* & ibi gloss. ord. text. in *l. 1. C. si sapius in integr. rest. post.* text. in *l. peremptorias. C. sen. res. non po.* & ibi etiam Doct. & idem disponit *lex 1. 2. & 3. tit. 56. 3. part.* quod tamen intellige, & declara isto modo: nam si minor est læsus in ipsa sententia, quia plenè de iure suo non probauit, & iudex eum iniuste condemnauit, debet intentionem suam fundare in hoc, & petere, vt restituatur, & iterum rectè iudicetur ex eisdem actis, si verò non est læsus in ipsa sententia, sed ex eo, quod omisit aliquã exceptionem peremptoriã vel probationem necessariã pro victoria causæ, tunc debet restitui aduersus sententiam, & omnia alia acta processus, vsque ad illam tantum partem, in qua fuit læsus, vt reponatur in illo statu, ita sing. declarat Bartol. in *l. si. C. si aduer. rem iud.* Salyc. melius, quam alibi in *l. eiusdem tit. penult. colum. num. 10.* idem Bartol. in *l. nam posteaquam. §. si minor. ff. de iureiur.* Item adde, si post sententiam est lapsum tempus datum ad appellandum, eo ipso minor censetur læsus, & potest restitui. text. est in *l. 1. Cod. si sapius in integr. rest. postul.* & ibi comm. Doct.

Duodecimò inferitur, quod in omni actu & negotio cuiuscunque naturæ, & qualitatis, in quo minor lædatur, potest restitui. textus est in *l. 1. & per totum. ff. de restit. in integ. text. in l. 1. & per totum. C. eod. titul.* & utrobique commun. Dd. Quæro tamen pro declaratione materiæ, quid debeat probare minor, quando petit restitutionem? & breuiter, & resolutiuè dico, quod debet probare se minorem, & læsum. text. est in *l. ait prator. §. non solum. el 1. vers. mihi autem. ff. de min.* Cuius verba sunt: Mihi autem semper succurrendum esse videtur, si minor sit, & se circumuentum doceat, & ibi notat & commendat Odofred. Bar. Alb. Bald. text. in *l. non omnia. eo. tit.* text. in *l. nam posteaquam. §. si minor. ff. de iureiur.* & ibi gloss. ordin. Bartol. textus in *leg.*

minoribus. la 1. C. de in integ. rest. & ibi Doctores, idem disponit lex 1. 2. & 6. titul. §. fin. 6. part.

6 Item quæro, an beneficium restitutionis in integ. trāteat ad hæredes? & breuiter dico, quod sic. text. est in *l. non solum. ff. de in integ. rest.* & ibi gloss. ordin. Bart. Alber. Bald. & comm. Doctor. text. in *l. minor autem magistratus. §. si. ff. de mino. text. in 2. 3. 4. l. & per totum. C. de tempo. in integ. rest. peten. tex. in l. Titia. ff. de iure dot. & vtrobiq; comm. Dd. & idem disponit lex 8. in fin. tit. fin. 6. part.* Confirmatur, quia beneficium Velleiani competens mulieri, quando extitit fideiusor, pro alio transit ad hæredes, textus est in *l. hæredes. C. ad Velleian.* & ibi comm. Dd. Nec obstat, quod beneficium, vel priuilegium personale extinguitur cum persona, & non transit ad hæredes, vt in *l. quia tale. ff. sol. matr.* & in *l. 1. in si. ff. de const. pecun.* & in *l. omnibus. la 3. ff. de regul. iur.* & in *regula. priuilegium, de reg. iur. in 6.* cum simi. qui debent intelligi, quando priuilegium conceditur principaliter & immediatè ratione personæ: secus autem, si in ista consideratione personæ & alicuius damni vel læsionis, vel fragilitatis sexus, vt in minore, & muliere. ita tenet & declarat Dyn. & alij Dd. in *d. reg. priuilegium, de reg. iur. in 6.* Bart. & commun. Doctores, in *dict. leg. quia tale. ff. solut. matrimon.*

Item quæro, an beneficium restitutionis in integrum transeat contra tertium possessorem? in quo articulo resolutiuè dico, quod transit, quando talis tertius possessor emit, habuit, vel acquisiuit rem scienter, vel quando primus emptor, vel ille, qui contraxit cum minore, non est soluendo. text. est notabilis & expressus in *l. in causa. la 1. §. interdum. cum l. seq. ff. de mino.* & ibi notat & commendat gloss. ord. Odofr. Bart. Alber. Bald. & commun. Doctor. quod tam intelligo & declaro sic, quod si minor est læsus in pretio, quia vendidit minus iusto pretio, tunc ille tertius possessor teneatur in prædictis duob. casibus. Si verò minor est læsus ipso contractu & alienatione rei, quia non expediebat sibi vendere, tunc indistinctè possit agere contra tertium possessorem, modò fuerit sciens, modò ignorans, & modò primus emptor vel contrahens sit soluendo, modò non: quia aliàs talis minor remaneret in damno & careret re sua, & ille sit verus & realis sensus prædictorum iurium, & facit text. in *leg. si ex causa. ff. de min. text. in l. si. cum exceptione. §. in hac. ff. quod me. can.*

7 Item quæro infra quantum tempus debeat peti ista restitutio? & breuiter & resolutiuè dico, quod infra quadriennium continuum computandum à die, quo est lapsum tempus 25. annorum. textus est formalis & expressus in *l. fin. C. de tempor. in integ. restitut. peten.* & ibi gloss. ord. Odofr. Petr. Cynus, Alber. Bartol. Bal. Paul. Salyc. & commun. Doct. idem disponit *l. 8. tit. fin. sexta part.* & idem est, quando competit restitutio reipublicæ, Ecclesiæ, vel maiori: quia debet peti infra quadriennium: sed hoc casu computatur à die contractus, vel læsionis. Ista est glossa notabilis & ordinaria in *l. reipublica. C. quib. ex causis maior.* & ibi not. & commendat Odof. Pet. Cyn. Iacob. Butr. Bartol. Alber. Bald.

Paul. & communiter Doctores, pro qua glossa & communi opinione est hodie casus in *cap. 1. de in integ. restit. lib. 6. & in clementina prima. eod. tit. & idem disponit l. fin. titul. fin. 6. parte,* & *l. 7. tit. 29. 3. part.* quod intellige & extende, modò petatur restitutio aduersus læsionem causatam ex contractu, vel quasi, sententia, vel actu iudiciario, modò petatur aduersus læsionem causatam ex casu & lapsu temporis maximi, vel modici. text. est in *d. clem. 1. de in integ. restit.* & ibi commun. Doctor. & per illum text. tenent etiam commun. Doct. in *d. l. si. C. de tempo. in integ. restit. pet.* ex quo deducitur & inferitur, quod licet regulariter officium iudicis notabile, & remedium eius duret, & possit intentari infra 30. annos, vt est gloss. singular. & vnica iuncto text. in *l. sicut in rem. C. de prescr. 30. vel 40. annor.* quam ad hoc reputat vnicam Bald. & commun. Doct. tamen secus est in nostro casu, quando competit ad recisionem alicuius actus, vel contractus. Adde tamen, quod licet minor restituatur aduersus omnes contractus, in quibus est læsus in minori ætate: tamen non potest restitui aduersus eos, quos fecit infra quadriennium post 25. annum, quia illud datur & competit ad petendam restitutionem contra ea, quæ fecit durante minori ætate, & eam potest petere infra quadriennium continuum post 25. annum, sed contra ea, quæ de nouo fecit in ipso quadriennio non potest restitui, quia cessat fundamentum læsionis & restitutionis, quod est minor ætas: ita probat text. singularis, & vnica in *leg. doli mali exceptio. vers. diuersum. el secundo. ff. de noua.* vbi expresse disponitur, quod non restituitur minor in actu, vel contractu facto post vigintiquinq; annos etiam infra tempus, infra quod posset restitui, quod de iure antiquo erat annus, & hodie est quadriennium, & ad hoc illum text. reputat singul. & vnicum Bartol. ibi 2. colum. nu. 4. Alber. fin. colum. Bald. Ange. Paulus de Castr. & Ioan. de Imol. facit etiam textus in *l. Papinianus exuli. ff. de minor. text. in l. 1. & per totum. C. si maior factus.* quod tamen facit in repudiatione hæreditatis paternæ, quia si filius etiam maior 25. annorum eam repudiet infra quadriennium, potest infra triennium computandum post lapsum quadriennij eam reuocare & adire. & speciale in hæreditate paternæ, quia videtur filius quasi ad bona propria venire. textus est singularis & vnica in *l. si. C. de repu. hered.* & ad hoc reputat singularem, & vnicum ibi Bartol. Cyn. Alber. Angel. Salyc. Paul. Alexand. Iaf. & commun. Doctor. & idem disponit *l. si. tit. 6. 6. part.*

8 Item quæro, qualiter istud remedium, & beneficium restitutionis in integrum proponatur, & deducatur in iudicio? & magistraliter, dico quod dupliciter. Primo modo principaliter narrando, & concludendo ea, quæ sunt necessaria, & implorando iudicis officium nobile pro restitutione consequenda, vt ex prædictis patet, & probat text. in *l. quod si minor. §. fin. ff. de minor.* Cuius verba sunt: Ex hoc edicto nulla propria actio proficiscitur, torum autem pender ex prætoris cognitione, & ibi communiter Doctores. Secundo modo, incidenter per viam exceptionis, vt si quis agat ex aliquo actu, vel contractu